

ОДБРАНА

Година XIII Број 277 1. април 2017. цена 100 динара 1,20 евра

ТЕНКИСТИ ПРВЕ БРИГАДЕ НА ПАСУЉАНСКИМ ЛИВАДАМА

ТЕМА

ИЗАЗОВИ МИГРАНТСКЕ КРИЗЕ

БЕСПУЋА БАЛКАНСКЕ РУТЕ

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
УПРАВА ЗА ОДНОСЕ СА ЈАВНОШЋУ
Медија центар „Одбрана”

СВЕЧАНО ОТВАРАЊЕ ИЗЛОЖБЕ СЛИКА МИОДРАГА ПРОДАНОВИЋА

Мој Београд

3. април 2017. године у 13.00 часова

Мала галерија Дома Војске Србије, Браће Југовића 19, Београд
Изложба ће бити отворена до 19. априла 2017. • Улаз је бесплатан

PRODAJA STANOVA U VIŠNJIČKOJ BANJI

Moderan stambeno-poslovni kompleks sa pogledom na Dunav i panoramu grada

- Stanovi svih struktura od 28 m² do 160 m²
- Lokali od 40 m² do 89 m²
- Garažna mesta

Useljenje: oktobar 2017.

ENERGOPROJEKT

Prodaja:

Poslovna zgrada Energoprojekt
Bulevar Mihaila Pupina 12, Novi Beograd
Tel. +381 11 220 3444
prodaja@energoprojekt.rs
www.energoprojektsunnyville.rs

Obezbeđeno
projektno finansiranje,
Banka partner:

SPORT VISION

NAJPOŽELJNIJI PARTNER ZA KUPOVINU PUTEM ADMINISTRATIVNE ZABRANE

Reebok

CONVERSE

Champion

ellesse

pa na...

6

RATA
BEZ KAMATE

UZ ADMINISTRATIVNU ZABRANU

KUPOVINA NA 6 RATA BEZ KAMATE, SAMO ZA PRIPADNIKE VOJSKE I MINISTARSTVA ODBRANE uz administrativnu zabranu

Beograd, ARENA - Bul. Arsenija Černojevića 97a
Beograd, DISKONT - Bul. Vojvode Mišića 10
Beograd, KIDS TC Delta City - Jurija Gagarina 16
Beograd, BANJICA - Crnotravska 7-9
Beograd, SC USČE - Bul. Mihajla Pupina 4
Beograd, GALENIKA - Batajnički drum 1/1
Beograd, IMMO CENTAR - Gandijeva 21
Beograd, Požeška 67a
Beograd, Bulevar kralja Aleksandra 168
Beograd, OUTLET BULEVAR - Bulevar kralja Aleksandra 391
Beograd, TC Delta City - Jurija Gagarina 16
Beograd, TC KARABURMA - Mirijeovski Bulevar 18b
Beograd, TC STADION-Zaplanjska 32
Beograd, CHAMPION SHOP, SC USČE - Bulevar Mihajla Pupina 4
Beograd, BUZZ - Knez Mihailova 21
Beograd, BUZZ, SC USČE - Bul. Mihajla Pupina 4
Beograd, BUZZ, TC DELTA CITY - Jurija Gagarina 16
Beograd, BULEVAR VUK - Bulevar kralja Aleksandra 108-110
Beograd, OUTLET BANJICA - Crnotravska 4
Beograd, EXTRA SPORTS - Omladinskih brigada 100
Beograd, EXTRA SPORTS, SC SHOPPI Borča - Zrenjaninski put bb

Beograd, RUN 'N MORE - Uzun Mirkova 10
Valjevo, Pop Lukina 1
Valjevo, STOP SHOP, Uzun Mirkova 2b
Loznica, TC VOČAR CITY, Vojvode Mišića 1
Kragujevac OUTLET, Dr. Zorana Dinkića 10
Kragujevac TC PLAZA, Bulevar Kraljice Marije 56
Kragujevac, BUZZ, TC PLAZA, Dimitrija Tucovića bb
Kraljevo, Trg srpskih ratnika 5
Kruševac, Mirka Tomića 26
Kruševac, Mirka Tomića 18
Leskovac, Trg revolucije 33
Leskovac, Bulevar oslobođenja 23
Niš, BUZZ, TPC Kača, Obrenovićeve bb
Niš, Obrenovićeve 42, TC Forum
Niš, SV KIDS, Obrenovićeve 42, TC Forum
Niš, TC MEDIJANA, Bul. Medijana 21
Obrenovac, Miloša Obrenovića 36
Užice, Trg partizana 1
Užice, Dimitrija Tucovića 99
Zlatibor, TC KO Cajetina
Smederevo, Karadorđev dud E-2
Čačak, Skadarska 12

Zaječar, Trg oslobođenja 20
Bačka Topola, Boljai Farkaša 2
Sombor, Kralja Petra I 32
Kikinda, Trg srpskih dobrovoljaca 30
Pančevo, Miloša Obrenovića 12
Subotica, Rudčić 1
Subotica, TC SHOPPI, Segedinski put bb
Vranje, Stefana Prvovenčanog 115
Ruma, Glavna 141
Šabac, Zapadna Transverzala 4
Novi Pazar, 28. Novembar bb
Novi Sad, KIDS, Pozorišni trg 5
Novi Sad, Zmaj Jovina 20
Novi Sad, TC BIG, Sentandrejski put 11
Novi Sad, BUZZ - Zmaj Jovina 2
Mladenovac, Braće Badžaka 2
Indija OUTLET, FASHION PARK INDIJA - Vojvode Putnika bb
Zrenjanin, AVIV PARK, Bagljaš zapad 5
Zrenjanin, BUZZ, TC AVIV PARK - Bagljaš zapad 5
Požarevac, Trg Oslobođenja 1
Jagodina, SC VIVO, Stevana Ivanovića bb

SPORTVISION.RS

email: obustave@sportvision.rs

CALL-CENTER-BESPLATNI-POZIV
0800-003-004

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране и Војске Србије

„Одбрана“ наставља традицију „Ратника“, првог војног листа у Србији, који је изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Медија центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19
medijacentar@mod.gov.rs

Директор

Стевица С. Карапандин, пуковник

Главни и одговорни уредник

Владимир Почуч, потпуковник

Заменик главног уредника

Александар Петровић, капетан

Уредници

Мира Шведић, Душан Глишић

Новинари

Сања Анђелковић
Владимир Вјештић
Миријана Крстовић, поручник
Биљана Миљић

Стални сарадници

др Себастијан Балаш, др Славиша Влацић,
Милосав Ц. Ђорђевић, др Милан Мијалковски,
др Зоран Миладиновић, др Миљан Милкић,
Будимир М. Попалић, Милош Стругар,
Никола Остојић, Александар Радић, Бојан Рајић,
Влада Ристић, Милена Милетић, Александар Киш,
Драгана Барјактаревић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник)
Станислава Струњаш (техничка уредница)

Фотографија

Даримир Банда, Душка Стефановић, Јово Мамула
(фото-репортери)

Језички редактори

мр Наташа Николић, Слађана Мирчевски,
Јелица Живановић

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Татјана Шућин

Документација

Горан Станковић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор 3241-258; 23-809

Главни и одговорни уредник 3241-257; 23-808

Секретар редакције 3201-809; 23-079

Прелом 3240-019; 23-583

Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765

Преплата 3241-009; 3201-995; 23-995

Продаја 3201-810; 3241-254; 23-810

ТЕЛЕФАКС 3241-258

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19
odbrana@mod.gov.rs
redakcija@odbrana.mod.gov.rs
www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-312849-56 МЦ „Одбрана“

Преплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РЦ
месечно 160 динара. За претплатнике преко
Поштанске штељонице месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд
ISSN 1452-2160
Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења
војних новинара

БРОЈ 277

ТЕНКИСТИ
НА ПАСУЉАНАМА

Снимио
Игор САЛИНГЕР

СПЕЦИЈАЛНИ
ПРИЛОГ 166

АПРИЛСКИ РАТ

Изазови мигрантске кризе

БЕСПУЋА БАЛКАНСКЕ РУТЕ

Руска паметна муниција за
топ у калибру 57 милиметара

ГРАНАТЕ СА ПРОГРАМИРАНИМ УПАЉАЧЕМ

Забрињавајуће велика
смртност од глади у свету

СУША, РАТ, НЕМАР И ГЛАД

У овом броју...

- 12 **Обележавање Дана сећања
ЗАБОРАВИ
АКО МОЖЕШ...**
- 14 **Генерал-потпуковник
у пензији Јован Милановић
КОРАК
ИСПРЕД НАТО-а**
- 20 **Интензивна обука војника
на добровољном служењу
ВЕЗИСТИ
САВЛАДАЛИ ИЗАЗОВЕ**
- 26 **Четири деценије
речног миноловца 332
У НАЈБОЉИМ
ГОДИНАМА**
- 28 **Посета светињама
из другог угла
БИЛИ СМО НА КРФУ**
- 31 **Отворених очију
УЗБУНА**
- 32 **Стручни скуп о Ваљеву
у Првом светском рату
КАДА ЈЕ ГРАД
БИО БОЛНИЦА**
- 38 **Војни пуч 27. марта 1941. (2)
ПРИСТУПАЊЕ
ТРОЈНОМ ПАКТУ**
- 42 **Томислав Петернек,
мајстор фотографије
СТРАСТ ДУГА
КОЛИКО И ЖИВОТ**

Иако „Балканска рута“, пут који се многим мигрантима из Сирије, Авганистана и других земаља учинио као прави избор у потрази за бољим животом у западној Европи, званично више не постоји, велики број миграната и даље борави у Србији. Суочена с потенцијалним безбедносним изазовима мигрантске кризе, организованим напором институција у систему одбране, наша земља је, чини се, успела да пронађе меру у намери и да помогне људима и да обезбеди границе, вођена принципима хуманости и међународног права.

Тимови које чине представници министарстава, хуманитарних и организација цивилног друштва, којима су током мигрантске кризе додељени одговорни задаци, у последње две године свакодневно се суочавају са судбином сваког од тих људи појединачно, али и с непредвидивом психологијом масе, која сваког трена може да се отме контроли. Изазови „Балканске руте“ тема су новог броја магазина „Одбрана“.

Да обавештајне службе владају политичким и економским системима мање развијених земаља, усмеравају њихову унутрашњу и спољну политику, дестабилизију државе, владају умним процесима човека, чињенице су које се не доводе у питање. Значајно је рећи да, ипак, свим тим технолошким достигнућима управља човек. А он је рањив. Ко пронађе његову слабу тачку, имаће обавештајни успех.

Захваљујући управо обавештајним активностима, наша земља је дошла у посед тајних докумената НАТО-а у којима су наведени циљеви предвиђени за бомбардовање 1998. године. Како је до тога дошло и зашто је Алијанса променила време почетка напада за пролеће наредне године, за „Одбрану“ говори генерал-потпуковник у пензији Јован Милановић, наш обавештајцац и главни актер тог догађаја.

На страницама априлског броја доносимо и приче о тактичкој вежби с бојевим гађањем оклопњака Прве бригаде на „Пасуљанским ливадама“ и руској „паметној“ муницији за топ у калибру 57 милиметара, као и напис о обуци везиста, војника на добровољном служењу војног рока.

Из рубрике Свет читалачкој пажњи препоручујемо текст о најновијим истраживањима која су показала да више од двадесет милиона људи у свету, у само четири земље, годишње страда од глади. Међународне агенције наводе да ће без координисаних глобалних напора ти људи „једноставно умрети“. Реч је о Јемену, Јужном Судану, Сомалији и Нигерији. За спречавање катастрофе потребна им је значајна финансијска помоћ. Према последњим подацима канцеларије Уједињених нација за хуманитарна питања то је највећа криза од 1945. године.

Тема специјалног прилога 277. „Одбране“ је Априлски рат 1941. године. Тај дванаестодневни отпор југословенских војника и официра био је катастрофалан војни пораз, који је за последицу имао разбијање државе и њену поделу међу победницима. Хитлер је већ 27. марта Италији понудио далматинску обалу, Бугарској Македонију, а Мађарској Банат.

Опирући се забору, у фокусу нашег магазина је 18. годишњица од почетка агресије НАТО-а на Србију. Централна државна церемонија одржана је крај спомен-обележја код Железничког моста у Грделичкој клисури, а венце на споменик „Херојима 37. моторизоване бригаде“ у Касарни „Стефан Немања“ у Рашки положили су највиши војни званичници. Председник Републике је тог дана на згради Дома Војске открио бронзано спомен-обележје посвећено српским мајкама. ■

МИНИСТАР ОДБРАНЕ НА САСТАНКУ ГЛОБАЛНЕ КОАЛИЦИЈЕ ПРОТИВ ISIL-A

Министар одбране Зоран Ђорђевић, у име Владе Србије, учествовао је 22. марта на Министарском састанку Глобалне коалиције против ISIL-a у Вашингтону. Делегацијама су се током уводног дела састанка обратили представници Уједињених нација, Централне команде ОС САД, Стејт департамента и Владе Аустралије.

Министар Ђорђевић пренео је ставове Србије о даљем наступу у борби против ISIL-a, нагласио спремност да у складу са својим могућностима и националним интересима допринесе борби Глобалне коалиције и донацијом лекова и санитетског материјала помогне цивилном становништву у зонама борбених дејстава и на територијама које су ослобођене.

Наша земља се, одлукама највиших државних званичника, међу првима определила да у складу са својим могућностима пружи активан допринос Глобалној коалицији и међународним напорима у супротстављању ISIL-y. Српска влада подржала је израду Стратегије за борбу против тероризма. ■

ПОСЕТА РУСКОЈ ФЕДЕРАЦИЈИ

Делегација Владе Републике Србије, коју је предводио премијер Александар Вучић, боравила је крајем марта у посети Руској Федерацији. У делегацији су били и министар одбране Зоран Ђорђевић и министар за рад, запошљавање, борачка и социјална питања Александар Вулин. Тема разговора са највишим званичницима Русије, између осталог, била је и војнотехничка сарадња.

После састанка са руским председником Владимиром Путином, премијер Вучић изјавио је да је питање недеља када ће шест авиона МиГ-29 стићи у Србију, с обзиром на то да се очекује да ће Путин ускоро потписати указ којим би авиони били пребачени у нашу земљу. Премијер је навео да је Путин лично одобрио све што је из домена војнотехничке сарадње раније договорено, а реч је о 30 оклопних возила, 30 тенкова Т-72 и шест авиона МиГ-29. ■

САСТАНАК ПОЛИТИЧКИХ ДИРЕКТОРА АМЕРИЧКО-ЈАДРАНСКЕ ПОВЕЉЕ

На обједињеном састанку политичких директора министарства спољних послова и одбране Америчко-јадранске повеље 27. марта у Скопљу учествовала је делегација Републике Србије, коју су предводили в.д. помоћника министра одбране за политику одбране Милан Мојсиловић и в.д. помоћника министра спољних послова за безбедносну политику Бранимир Филиповић.

Званичници су разговарали о сарадњи у оквиру наведене иницијативе и о будућим корацима у одговору на тренутне безбедносне изазове, о актуелној политичко-безбедносној ситуацији у региону и о утицају савремених безбедносних кретања на ситуацију у Југоисточној Европи, а Мојсиловић је истакао да је Србија чврсто опредељена да допринесе изградњи трајног мира и унапређењу сарадње у региону. ■

ОБЕЛЕЖЕН ДАН ВОЈНЕ АКАДЕМИЈЕ

У присуству министра одбране Зорана Ђорђевића и начелника Генералштаба Војске Србије генерала Љубише Диковића, на Војној академији је обележен празник те високошколске војне установе – 18. март.

Истичући да Војна академија на читавом простору Западног Балкана држи примат у креирању, дефинисању и реализацији образовног процеса којим се ствара савремени војни кадар, министар одбране је рекао да се потпоручници Војске Србије, који завршавају Војну академију, оспособљавају да ефикасно одговоре на све безбедносне ризике, те на актуелне и потенцијалне изазове који могу да угрозе просперитет нашег народа.

Начелник Војне академије генерал-мајор Горан Зековић је истакао да Академија данас представља модерну високообразовну установу у саставу Универзитета одбране, али и научну институцију с реномираним научним и образовним кадром. ■

ГЕНЕРАЛ ДИКОВИЋ ОБИШАО УЧЕСНИКЕ ВЕЖБЕ „РУЈАН 2017”

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић обишао је 20. марта учеснике вежбе „Рујан 2017” у Центру за обуку путем симулација у касарни „Бањица 2”. Реч је о петодневној вежби подржаној рачунарским симулацијама Команде Четврте бригаде и 22. пешадијског батаљона Друге бригаде Копнене војске. На вежби су учествовали и припадници Жандармерије и Црвеног крста Србије. ■

КОМЕМОРАЦИЈА И САХРАНЕ НАСТРАДАЛИХ РАДНИКА ТРЗ КРАГУЈЕВАЦ

У Скупштини Града Крагујевца 17. марта одржан је комеморативни скуп поводом погибје Жељка Николића и Дејана Ковачевића, који су настрадали последњег дана фебруара у несрећи у крагујевачком Техничко-ремонтном заводу. Осим чланова породица и колега, комеморацији су присуствовали министар одбране Зоран Ђорђевић, начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић, градоначелник Крагујевца Радомир Николић, директор ТРЗ Крагујевац потпуковник Душан Коварбашић, представници Министарства одбране и Војске Србије, као и многобројна родбина и пријатељи. ■

Опраштајући се од настрадалих колега, заменик директора ТРЗ потпуковник Драган Жунић рекао је да је судбина хтела да Жељко и Дејан, који су истог дана почели да раде у Заводу, нажалост, заједно и настрадају у трагичној несрећи која је однела четири живота.

Сахрана Жељка Николића одржана је 17. марта на крагујевачком Варошком гробљу, а 18. марта на гробљу Бозман сахрањен је Дејан Ковачевић. ■

ПОСЕТА ДЕЛЕГАЦИЈЕ БЕЛОРУСКОГ ДРЖАВНОГ ВОЈНОИНДУСТРИЈСКОГ КОМИТЕТА

Крајем марта у Београду, у четвородневној посети Министарству одбране боравила је делегација Државног војноиндустријског комитета Белорусије, ради унапређења војнотехничке сарадње Републике Белорусије и Републике Србије.

Посета високе делегације белоруске државне администрације иницирана је у току недавне посете председника Владе Александра Вучића и министра одбране Зорана Ђорђевића Белорусији, када су због јачања билатералних односа две земље договорени и наредни правци на интензивирању војнотехничке сарадње.

Циљ посете било је сагледавање корака на формирању српско-белоруске Међувладине комисије за војнотехничку сарадњу, после потписаног Споразума о војнотехничкој сарадњи. ■

ПОЛАГАЊЕ ВОЈНИЧКЕ ЗАКЛЕТВЕ

Свечаности поводом полагања војничке заклетве војника на добровољном служењу војног рока генерације „Март 2017. године”, професионалних војника, слушалаца Курса за резервне официре Војне академије и слушалаца 109. класе резервних официра санитетске службе ВМА, одржане су 18. марта у касарнама „Аеродром” у Сомбору, „Војвода Живојин Мишић” у Ваљеву и „Војвода Петар Бојовић” у Лесковцу.

Војној свечаности у сомборској касарни, где је војничку заклетву положило 84 војника, присуствовао је министар одбране Зоран Ђорђевић, начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић у касарни у Лесковцу, где је заклетву положило 95 војника на служењу војног рока, међу којима и седам девојака, а полагању свечане војничке заклетве у ваљевској касарни „Војвода Живојин Мишић” присуствовала је в.д. помоћника министра за буџет и финансије Радмила Јагодић. ■

ИЗАЗОВИ МИГРАНТСКЕ КРИЗЕ

БЕСПУЋА БАЛКАНСКЕ РУТЕ

Нити мигранти потичу из Србије, нити је мигрантска криза кренула из Србије. Ми смо само један део тог њиховог пута и покушавамо да, са нашим партнерима из ЕУ и осталих земаља, одговоримо на одговарајући начин на тај проблем, али ниједна земља сама то не може учинити.

Застајујући сред непознатих села, тискајући се преко необичних мостова, заноћивши више ноћи крај бунара, невидљивих у мраку, пук никако није могао да схвати како је тако, лудо, уопште могао и поћи ... Оставив своја села, оставио је и све што му беше разумљиво и видљиво, да зађе у тај свет, неразумљив и недокучив” – пише Милош Црњански у роману „Сеобе”. Историја нас учи да је сеоба или миграција израз којим се описује физичко кретање људи из једног подручја у друго, најчешће преко великих удаљености и у великим групама, али мало ко од нас је могао и да претпостави да ће бити савременик још једног великог отварања „Врата народа”.

Иако „Балканска рута”, пут који се многим мигрантима из Сирије, Авганистана и других земаља учинио као прави избор у потрази за бољим животом у западној Европи, званично више не постоји, велики број миграната и даље борави у Србији. Суочена са потенцијалним безбедносним изазовима мигрантске кризе, организованим напором институција у систему одбране, Србија је, чини се, успела да пронађе праву меру у намери и да помогне људима, али и да обезбеди своје границе, вођена принципима хуманости и међународног права.

Тимови које чине представници министарстава, хуманитарних организација и организација цивилног друштва, којима су додељени одговорни задаци током мигрантске

кризе, у последње две године свакодневно се суочавају са судбином сваког од тих људи појединачно, али истовремено и са непредвидивом психологијом масе, која сваког тренутка може да се отме контроли.

Незавидан положај Србије

Када је крајем маја 2015. године регистрован већи прилив миграната који су улазили у Србију, Влада Републике Србије донела је одлуку којом формира Радну групу за решавање мешовитих миграционих токова, коју координира Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, а у коју су укључене све релевантне државне институције. Према речима саветника у Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања Миленка Никића, та Радна група преузела је сву одговорност, успоставила систем рада са мигрантима, начин кретања кроз Србију и остале неопходне детаље у вези са додељеном мисијом.

– Година 2015. остаће упамћена по томе што је огроман број лица прошао кроз Србију такозваном Балканском рутом. Бројке варирају од пар стотина хиљада до више од милион лица, од којих је 95 одсто прошло је кроз територију наше земље. Изузетно смо поносни на тај део рада, јер смо формирањем Радне групе обезбедили да та лица добију оно основно и неопходно за боравак у Србији, пре свега заштитну, медицинску помоћ, храну, воду и безбедан пролазак ка

ЕУ. Поносни смо, такође, што је у том периоду Србија била једина земља где није било ниједног инцидента нити употребе полицијске силе према тим лицима, за разлику од свих земаља у окружењу и на „Балканској рути“ – нагласио је саветник Никић.

У медијима је, међутим, у пролеће 2016. године одјекнула вест да је донета одлука о затварању „Балканске руте“, али подаци са терена су, ипак, сведочили другачије.

– Од марта 2016, када су нас обавестили о затварању „Балканске руте“, само се број миграната мало смањило, међутим, рута је и даље отворена. Крајем јула 2016. године Влада Републике Србије доноси одлуку о формирању Заједничких снага за заштиту државне границе, што се, такође, показало као добар потез, али морам да подсетим да нити мигранти потичу из Србије, нити је мигрантска криза кренула из Србије. Ми смо само један део тог њиховог пута и покушавамо да, са нашим партнерима из ЕУ и из осталих земаља, одговоримо на одговарајући начин на тај проблем, али једна земља сама, нити једна земља појединачно, то не може учинити – оцењује саветник Никић.

Према његовим речима, Србија активно учествује и поштује све договоре са ЕУ, а један од тих је и да је спремна на пријем шест хиљада миграната. Та бројка је давно премашена, јер на нашој територији тренутно борави нешто више од седам хиљада лица.

– Деведесет одсто тих лица налази се у прихватним центрима, а око десет процената се налази у, како их ми називамо, „неформалним центрима“, као што је центар Београда, околина Суботице, и та лица из неких разлога константно одбијају да уђу у регуларне центре, а један од највећих је чекање својих кријумчара и жеља да наставе пут ка ЕУ – објашњава саветник Никић, додајући да се Србија, у односу на број миграната, налази у неповољном положају, првенствено јер нисмо чланица ЕУ и немамо право приступа фондовима ЕУ када је реч о решавању мигрантске кризе, што је огроман проблем.

Промена структуре миграната

Говорећи о другим проблемима, саветник Никић истиче да се друга велика група проблема односи на то што мигранти, углавном желе да иду даље у ЕУ, илуструјући примером прихватног центра у Прешеву, у коме је просечно време задржавања од затварања „Балканске руте“ око пет месеци, а у коме тренутно борави око хиљаду лица. Он, такође, наглашава да се и структура миграната од затварања „Балканске руте“ променила, па сада избеглице из Сирије чине само 10 одсто од укупног броја, а већина лица стижу из Авганистана, Пакистана, Либана. Осим тога, променило се и старосно доба миграната, па су већина оних који се тренутно налазе на територији наше земље лица до 30 година, и то самци, не породице, што знатно утиче на повећање безбедносних ризика.

– Један од већих проблема који имамо у функционисању наших центара је такозвано извештавање о ситуацији. Количина лажних информација која се појављује међу мигрантима је огромна. Те информације они сигурно не добијају из медија, већ од кријумчара, јер њима је најважније да лице пређе

из тачке А до тачке Б, да би добили свој део новца. С друге стране, они у медијима добијају неке друге информације, и онда када споје и једно и друго, нађу се у тоталном хаосу и не знају више шта да раде – да ли да остану у прихватном центру, да ли да чекају, да ли да прибегну неком другом начину. То чекање је најгоре, јер ти људи који не знају шта ће бити сутра, морају да прекину свој сан и пут, и онда се нађу у ситуацији да могу да направе неку непромишљену одлуку или да дођу у ситуацију да контактирају локалне криминалце и кријумчаре – наглашава саветник Никић.

Он, такође, констатује да нису јасно дефинисани ни критеријуми ко су мигранти, ко су економски мигранти, а ко избеглице.

– Још једно питање на које покушавамо да одгонетнемо је то што прелазак из Авганистана у Немачку кошта између 10 и 20 хиљада долара, па се поставља питање колико људи у Авганистану то себи може да приушти. Исти случај је и са Пакистаном – истиче саветник Никић.

Осврнувши се на досадашњи рад, једно од важних искустава које је донео рад са мигрантима од 2015. године односи се на чињеницу да државне институције морају да раде са цивилним сектором, јер је рад са мигрантима у оваквим ситуацијама изузетно напоран посао, који не може да ради свако.

– То су ситуације које нико не може предвидети ни у једном тренутку, јер ви не знате шта ће се десити следећег секунда. Није исто када сретнете групу од 20 илегалних миграната узраста од 16 до 23 године или групу у којој је већина деце и беба. Оно што морамо да урадимо у следећој фази борбе у мигрантској кризи је да водимо више рачуна о кадру, како из државних институција, тако и из цивилног сектора који се тиме бави, због тога што је рад тих људи основа да би се ситуација могла држати под контролом. Јер помоћу разних фондова и средстава можете да набавите и воду, и храну, и кревете, али ако немате људе који од тих материјалних ствари могу њима да организују живот и да раде са њима, имаћете хаос у читавој Европи – објашњава саветник Никић, додајући да је лицима које пут нанесе у нашу земљу потребно дан или два да се физички опораве, а њихов психички опоравак и враћање у нормалан живот су захтевнији и трају много дуже.

Заједничке снаге Војске и Полиције

Оквир за образовање и ангажовање Заједничких снага Војске Србије и МУП-а на заштити државне границе је члан 39 Закона о одбрани. У процесу образовања заједничких снага, Влада је донела одлуку о формирању, на заједнички предлог министра одбране и министра унутрашњих послова, уз сагласност председника Републике. Он је, на предлог поменутих министарстава и Владе, одредио команданта Заједничких снага, а то је у овом тренутку бригадни генерал Дејан Јанковић.

Говорећи о Заједничким снагама, пуковник Милорад Видаковић, начелник Одељења за планирање операција Управе за оперативне послове Ј-3 Генералштаба, истакао је да њихова мисија обухвата три задатка.

– Карактеристика ангажованих снага је да су оне од почетка постављене као здружене, односно мешовите, од нивоа команде заједничких снага, па до органа које задатке реализују у простору. Командир сваког органа у простору је војни старешина, а чланови његовог тима, који реализују задатак, зависно од тога да ли је то линијско или дубинско обезбеђење територије, осим војника јесу и припадници граничне полиције и интервентних јединица полиције и жандармерије, односно они који су носиоци примене овлашћења која су им додељена законом, јер војска, осим Војне полиције, нема овлашћења као органи полиције, па војни део органа асистира носиоцима овлашћења – истиче пуковник Видаковић.

Кад је реч о ангажовању Министарства одбране и Војске Србије, од почетка мигрантске кризе, они су се у решавање проблема повећаног прилива миграната укључили 21. јуна 2015. године, а у почетном периоду учествовали су у организацији прихвата миграната на граници са Републиком Македонијом на задацима уређења прихватних центара, здравственом збрињавању, водоснабдевању, хигијенском купању и привременом смештају миграната.

– Усложњавањем ситуације, у првим месецима 2016. године, у реализацију задатака укључене су и јединице Војне полиције. Тада је у сменама ангажовано по 150 лица, што је значило да је у том периоду било ангажовано 750 људи. За то време регистровано је да је одвраћено од преласка око 9.700 миграната, а приведено и процесуирано 145 кријумчара – објашњава пуковник Видаковић, додајући да је, када су државне границе према Македонији и Бугарској затворене, регистрован и нови правац кроз рашко-полимску област, па је њихово деловање проширено на још један сек-

тор, који обухвата део административне линије и део државне границе према Црној Гори.

Имајући то у виду, према речима пуковника Видаковића, укупна зона операције Заједничких снага тренутно дужине око 560 километара, а задаци се извршавају комбинацијом линијско-дубинског обезбеђења, а уз редован, постоји и појачан режим обезбеђења.

– Такође, имамо разрађене планове реакције и у сваком смо тренутку спремни да ове снаге које ангажујемо додатно појачамо. Линијско обезбеђење подразумева патролирање, заседе и осматрачнице дуж државне границе. Дубинско обезбеђење подразумева ангажовање снага у дубини територије, које затварају кључне путне правце. Контролишу се и аутобуске станице, железнички правци, све оно што може да послужи као нека фаза у проласку миграната кроз територију наше земље – истиче пуковник Видаковић, додајући да је на дневном нивоу ангажовано око две хиљаде припадника Војске и полиције, али уколико је потребно, тај број се може и повећати.

Говорећи о директним ефектима деловања Заједничких снага, откривено је око 20 хиљада илегалних миграната на простору који је под њиховом контролом, од тога око 19,000 је одвраћено од преласка на територију Републике Србије. Такође, откривено је око 1.250 углавном кријумчарених лица, која су смештана у прихватне центре.

– Индиректно, ми процењујемо да је само ангажовање заједничких снага допринело томе да неколико десетина хиљада миграната промени своју одлуку да крене преко Републике Србије, односно изабрало је неке друге правце за пребацивање ка западној Европи – нагласио је пуковник Видаковић, посебно указујући да процес реадмисије функционише само са Републиком Бугарском, па би, да нема Зајед-

СЕМИНАР О РЕГИОНАЛНОЈ ВОЈНОЈ САРАДЊИ И БЕЗБЕДНОСИМ ИЗАЗОВИМА

Излагања саветника Никића, пуковника Видаковића и пуковника Вучића део су панела који је био посвећен изазовима мигрантске кризе у оквиру семинара о регионалној војној сарадњи и безбедносним изазовима у организацији Управе за односе са јавношћу Министарства одбране и уз подршку Амбасаде Уједињеног Краљевства, који је окупио представнике штампаних и електронских медија, ресорних министарстава, као и представнике војнодипломатског кора.

Скуп у Зрењанину отворио је начелник Управе за односе са јавношћу капетан бојног брода Петар Бошковић, а осим поменутих говорника о аустријском искуству у вези са изазовима мигрантске кризе излагао је и изасланик одбране Аустрије пуковник Томас Ахамер.

О међународној војној сарадњи из угла партнера, током уводног панела окупљеним представницима медија говорили су шеф НАТО војне канцеларије у нашој земљи бригадни генерал Ђезаре Маринели, изасланик одбране Уједињеног Краљевства пуковник Сајмон Фицгибон, као и изасланик одбране Норвешке капетан фрегате Торе Андерсен. Други панел био је посвећен значају регионалне сарадње у области безбедности и одбране, о чему су гово-

рили представници Министарства спољних послова, Министарства одбране и Генералштаба Војске Србије, а околница првог дана семинара односила се на опремање и модернизацију Војске Србије. Други дан семинара обележили су панели посвећени међународним и регионалним војним вежбама и војном року и војној обавези, на којима су, такође, излагали представници Министарства одбране и Генералштаба Војске Србије.

ничких снага, груписање миграната довело до њиховог значајног повећања на територији наше земље.

Борба против кријумчара изазов више

Према речима пуковника Видаковића, најинтензивнији је прелазак у делу државне границе према Македонији, иако бројке сведоче да их је више прешло преко границе према Бугарској, али када имамо у виду да је државна граница према тој земљи четири пута дужа него према Републици Македонији, то указује да је концентрација миграната највећа на овом правцу који из Македоније изводи према Прешеву и даље у централну Србију.

– Део границе према Црној Гори, који ми контролишемо од 16. децембра прошле године, показује да тај пут бира мали број миграната, међутим, верујем да ће се и на том правцу повећати њихов број, нарочито ако се ситуација у Турској искомпликује. Просечно гледано, на дневном нивоу 81 мигрант покуша да пређе на нашу територију. Желим да нагласим да нису мигранти највећи изазов, већ је то борба против кријумчара. Та појава је врло распострањена и доноси веома велику материјалну добит, а организатори и реализатори кријумчарења користе све доступне техничке уређаје, друштвене мреже, противправне активности, да би реализовали то што раде. Сцене са којима се сусрећу Заједничке снаге понекад подсећају на акционе филмове. Имали смо случајеве насилног пробијања контролних пунктова, напуштање возила, војњу нерегистрованим возилима, напуштање миграната у возилима и самог возила, те различите друге противзаконите активности, јер кријумчари, у жељи за лаком зарадом, непосредно доводе у опасност свој живот, живот тих миграната које превозе, али и живот припадника Заједничких снага који, иначе, задатке извршавају у врло захтевним условима – оцењује пуковник Видаковић.

Подаци сведоче да је од почетка ангажовања Заједничких снага регистровано 117 спречавања кријумчарења, откривено је 1.831 кријумчарено лице, а основна јавна тужилаштва изрекла су мере за 130 кријумчара, од којих највише из Републике Србије 96, но има их из Бугарске, Пакистана, Ирака, Авганистана, Молдавије, Холандије, Аустрије.

Пуковник Видаковић закључује да је 80 регистрованих илегалних прелазака осујећено, но и то да би број људи који би ушао у нашу земљу, да није било Заједничких снага, био драматично већи. Имајући то у виду, ангажовање Заједничких снага, свакако, позитивно утиче на безбедност Републике Србије и њених грађана.

Нова рута преко Албаније

О томе да је укидање „Балканске руте“, изгледа, извршено само на папиру, говори и начелник регионалног центра Управе граничне полиције за сектор према Републици Бугарској пуковник Ненад Вучић, у чијој се одговорности налази 360 километара државне границе.

– Иако је у фебруару 2016. године званично саопштено да „Балканска рута“ више не постоји, ситуација на терену изгледа сасвим другачије. Током 2015. године откривено је

укупно 599.033 лица, да би у 2016. години, након предузетих мера, њихов број смањен на 111.143. У претходном периоду уочено је да се готово на дневном нивоу смањује притисак мигранта на граници са Македонијом и Бугарском. Мигранти који са територије ове две земље уђу на територију Србије, најчешће након месец или два боравка у неком од прихватних центара близу хрватске границе, покушавају, скривени, углавном у приколицама теретних возила, често без знања возача, да на нелегалан начин уђу у Хрватску. Према Мађарској је ситуација знатно другачија, како због бруталних поступака њихових органа, тако и због жичане оgrade која је сада већ постављена и дупло – наглашава пуковник Вучић, додајући да се, имајући у виду број лица присутних на територији Грчке, са побољшањем временских услова може се очекивати појачан притисак, нарочито уз најаву да ће Грци пустити око 5.000 миграната.

Као и претходни саговорници, и пуковник Вучић наглашава да ће и у случају појачаног прилива мигрантски талас бити под контролом и да ће се предузимати мере и ангажовати додатне снаге да би се то спречило.

– Свакако треба имати у виду и такозвану црну бројку када је реч о броју лица која су успела са територија Бугарске и Македоније да уђу на територију Србије, а нису ухваћена по дубини, што ризик чини још озбиљнијим. Такође, неизвесни су и исходи када је реч о споразумима између ЕУ и Турске, а забрињава и број миграната у Турској, који у сваком тренутку могу да крену ка западној Европи – објашњава пуковник Вучић.

Позивајући се на податке FRONTEX-а, пуковник Вучић истиче да је од посебног значаја број миграната регистрованих у Грчкој, где је 24.372 лица у сталним и 14.371 лица у привременим прихватним центрима. Забрињава и податак да је из Грчке у Македонију за седам дана ушло 22 лица, док је из Грчке у Албанију ушло 157 лица, што указује на стварање крака руте преко Албаније и даље према Косову и Метохији и Црној Гори.

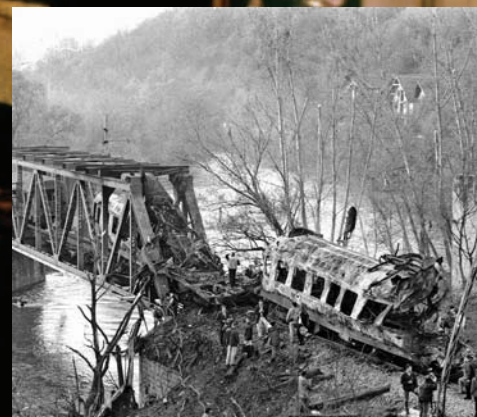
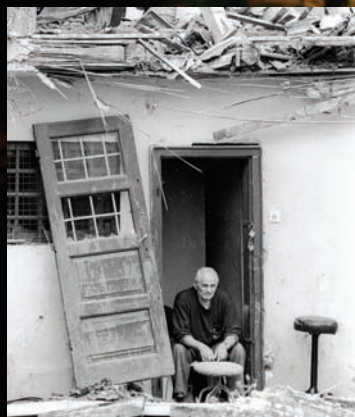
– Ангажовано је, такође, и 220 међународних полицијских службеника, као вид додатних снага из ЕУ и 257 припадника Управе граничне полиције. Они делују на подручјима где је анализом ризика утврђено да је граница најугроженија, односно где је навећи притисак и прилив миграната. Доласком на територију наше земље, припадници међународних снага су упознати са нашим законодавством и надлежностима и овлашћенима граничне полиције и Заједничких снага, а истовремено са њиховим правима и обавезама. Ефекти оваквих мера су смањен број миграната од почетка 2017. године, промена рута кретања и кријумчарења миграната, која је потврђена приликом размене информација свих служби безбедности, како у Републици Србији, тако и у региону – закључује пуковник Вучић.

Оцена са којом се слажу представници институција ангажованих у процесу решавања проблема миграната на територији Србије је да је политичка одлука Европе у вези са мигрантима кључ за решење актуелне кризе. По извештајима са терена, али и по проценама ресорних служби, „Врата народа“ још увек су отворена. А имајући у виду чињеницу да само у Турској борави више од три милиона миграната, уз оне у другим земљама, ако се сваки десети одлучи да бољи живот потражи на „старом континенту“, прети нам сценарио који смо већ искусили током првог, најмасовнијег таласа кризе 2015. године. ■

Биљана МИЉИЋ

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ДАНА СЕЋАЊА

ЗАБОРАВИ АКО МОЖЕШ...

Симболичним доласком путничког воза и активирањем сирена за узбуну, у Грделичкој клисури, 24. марта, крај спомен-обележја код Железничког моста, започела је државна церемонија обележавања 18 година од агресије НАТО-а на нашу земљу. Воз је на том месту нападнут 12. априла 1999, број жртава до данас није утврђен, а идентификовано је 15 погинулих цивила.

Државну делегацију предводио је премијер Александар Вучић, а комеморацији су присуствовали председник Републике Српске Милорад Додик, министар одбране Зоран Ђорђевић, начелник Генералштаба генерал Љубиша Диковић, представници Министарства одбране и Војске Србије, верских заједница и многобројни грађани.

Председник Владе подсетио је да је 24. марта 1999. почела најбруталнија агресија у историји људске цивилизације и ужасан поход највеће војне алијансе свих времена на малу, али читавим својим постојањем велику земљу.

– Сачували смо понос и достојанство српског срца, једна мала земља остала је непокорена и данас, јасније него икада, кличе слободи и постаје све јача – поручио је премијер и поновио да Србија неће тражити да буде део Алијансе која је разарала нашу земљу и убијала децу, као што неће бити део било које друге.

Централном државном церемонијом крај спомен-обележја код Железничког моста у Грделичкој клисури и полагањем венаца на споменик „Херојима 37. моторизоване бригаде” у Касарни „Стефан Немања” у Рашки, обележена је 18. годишњица од почетка агресије НАТО-а на Србију

Истакао је да Србија више никада неће страдати као што је то било 1999. године и да се „неће поновити агресија на коју нећемо имати јасан, снажан и победнички одговор”.

Премијер је навео да Влада тежи пристојним односима с НАТО-ом, те да настоји да сачува животе људи на Косову и Метохији и да будемо своји на своме. Истакао је да је Србија данас снажнија, и да ће „бити још јача, из дана у дан, и да се неће поновити ’Бљесак’ и ’Олуја’, као ни агресија на нашу земљу”. Отаџбина неће заборавити оне који су за њу дали животе.

Вучић је подсетио да је током ваздушне кампање бачено три килограма бомби по становнику Србије, да нас је више од 1.150 авиона бомбардовало у 30.000 налета, за шта је потрошено новца довољно да се прехрани 80 милиона људи.

– Претрпели смо штету од приближно 130 милијарди долара, што је више и од оне у Другом светском рату, док је за три месеца бомбардовања погинуло више од 2.000 цивила и 1.000 војника и полицајаца – прецизирао је премијер.

Председник Републике Српске Милорад Додик истакао је да ништа не може боље описати бесмисао бомбардовања од реченице „Заборави ако можеш”.

– У чему је кривица мале Милице Ракић? У њиховој операцији, коју су назвали „Милосрдни анђеос”, страдали су

НОВИ ЕКСПОНАТИ ВОЈНОГ МУЗЕЈА

Поводом обележавања годишњице агресије НАТО-а, лансирана рампа 5П73 и ракете 5В27Д/У постављене су као експонати у екстеријеру Војног музеја на Калемегдану. Припадају борбеном комплексу ракетног система С-125 (НЕВА – САМЗ), којим је оборен авион F-117.

Том приликом државни секретар Министарства одбране Ненад Нерић је рекао да се „није лако сећати тешких тренутака и отворати старе ране, јер постоје оне које никада не зарасту, као и моменти који не могу бити заборављени“.

– Нека овај музејски експонат симболизује живот свих оних који нису више са нама, а почаст коју одајемо страдалим војницима, полицајцима и цивилима нека буде неми сведок трагичних догађаја – навео је Нерић и додао да новим културним добром богатимо нашу баштину, а да времену треба дозволити да лечи ране.

невини људи, уништени су животи, угашене љубави – нагласио је Додик.

Поводом Дана сећања на жртве агресије, делегација Војске Србије, коју је предводио начелник Генералштаба, положила је венац на спомен-обележје „Херојима 37. моторизоване бригаде“ у Касарни „Стефан Немања“ у Рашки.

Истичући да новија светска историја не памти разорнију употребу силе од тих 78 дана константног бомбардовања, не само војних него и цивилних објеката, генерал

Диковић је подсетио да је употребом крстарећих ракета, авио-бомби огромне разорне моћи и ангажовањем великог броја авиона и бродова, Алијанса желела брзу победу и наметање својих политичких циљева.

– Супротно свим политичким конвенцијама и међународном ратном праву, употребљавали су графитне бомбе, муницију с осиромашеним уранијумом и касетну муницију, али су их дочекали поносни и храбри браниоци, војска достојна историје и херојски отпор инспирисан жељом за слободом – рекао је начелник Генералштаба и додао да је херојски отпор изнедрио и бројна јуначка дела појединаца и читавих јединица наше војске.

– Херојска је била и 37. моторизована бригада, која је у тој борби изгубила 60 јунака, а 260 је рањено – истакао је ратни командант јединице и навео да је висока цена коју је наша отаџбина платила за слободу и достојанство. – Србија никада не сме да заборави жртве агресије, чијим се сенима за Дан сећања широм земље клања.

Пре осамнаест година, 24. марта, снаге Алијансе напале су нашу земљу, без одлуке Савета безбедности Уједињених нација. Само у првој фази напада ангажовано је 460 авиона и 20 ратних бродова који су уништавали инфраструктуру густо насељених градова. Разарани су мостови, гађане колоне избеглица, бомбардовани телекомуникациони системи, фабрике, возови, хуманитарне установе. Напади снага НАТО-а трајали су 11 недеља. ■

Приредио В. ВЈЕШТИЋ

ИНТЕРВЈУ

ГЕНЕРАЛ
-ПОТПУКОВНИК
У ПЕНЗИЈИ
ЈОВАН МИЛАНОВИЋ

КОРАК ИСПРЕД НАТО-А

14

1. април 2017.

Обавештајне службе владају политичким и економским системима мање развијених земаља, усмеравају унутрашњу и спољну политику, дестабилизују државе, владају умним процесима човека. Значајно је рећи да, ипак, свим тим технолошким достигнућима управља човек. А човек је рањив. Ко „напипа“ тачку његове рањивости, имаће обавештајни успех.

Под насловим „Загонетна личност Јован Милановић“ париски Монд (5. 11. 1998) објавио је „потеру“ за министром саветником у Мисији СРЈ при ЕУ. Француска штампа открила је да се под тим именом крије потпуковник КОС, који је некада у Алжиру, заједно са Русима, формирао њихову тајну службу против Француске. Преузета је и информација из босанске и хрватске штампе да је то „пуковник који је три године био десна рука генерала Ратка Младића“. Ни једно, ни друго, ни треће... Био је већ унапређен у чин генерал-мајора.

Ко је, заправо, Јован Милановић?

Рођен је у селу Тмава код Куршумлије. У историјату куршумлијске економске школе рангиран је под бројем један, као ученик са најуспешнијом каријером свих генерација. Потом је завршио Војну академију КоВ, Командно-штабну академију КоВ и Школу националне одбране. Његов дипломски рад „Радикална агресија на СФРЈ којој претходи специјални рат и оружана побуна на Косову и Метохији“ архивиран је у библиотеци Центра високих војних школа као наставна литература. У ЈНА и ВЈ обављао је веома значајне дужности: начелник одељења за ратне доктрине, војни изасланик у Алжиру и Тунису, уграђени обавештајни официр (министар саветник) у Бриселу за праћење активности и припреме НАТО-а за агресију на СРЈ, заменик начелника Војнообавештајне службе (током агресије НАТО-а и касније). Пензионисан је са дужности помоћника министра одбране за међународну војну сарадњу и политику одбране. Ванредно је унапређен у чин поручника и генерал-потпуковника. Почасни је генерал-лајтнант ОС Украјине.

Биографија му је објављена у лексикону „Srpski WHO is WHO“ (Ко је ко у Србији), као личност која је постигла изузетне резултате у професији. Након евакуације из Брисела, белгијски МИП прогласио га је „Personna non gratta“. У

специјалном додатку „Вечерњих новости“ од 7. јула 2014. уврштен је међу 20 најпознатијих српских шпијуна (актери великих светских афера).

О Дан сећања у Србији обележава се као значајна вершикала нашег народа у дугој историји борбе за слободу. Као и много пушта раније, војска и народ сујројствили су се вишеструко надмоћнијој сили. Које су основне карактеристике агресије НАТО-а и шта бисте издвојили као драгоцено искуство?

– Агресија НАТО-а против СРЈ Југославије 1999. године представља злочин против мира и човечности. Она је извршена кршењем Повеље УН, Завршног документа ОЕБС-а и без одобрења Савета безбедности. Извршена је супротно чл. 5 Вашингтонског документа о формирању НАТО-а. То је била агресија „демократских“ земаља, које су погизале најважније демократске и цивилизацијске вредности универзалне принципе, право, уставне институције, истину, хуманост и морал. Агресија је имала вишедимензионалне карактеристике, које до тада војна наука, историја ратовања и геополитика нису познавале. Била је то коалициона агресија 19 земаља чланица НАТО-а са три континента против једне мале земље.

По методологији одређивања димензија светског рата, био је то почетак новог глобалног, цивилизацијског сукоба, који је почео разбијањем СФРЈ, оружаном агресијом на СРЈ, а потом насилним променама граница, друштвеног система на афроазијском простору. Према примењеној ратној техници, била је то агресија у којој су проверавана најсавременија војнотехнолошка достигнућа.

Због примене оружја за масовно уништење, осиромашеног уранијума и других убојних средстава која имају токсично дејство, агресија је имала и карактер нуклеарно-хемијског и еколошког рата. Специфична димензија агресије

била је снажно психолошко-пропагандно деловање пре, током и после агресије, која траје и данас. На основу кључних постулата доктринарних докумената о одбрани, наша земља водила је одбрамбени и ослободилачки рат, а са аспекта масовности учесника у одбрани, био је то општенародни рат.

Непосредни циљеви агресије НАТО-а били су промена легитимне власти у Србији (СРЈ), промена политичког и економског система, увођење неолибералне економије и територијална и уставна декомпозиција Србије насилним издвајањем Косова и Метохије и формирањем самосталне, независне државе. И то само у првој фази.

Глобални циљеви агресије били су: успостављање америчког војног присуства на Балкану као дела војне експанзије на Исток, претварање НАТО-а из дефанзивног у офанзивни и из регионалног у глобални савез, ревизија система међународног права, легализација, наметања модела унутрашњег уређења, очување америчке доминације у Европи и војно заокруживање Русије, стицање права НАТО-а за употребу силе без сагласности Савета безбедности УН.

Агресија није завршена до данас. На нивоу је статуса „контролисана криза“, по размерама на степену „ниског интензитета“ глобалних димензија, у измењеним геополитичким околностима.

Што се тиче „драгоценог искуства“, хтео бих да задржим исконску веру у себи, која током трагичних фаза дуге историје никада није напуштала српски народ. Дакле, хоћу да кажем: можемо опстати само као неподељен народ. Целокупна наша историја запамћена је поделама и међусобним сукобима. Ни до данас нисмо извукли искуства и поуке из историје 20. века из оба светска рата и агресије НАТО-а, коју сам дефинисао као ружну фазу трећег светског рата. Почињене су историјске грешке од стварања Краљевине Југославије до данашњег дана. Они који се баве геополитичким и историјским анализама нека се запитају шта сам хтео да кажем. И на крају, моје питање: Да ли наши погледи досежу врх српске вертикале?

О Били сће учесник у догађајима којима су претходили агресији НАТО-а. Када сће имали прве информације да ће НАТО нападнути СРЈ?

– Крајем маја 1998. године, у Лисабону, у Португалији, одржан је Самит

НАТО-а. Дневни ред: „Угроженост мира на Балкану репресалије српских безбедносних снага против албанског становништва на Косову и Метохији“. Нужност „хуманитарне интервенције НАТО-а“.

Тим поводом, неколико дана пре Самита позвао сам португалског дипломату високог ранга у један српски ресторан. Први пут смо се видели. Поставио сам му отворено питање у вези са дневним редом Самита. Претходно сам проучио његову биографију. Имао је кључну улогу у припреми Самита. Знао је све. И садржај унапред припремљене одлуке. Рекао сам му да сам га позвао да се упознам са „првим српским агресором“. Недипломатски, до краја. И почео сам да га „пропитујем“, а власник ресторана га је малтретирао шљивовицом,

понављајући „кућа части“. Био је гладан, рекао је да је доручковао пахулице. Ракија је добро „легла“ на пахулице. Одбијао је да ми било шта каже о послу који ради. Из других извора знао сам доста детаља, али не и одлуку. Одједном, узнемирен, рекао ми је: „Видим да сте професионалац у политици и дипломатији, поштујем Вас. Али зашто радите за тог диктатора Милошевића?“. Узвратио сам му: „Али, Милошевић није диктатор, он није рођен нити живео у диктатури. Ви сте имали 18 година када је Салазар сишао са власти. Постали сте пунолетан и интелектуално формиран у тој диктатури“. Нагло је променио расположење и рекао: „Да, биће донета одлука о припремама за војну интервенцију НАТО-а на вашу земљу“. Након тога, написао сам први телеграм са насловом „Припрема НАТО-а за агресију на СРЈ“. Од тада, па до 27. октобра 1998, када је НАТО одустао од агресије у тој години,

сви моји телеграми били су под тим насловом. Било их је око 300, са више стотина страница.

О Захваљујући Вашим обавештајним активностима наша земља дошла је у посед штајних докумената НАТО-а у којима су наведени циљеви предвиђени за бомбардовање. Како је до тога дошло? Зашто је НАТО променио време почетка најада за пролеће (март) 1999. године?

– Од доласка у Брисел, јануара 1995. године, до лисабонског Самита НАТО-а (25. маја 1998), развио сам снажну, респективну и поуздану обавештајну мрежу. Имао сам обавештајно „упориште“ у свим структурама НАТО-а, војним и цивилним, војном крилу Западно-европске уније, Европској унији, органима Партнерства за мир и међу бројним дипломатама акредитованим у Белгији. О свим активностима у НАТО-у које су се тичале припрема за одлуку о агресији, имао сам правремене информације.

Наш војни и државни врх право-ремено је имао све податке релевантне за безбедносну угроженост земље. Врх НАТО-а, током августа 1998, био је на годишњем одмору. Припреме за агресију обављали су Политички комитет директора и Команда НАТО-а у Монсу. Та структура није имала право одлучивања, па се чекао повратак чланова Комитета НАТО-а (амбасадори и генерали, први на лествици војне хијерархије).

Закључно са 29. септембром државни и војни врх СРЈ имао је податке о учесницима агресије и потенцијалним циљевима. Знало се и о тачном датуму доношења одлуке о почетку агресије. Био је то 12. октобар. Недостајали су ми документовани подаци. У покушају да на више „адреса“ дођем до докумената, „зауставио“ сам се на француском официру Пјеру Анри Бинелу, шефу кабинета француског генерала Вироа, члана Војног комитета НАТО-а.

Са мајором Бинелом претходно сам имао више контаката. Био је вољан

да сарађује без било каквих личних интереса. На моје тражење планова о агресији, није се много премишљао. Уз констатацију да је то веома опасно, брзо ми је одговорио: „Имаћеш“. Био је то 1. октобар. Донео ми их је у стан следеће вечери. НАТО је покушао да верификује важније откривене позиције циљева – положаја наших јединица и утврдио да их (циљева) више нема на претходним позицијама. План је предвиђао удар по 25 најважнијих циљева, па ултиматум за капитулацију и прихватање одлука из Рамбујеа. Ако СРЈ одбије ултиматум, НАТО ће активирати фазу „апокалипсе“ – уништавање свега постојећег.

Пошто циљева више није било на ранијим позицијама, а временске прилике су се усложавале, НАТО је донео одлуку о одлагању агресије и отпочео преговоре са властима у Београду.

Војнички речено, СРЈ и наша војска нису доживели стратегијско изменађење. Сталним померањем циљева на нове положаје, започето у јесен 1998. године и интензивније наставље-

но током агресије 1999. године, промовисана је ненаписана „стратегија војске у покрету“.

○ Мајор Бинел је откривен, послије тога му је суђено и извесно време провео је у затвору. Шта је допринело да буде откривен, јер је познавао да се свих обавештајца огледа у томе да од извора добије информације, а да овај не буде откривен?

– Да, веома брзо је признао и рекао да је то учинио из пркоса према НАТО-у, САД и председнику Шираку. Сматрали су га вансеријским официром, са највишим степеном моралности и хуманизма. У трагању за „кртицом“ у НАТО-у откривен је француски официр који је штампао тајни документ, а радио је у дирекцији где је планирана „гусарска операција“ („Милосрдни анђеол“). Наравно, план је одштампан по налогу мајора Бинела, а за „потребе“ француског генерала. Мајор Бинел био је веома способан обавештајни официр, са великим искуством у разним операцијама по свету. Радио је и у штабу генерала Шварцкофа, у Ираку. Шест месеци је био у Команди УНПРОФОР-а у БиХ.

Његово противљење агресији НАТО-а, то јест свест да ће тим чином бити изазвана „нова хуманитарна катастрофа“ – страдање и Срба, а не само Албанаца, да ће САД и НАТО уништити једну земљу у Европи која је била историјски савезник у два светска рата, превазилазило је психолошку димензију хуманости, војничке части и достојанства.

Био би неопростив грех ако не бих рекао да су десетине других лица са којима сам одржавао далеко фреквентније контакте, једнако заслужни колико и мајор Бинел. Наравно, они никада неће бити откривени.

○ После неколико година поново с њим се срели са Бинелом. О чему с њим тада разговарали?

– Мајор Бинел је прва српска жртва као последица агресије НАТО-а на СРЈ. Због националне издаје била му је забрањена казна од 14 година. Провео је 10 месеци у истражном затвору, уз примену страшне тортуре, нарочито „ноћних сеанси“. Након тога осуђен је на пет година, од којих је у затвору провео три. Интересантно је рећи да су га током суђења бранили француски офи-

цири и генерали. Оправдавали су дело које је учинио.

Срели смо се у Београду, након издржане казне, на промоцији његове књиге „Злочини НАТО-а“, коју је написао у затвору и која је једно време била забрањена. На промоцији у Клубу књижевника, Француска 7, мада су уредно позвани, нико из структура власти (2003. године) није присуствовао. Такође, нико од званичника Бинела није примио на разговор, а спавао је у стану једног нашег новинара. Упркос томе, на промоцији је изрекао кључну, историјску реченицу: „Не кајем се, опет бих то исто учинио“.

У току два дана његовог боравка провели смо неко време заједно. „Ком-

петентни органи” били су веома заинтересовани за наше дружење. Ревносно су спроводили налоге америчког амбасадора Виљема Монтгомерија.

Био је то сусрет два ратна друга. Од дана његовог хапшења и током издржавања казне осећам грех према његовој породици која је разбијена. Протекле године Бинел је отишао у пензију, радећи као геометар. Разговор смо во-

U intervjuu pariskom magazinu Marijan, Binel ne spori da je radio ono zbog čega mu prethodi 15 godina robije: Prepisao sam tajni dokument na list papira i dao ga diplomati Milanoviću

S lulaž Binel počeo je telefonskim pozivom - konstatuje na početku intervjua sa majorom Binelom pariski nedeljnik Marijan. Prvo pitanje optuženom oficiru se nadovezuje:

- U to vreme bili ste desna ruka generala Virota, koji predstavlja Francusku u sedištu NATO u Briselu... - Da, taj telefonski poziv stigao je od izvesnog gospodina Milanovića, čije ime mi je bilo poznato. Tražio je da razgovara sa generalom. Hteo je da ga pozove na radni ručak da bi razgovarali o poziciji Francuske u vezi sa događajima na Kosovu.
- Nikada se pre toga niste susreli s njim? - Nikada. Ali, njegovo ime mi je nešto značilo.
- Da li je rekao koja je njegova funkcija? - Da, rekao je da je savetnik u jugoslovenskoj ambasadi u Briselu pri Evropskoj uniji. To je očigledno bilo pokrivače za njegov

ručku, to bi moglo da bude neprijatno. Zakažite ručak za septembar. Tako sam pozvao Milanovića koji se iznervirao i upitao me da li bih ja mogao da dođem. Odgovorio sam potvrdno jer sam znao o čemu želi da razgovara sa mnom. Hteo je da zna da li će, u slučaju vojne akcije NATO, Francuska učestvovati u napadima. Želeo je da zna i koliko je aviona i vojnika NATO mogao da angažuje.

- Da li ste mu tokom tog ručka rekli stvari koje niste imali pravo da mu kažete? - Prvo, njemu je bio potreban kontakt sa Francuskom vojnom misijom pri NATO i želeo je da vidi u kojoj meri bih ja mogao da budem taj kontakt... Ohrabrio sam to rekavši mu da gajim vrlo velike simpatije prema Srbima. U stvari, to je bila potpuna laž. U toj stvari ja sam neutralan, nisam bio ni na jednoj strani.

to primoralo da nose oružje. Ko su rdavi to ceo svet zna - to je banda mafijasa i gospodara rata koji su želeli moć i zaradivali na tudjoj prolijenoj krvi.

- Šta se dogodilo posle vaših dva prvа susreta? - Prošlo je leto. To je bila moja poslednja godina u toj službi i trebalo je da me prebace u vojnu obaveštajnu. Očekivao sam da me Milanović pozove... Ali, ništa... Čak sam bacio njegovu vizit-kartu. Jedne večeri u prvoj polovini septembra 1998. dobio sam geopolitičku knjigu o Kosovu sa kartom od Jugoslovenske misije pri Evropskoj uniji. Dao sam je generalu Virotu. On me je pitao: "Da li nam to šalje vaš drug?" Rekao sam da ne znam, ali da sam se video s njim, čak i išao kod njega...
- Da li vas je izgradio? - Ništa. Rekao mi je da o tome

do novembra i rekao mu da zove ka Spustio je slušalicu posle obećanja javiti. Sve sam ispričao generalu. Milić je ponovo zvao i predložio mi da dođem. To je bilo na vrhuncu pregovora povlačenju srpskih snaga s Kosova smatrao da je neophodno da general vestim o tom ručku. Otišao sam. Milić mi je tada postavio vrlo precizna pitanja. Koliko će biti aviona? Rekao sam da će, ako se krene u vazдушnu operaciju učestvovati svi tipovi aviona. Ilovci-bombarderi tako i bombarderi naravno, projektili "tomahawk". Suodigrao u jednom grčkom restoranu u Briselu.

- Ako to bude rat, odgovorio je Milanović, "ja ću ići da se borim. mi reći kada će sve to početi?" Bivševan tada da čak ni ja nemam ni najmanju ideju o datumu početka napada je ljutito...
- Dakle, Vi ste isključivo želeli da znate kada bi snage NATO morale da započnu napad?

дили о свему, само не о ономе што смо радили у Бриселу. Свака прича морала би се завршити ноћним сусретом у мом бриселском стану 2. октобра 2003, када смо обојица случајно остали живи. То је била ноћ довољна за три живота... Иначе, све моје ноћи после тога су стресне...

○ *Куда, ђо Вама, ђлови савремени свејш. Има ли наде да у годинама које долазе умесјто рајшова прелвада мирољубиво решавање конфликта?*

– Ризикујем да у ограниченом времену пружим једноставан и задовољавајући одговор. Али, ево неколико констатација, са којима се, можда, геополитичари неће сложити. Деведесетих смо имали хладни рат, или једнакополарни свет, заснован, пре свега, на нуклеарној равнотежи. Потом на лажима САД, уједињењем Немачке и распадом СССР-а, настао је сурогат од европске и светске безбедности и сарадње. Последица тога је униполарни свет, како смо означавали супремацију САД и НАТО, остварену геостратегијском, политичком, економском хегемонијом...

Они који су се легитимно борили против фашизма, данас подржавају рађање нових фашистичких идеја. Своју борбу против тероризма у свету реализују такође терористичким методама према државама које их ничим не угрожавају. Не видим да ће у годинама које долазе превладати мирољубиво решавање конфликта, јер конфликте изазивају државе које настоје да мењају глобалну слику света.

○ *Тероризам све више узима маха, а данак који узима ѿа свејшска ђошасј све је већи. Шја још прелба прегузеји да се ѿај вид угрожабања слобода ђуди елиминише или сведе на минимум?*

– Прерасподелом богатства које је опљачкано треба на управљање оставити ресурсе онима којима припадају. Али, то је утопија. Био сам сведок „терористичког менаџмента“ у Алжиру, којим су управљале Француска и САД, једна против друге, у сукобу интереса за огромне ресурсе пустињске нафте и гаса. Провео сам тамо четири године, волим Алжир и не бих више о томе. Срећом „пролеће“ им још није дошло.

○ *Обавештајне службе делују мимо очију јавности. Мејшоде прикуљања ђодајска су све савршеније, шехнолошки најпредније. Како се зашјишји ог свевидећих служби?*

– Обавештајне службе не делују мимо очију јавности. Све што је на земљи, под земљом, у мору и под морем, у космосу свих димензија видљиво је. Најсофистициранија технологија је у рукама обавештајних служби. Да није тако, не би била могућа трка у наоружању и епохалном развоју ИТ технологија. Наравно, то је привилегија великих, високоразвијених земаља са монополем у њиховом развоју.

Обавештајне службе владају политичким и економским системима мање развијених земаља, усмеравају унутрашњу и спољну политику, дестабилизују државе, владају умним процесима

човека. Значајно је рећи да, ипак, свим тим технолошким достигнућима управља човек. А човек је рањив. Ко „напила“ тачку његове рањивости, имаће обавештајни успех.

О У којој мери се резултати војно-обавештајне службе темеље на делима претходника?

– Обавештајна операција вођена у Бриселу, према анализи париског недељника LEVENEMENT DU JEUDI (19–25. новембара 1998), означена је као трећа по значају од Другог светског рата. У емисији „Сведочење“ лондонског „Би-Би-Сија“ (2000. године) тадашњи командант НАТО-а амерички генерал Весли Кларк изјавио је да српска војна обаве-

штабу НАТО-а у Јадран смо бацили хиљаде опасних бомби“.

Даље, Мекмастер каже да „способност Срба да дођу до озбиљних обавештајних података о савезничким операцијама, упркос технолошкој инфериорности, доводи у питање способност информацијске супериорности чак и против непријатеља с тек основним способностима“. Генерал Мекмастер закључује своју анализу да је „југословенска Влада имала своје шпијуне у самом НАТО-у“.

Наравно да их је имала. Свакако, дела претходника инспиративна су за сваког српског обавештајца. Зато препоручујем сталну историјску поставку развоја војне обавештајне службе,

штајна служба спада у десет најбољих обавештајних служби.

На страни 458. у својим мемоарима „Модерно ратовање“ Весли Кларк каже: „Ефекат изненађења је био угрожен рано и често, од предаје Србима плана кампање октобра 1998. године... Могућни удари на многе осетљиве мете у много наврата су откривени“...

Нови Трампов саветник за безбедност генерал Херберт Мекмастер, у својој анализи у објављеној књизи „Пукотине у темељу“ (агресија НАТО-а на Р. Српску и СР Југославију), каже „да је НАТО кампања доживела неуспех јер су Срби знали сваки наш корак унапред“. А потом „због српских шпијуна у

смештену у згради у Кнеза Милоша 33. У том амбијенту кадетима војних школа, ђацима и студентима треба држати часове из патриотизма.

О Ко су Вам били узори из редова усљешних обавештајца?

– Од средњошколских дана имао сам наклоност према друштвеним наукама. Међутим, у војничкој каријери вођен сам сходно одлукама претпостављених. И у војну дипломатију, као војни изасланик у Алжиру и Тунису ушао сам на основу одлуке претпостављених и моје сагласности. Била је то класична војнодипломатска дужност, са тежиштем на развоју војноекономских односа.

Рад у Бриселу имао је карактер класичног обавештајног рада. У мом случају, био сам дипломата на камуфлажној функцији Министарства иностраних послова. Био сам сам, без сарадника, са минималним контактима са особљем у Амбасади и Мисији СРЈ при ЕУ, без претходно створених оперативних позиција. Стицајем околности од некога сам добио на читање књигу „Зорге“, руског аутора М. Колесникова. Било је то у време када сам био млад официр. Случајно или не, прелиставао сам је понеки пут, у слободном времену. Понео сам је са собом у Брисел. Првих месец дана, док сам изучавао структуру НАТО-а, јер сам на дужност отишао без припреме, читао сам о Зоргеу и Бранку Вукелићу.

Они су имали задатак да правовремено открију датум напада сила Осовине на СССР. Стаљин им није веровао. Њихова мрежа откривена је током рата у Јапану. Бранко Вукелић умро је у затвору у великим мукама, а Рихард Зорге је обешен. Били су ми и остали узори.

О Веома гледана телевизијска серија „Мој рођак са села“ снимана је по мотивима из Ваше биографије. Како је дошло до тога? Шта се из серије може издвојити као главна порука?

– Телевизијска серија „Мој рођак са села“ садржи део моје биографије, у лику пуковника Вранића, од откривања мајора Бинела и у вези са тим моје евакуације из Брисела. И завршава се са периодом и догађајима његовог, односно мог вишеструког пензионисања. Јавности је непознато да сам три пута пензионисан, враћан у службу, унапређиван, уздизан на више положаје, ометан и спречаван да, сходно интелектуалним способностима и стеченом искуству, наставим да радим, углавном на местима где сам био тражен.

Све остало није у вези са мојим приватним ни професионалним животом. Аутора серије упознао сам тек након емитавања првих четрнаест епизода. Није ми познато који су људи из војнообавештајне службе били консултанти.

Опседнут сам Вранићевим монологом о Косовском боју и српским јунацима. Младим официрима поручујем да га упамте и о томе размишљају (ТВ серија „Мој рођак са села“, 27. епизода). ■

Звонимир ПЕШИЋ

ИНТЕНЗИВНА ОБУКА ВОЈНИКА
НА ДОБРОВОЉНОМ СЛУЖЕЊУ

ВЕЗИСТИ САВЛАДАЛИ ИЗАЗОВЕ

У оквиру индивидуалне специјалистичке обуке војника на служењу војног рока генерације децембар 2016, у Центру за обуку везе и информатике у Горњем Милановцу изведено је тактичко увежбавање појединаца у саставу послуга и послуга на станицама телекомуникације на тему „Рад чете везе на формирању и постављању покретног телекомуникационо-информатичког центра, успостави и одржавању комуникација на командном месту“.

Након што се зачуо знак за узбуну, шумарци на полигонима у брдовитој касарни „Војвода Радомир Путник“ скривали су изазове које су хитри „децембарци“ морали да савладају.

Према речима потпоручника Дејана Копуновића, командира вода за обуку радио-телепринтериста прве чете за обуку, том приликом војници су увежбавали узбуњивање јединице, постројавање, смотру, преглед људства, личне опреме и покретних средстава, издавање наређења у парку техничких средстава и маршевање до рејона покретног телекомуникационо-информатичког центра, прихват и развођење возила у рејону ПТКИЦ, постављање станица телекомуникација и њихово међусобно повезивање, инжињеријско уређење и безбедносно и борбено обезбеђење ПТКИЦ и ка-

Децембарска генерација војника на служењу војног рока у Центру за обуку везе и информатике у Горњем Милановцу недавно је први пут реализовала тактичко увежбавање

бловских праваца, успоставу комуникација и примопредају саопштења, уз примену мера противелектронске заштите информација и премештање покретног телекомуникационо-информатичког центра.

– Циљ активности је да се прикаже достигнути ниво обучености војника на служењу војног рока након завршене индивидуалне специјалистичке обуке. Такође, јасно је приказана улога сваког појединца током правилног и брзог постављања уређаја и станица телекомуникација, обезбеђења, реализације планираних комуникација и обављања саобраћаја и рада у различитим

супозицијама на покретном телекомуникационо-информатичком центру – нагласио је потпоручник Копуновић.

Он је додао да је реч о другој генерацији војника са којом изводи обуку и изразио наду да ће, као и претходне, и „децембарци“ успешно завршити обуку и положити сертификацију, што значи да су достигли захтевани ниво обучености и да су спремни да заједно са својим старешинама одговоре на све задатке и изазове који се пред њих поставе. ■

Биљана МИЉИЋ
Снимио Јово МАМУЛА

ТЕХНИКА У СЛУЖБИ СТИЦАЊА ИСКУСТВА

Војничке дане у горњомилановачкој Касарни „Војвода Радомир Путник“ тренутно проводе тридесет и четири војника на служењу војног рока службе телекомуникација генерације децембар 2016 у четири различите специјалности – радио-телепринтерска, телепринтерска, радиорелејна и телефонско-линијска – у оквиру индивидуалне специјалистичке обуке.

Током деценије од формирања Центара за обуку везе и информатике обучен је 5.821 војник на служењу војног рока у 29 генерација, а реализоване су и различите, бројне вр-

сте обука, курсева и других видова усавршавања. У том центру, нова знања и вештине у годинама за нама стицало је и више од 2.000 припадника Министарства одбране и Војске Србије, међу којима су и професионални војници.

У учионицама центра у току је Курс напредне обуке за администраторе корисника РАМКО група радних станица, као и професионални војници за допунску специјалност. Крајем фебруара завршено је и стажирање слушалаца Курса за резервне официре.

СРЕМЦИ НА ПАСУЉАНАМА

ТАКТИЧКА ВЕЖБА С БОЈЕВИМ ГАБАЊЕМ ОКЛОПЊАКА ПРВЕ БРИГАДЕ

Пре свитања, док је магловита ноћ полако попуштала пред сунчаним, скоро па пролећним даном, тенковска чета 15. тенковског батаљона 1. бригае Копнене војске била је спремна за покрет. Тринаест тенкова М84, три вода од по четири челичне грдосије у колони испред „тенковског паркинга“ очекивали су команду за одлазак у очекујући рејон. Пре тога посаде су, по још мрклом мраку, завршиле последње припреме и провере за покрет. Ваљало се пробудити у време када је већини људи остало више од пола ноћи спавања.

Када је чета кренула у напад на фиктивног непријатеља, прво је дејствовано из топа калибра 125 милиметара на око три и по километра на просторне циљеве димензија 20×20 метара, потом на мање циљеве на удаљеностима између 1.200 и 1.500 метара и на крају у „блиској борби“ спрегнутим митраљезима калибра ПКТ 7.62 mm и противавионским НСВ калибра 12.7 милиметара.

Тенкисти истичу да је бојево гађање „круна обуке“ која се континуирано обавља у јединицама. Од фебруара припадници батаљона, базираног у Сремској Митровици, имали су интен-

зивну обуку чије је финале извођење ове тактичке вежбе којом су, према речима заменика команданта 1. бригаде пуковника Вељка Мартиновића, који је пратио вежбу, „потврдили све оно што су вежбали у касарни“. Пуковник Мартиновић је обе компоненте вежбе, ватрено дејство и тактички рад, оценио врлодобром оценом.

– Циљ је био да се команда батаљона оспособи у планирању и извођењу борбених дејстава и у изради борбених докумената. Мислим да смо циљ у потпуности остварили – изјавио је заменик команданта бригаде по завршетку вежбе. ■

Игор САЛИНГЕР

У тродневној тактичкој вежби са бојевим гађањем по теми „Тенковска чета на маршу са преласком у напад“, од 6. до 9. марта на Интервидовском полигону „Пасуљанске ливаде“, учествовало је око 100 припадника 1. бригаде КоВ.

Поред тенкиста, припадници 1. бригаде на „Пасуљанама“ бојево су гађали и противоклопним вођеним ракетама

НАГРАДЕ

За одличан рад и приказане резултате на тактичкој вежби са бојевим гађањем тенковском четом, заменик команданта 1. бригаде Копнене војске пуковник Вељко Мартиновић наградио је наградним одсуством тенкисте 15. тенковског батаљона: командира чете капетана Роберта Бакића, командира тенка старијег водника 1. класе Радована Оташевића и нишанцију разводника Небојшу Максимовића. Ови момци се поносе припадношћу роду оклопних јединица и својом јединицом, свој тенк и своје

колеге тенкисте стављају испред свега, а по томе су, кажу у 1. бригади, и познати.

За одличне резултате на гађањима противоклопном ракетом 9М14П1 наградна одсуства заслужили су нишанције оператори из 17. механизованог батаљона старији водник Горан Петровић и заставник Благоје Илић, за гађање са борбеног возила пешадије БВП М80, као и разводник Дејан Штефановић и десетар Саша Пејић за гађање истим моделом ракете, али са борбеног возила БОВ ПОЛО М83.

ЧЕТИРИ ДЕЦЕНИЈЕ РЕЧНОГ МИНОЛОВЦА 332

У НАЈБОЉИМ ГОДИНАМА

Изграђен у београдској „Бродотехници“ за потребе Речне ратне флотиле Југословенске ратне морнарице, под именом „Мотајица“, поринут је у дунавске воде 14. децембра 1976. године. У оперативну употребу ушао је 31. јануара 1997. и даље, сада као „Тител“, беспрекорно извршава задатке у српским пловним речним токовима и каналској мрежи.

Припадници Првог речног одреда приликом обележавања четрдесете годишњице речног миноловца 332

Борба против положених мина на водним путевима, полагање минских препрека, тегљење пловних објеката, превозење, патролирање, извиђање и бродска ватрена подршка снагама Копнене војске данас су основни задаци и намена речног миноловца 332. За четири деценије употребе брод је претрпео модификације и осавремењавања. До 1984. на прамчаном делу налазио се двадесетмилиметарски троцевни противавионски топ, који је десет година касније, замењен ефикаснијим четвороцевцем истог калибра. Поступно су осавремењавани и веза и други бродски системи.

ШЕСТ МИНОЛОВАЦА

За потребе некадашње Речне ратне флотиле Југословенске ратне морнарице, у београдском бродоградилушту „Бродотехника“, под развојном шифром С-25/Б-47, изграђено је шест речних миноловаца типа 331 класе „Нештин“, који су уведени у употребу од 31. марта 1975. до 29. јуна 1979. године. Бродови су носили имена РМЛ-331 „Нештин“, РМЛ-332 „Мотајица“, РМЛ-333 „Белегиш“, РМЛ-334 „Босут“, РМЛ-335 „Вучедол“ и РМЛ-336 „Ђердап“. У употреби, у саставу Првог речног одреда Речне флотиле остала су три: 332 под новим именом „Тител“, 335 – „Апатин“ и 336 – „Ђердап“.

На вежби и гађањима

Током четрдесетогодишње оперативне употребе миноловац је пловио под заставама четири државе, од СФРЈ, преко СРЈ и СЦГ до Републике Србије. Извршавао је бројне задатке на рекама и каналима, артиљеријска гађања бродским наоружањем и учествовао на међународним вежбама. За шест хиљада радних сати, са оригиналним моторима, препловио је 61. 000 ки-

Миле Париповић на скромној војничкој рођенданској прослави, уз констатацију како су и тада најлепши тренуци за морнаре били они са пловидбе рекама.

Садашња посада, као и бројне претходне, не крије задовољство што њихов брод и даље плови српским водама, извршавајући задатке у част и славу отаџбине. ■

Будимир М. ПОПАДИЋ

Први командант речног миноловца 332 Миле Париповић са садашњом посадом брода

лометара, на њему је обучено много панонских морнара, а изнедрио је и бројни официрски и под-официрски кадар Речне флотиле.

Са командног моста заповедало је десет старешина, од поручника корвете Милета Париповића, преко поручника корвете Ивана Кларића, потпоручника Неџада Дудојевића и Зорана Јанковића, поручника фрегате Марија Богдановића, поручника корвете Владана Николића, Душана Ристића, Слободана Шебеза, Милорада Тешановића, до садашњег Александра Калабића.

– По морнаричком обичају за команданта брода постављен сам на дан када је у београдском бродоградилушту „Бродотехника“ постављена кобилица. Колико смо само били поносни на наш нови брод, који је, захваљујући свом квалитету, имао купце у Мађарској и Ираку – рекао је први командант

ПОСЕТА СВЕТИЊАМА ИЗ ДРУГОГ УГЛА

БИЛИ СМО НА КРФУ

ПИШЕ мр Драшко ЖИВКОВИЋ

Дани и недеље из нас обилovali су анализама успеха и неуспеха из претходне године и израдом амбициозних или рутинских планова за наредни период. Један догађај остао је у сенци вежби, опремања новим наоружањем и анализе ванредних догађаја, иако је по много чему био ванредан. У претходној години припадници Војске Србије посетили су организовано Крф. У чему је значај једног таквог путовања и да ли је оно можда нешто више од „војног туризма“? Остаје ли значај тог путовања у границама војничког позива или залази у оквире националног?

Заједничко сећање

У теорији о настанку и развоју нација и националних идентитета доминантна је подела на два модела. Западним, или грађанским, моделом доминира заједница заснована на законима и институцијама, док источним доминира истицање важности заједничког етничког порекла припадника нације. Упркос разликама међу њима, неколико је елемената који су у оба приступа препознати као незаобилазни за изградњу националног идентитета. Један од тих је и заједничко сећање, без кога, сматра Антони Смит, нема колективног идентитета, нема нације.

Шта је потребно да бисмо дошли до заједничког сећања? Пре свега заједничка прошлост, стварна или конструисана. Њу чине догађаји и датуми важни за колектив, сећање на истакнуте појединце и локалитети који су за њих везани. Места гравитације таквих сећања најчешће су попршта битак, вој-

ничка гробља, места масовних страдања и великих искушења. Изграђујући, у оквиру конструисане или стварне заједничке прошлости, нарочиту моралну топографију, тако обликована заједничка сећања доприносе да вредности које заједничка прошлост рађа остану непролазне или бар буду што трајнија. Потенцијал за стварање садржаја око којих се обликује заједничка прошлост садрже између осталог судбоносни догађаји какви су ратови. У највећим искушењима кроз која заједница пролази, ризикујући нестанак, рађају се хероји и мученици који ће једног дана заједничку прошлост чинити богатијом за искуство које заједницу разликује од других, чинећи да се по нечему осећа јединственом. Из колективне потребе за хомогенизацијом заједничка сећања често губе додир са реалним чињеницама прерастајући у митове.

Сусрет стварности с прошлошћу

Шта је то што чини митску прошлост једног народа прераслог у нацију? То су сећања на оне које сматра утемељивачима и оснивачима и на једно прохујало златно доба, које нам говори шта је оно што је наше или би опет требало да буде. У том сусрету стварности са прошлошћу обликованом према колективним потребама, прошлост је увек она која је боља. Славна прошлост присутна у свести нације или народа тежи да према сопственој слици увек изнова обликује садашњост. Треба да вратимо особине које су нас некада красиле и чиниле да будемо велики. Ми данас треба да будемо онакви какви су наши

преци били. Држава и њени владари требало би макар да наликују оној из славног времена ако је то, с обзиром на честу дивинизацију владара, уопште могуће. Оно што је некада било наше, треба поново да буде тамо где му је место. Један од оријентира из прошлости, поред косовског мита и Првог српског устанка, јесте Велики рат. Искушења преласка преко Албаније, масовно умирање на Виду и храброст исказана у борбама на Солунском фронту примери су на које се увек можемо позвати кад посумњамо у сопствене квалитете. Тада се сетимо славне прошлости и жалимо што данас ми нисмо онакви какви су наши преци били – храбри, сложни, јаки... Затим се пробуди нада да је идеал из прошлости достижан.

У контексту изградње српског националног идентитета и његовог учвршћивања добар пример је однос према Првом светском рату међу Србима преко Дрине. Трагови боравка делегација, екскурзија и појединачних посета из Републике Српске Крфу, Виду и Солуну видљиви су на сваком кораку. Наглашена је потреба за усвајањем вредности Великог рата, јер их чине делом једног националног корпуса. Ова наглашена присутност може се објаснити и осећањем угрожености. Потреба за хомогенизацијом заједнице и потврђивањем припадности већи су од осећаја њене опасности. Појединац има потребу да се ослони на вредности које га чине делом колектива, ако је могуће што јачег и што већег. Славна прошлост је садржај који у таквим ситуацијама бива понуђен као неспоран. Отуд је током прошлгодишње посете Српској кући на Крфу најтраженија књига била она о Добровољачкој дивизији. Отуд Мали Зејтинлик на Романији уместо великог Зејтинлика у Солуну.

Место сећања

Како је за формирање, учвршћивање и опстанак једне државе битан национални идентитет као центрипетална сила која сународнике држи на окупу, једнако је важна и улога државних институција у јачању националног идентитета. Држава је та која нуди вредности на које појединац треба да се ослања. Један од начина на који држава утиче на обликовање пожељне слике прошлости је конституисање места сећања. То су у простору смештене идеализоване слике прошлости. Представљајући нам прецишћену прошлост, онакву у какву желимо да верујемо, места сећања уче нас какви треба да будемо или у нама учвршћују осећање да смо бољи него што стварно јесмо. Постављајући нам репере на плану заједничких вредности, места сећања доприносе учвршћивању групе. Обиласком места сећања појединац се сусреће са прошлошћу на најнепосреднији начин. Проживљавањем туђих судбина у аутентичном амбијенту оне постају и наше, а ми постајемо један организам са онима који одавно нису живи. У појединцу се развија слика прошлости, која постаје интегрални део његовог погледа на садашњост.

Брже и лакше путовање учинили су да је посета тим местима много више него деценијама уназад. Може се рећи да је то привилегија нас који живимо у двадесет и првом веку. Ако солунски ратници, осим малобројних, нису имали прилику да се врате на места на којима су стекли славу ми, ако никако другачије, а оно одлазећи на море можемо обићи нека од тих места. Ако у првој половини прошлог века многи Срби нису имали прилику да Зејтинлик виде ни на фотографији, данас, пре свега захваљујући интернету, сви пред очима имамо слику бескрајног низа камених крстова и старца са шајкачом који их чува.

Обиласком места сећања сусрећемо се са прошлошћу на најнепосреднији начин.

Проживљавањем туђих судбина у аутентичном амбијенту оне постају и наше, а ми се стапамо у један организам са онима који одавно нису живи. У појединцу се развија слика прошлости, која постаје интегрални део његовог погледа на садашњост. Тако се доприноси изградњи колективног идентитета, о чему војска треба посебно да брине.

Трагови присуства

Онај ко је посетио места библијског страдања и васкрсавања Срба у Грчкој има потребу да на симболичан начин остане тамо, да остави траг свог боравка. Нека се зна да је и он био ту. Ако већ није имао привилегију да буде део славне генерације, нека се зна да је као део ове данашње посетио Крф, Видо и Солун. Отуд су костурнице препуне војничких капа, војних ознака, еполета, фотографија, застава... У костурници у којој нас окружују низови имена оних који су погинули у Великом рату можемо препознати и фотографије оних који су погинули 1999. године. Ко никада није видео униформу Војске Републике Српске, видеће је на Зејтинлику. Ако неко у Србији и не зна које јединице постоје у њеној данашњој војсци, тамо ће сазнати да постоје Четврта бригада, флотила, ракетна бригада... Неко ће наћи место почивања прадеде. Наћи и обележити, неупадљиво али јасно. Да се зна да је био ту, да је поносан на претка и да се зна да тај предак данас има потомке, ко су и одакле су. Неко други ће наћи човека из свог краја или бар некога истог презимена. Колико на Виду има оних из Младеновца? Или је више оних из Ужица? Они који немају амбицију да оставе траг сопственог присуства у костурницама доћи ће онако како се долази на гробље. Неко ће, према обичајима, донети ракију, други цигарете, трећи ће оставити малу икону и запалити свећу... Који год да је обичај у питању, циљ му је исти – исказати поштовање душама мртвих, успоставити симболичку везу са њима и на тај начин потврдити да смо део исте заједнице, у којој једни раде у корист других.

Која осећања и размишљања буди боравак на таквим местима? Корачајући њима крећемо се онуда куда су се наши преци кретали. То је исто оно стење на Виду које је и пре једног века ту било, обала у Гувији, уске улице и старе куће Крфа, црква коју обилазимо данас, била је и тада ту... У таквим тре-

нуцима време стоји, а слика прошлости је жива. Она се усеца у свест постајући део садашњости, како оне актуелне тако и сваке следеће. Посета оваквим местима је онај део личног искуства који не бледи. Сваким следећим даном човеково искуство постаје богатије, садржај његове свести већи и дубљи, али стечена слика прошлости је њен стални део. Тако се стиче идентитет који је део колективног идентитета.

Идентификација

Без обзира на познавање чињеница, снимке и фотографије који су данас свима доступни, или безброј пута прочитана сведочења солунских ратника, боравак на местима сећања је нешто више. Пут на Крф чини да смо ми напросто били тамо. А где тамо и ко смо ми? Ми Срби смо били на Крфу! Ми сада као и они некада! Проживљавајући њихову истину ми, чини се неповратно, постајемо део једног организма чије постојање сеже далеко у прошлост. Постајемо потпуно свесни вредности за чије обликовање су пресудан значај имале генерације оних који су живели и умирали пре нас. Наравно, ходочашће на Видо или у Јасеновац није услов да би се било Србином, али јесте тачка без повратка. Оданде се не враћа исти човек. Како је у својој књизи записао кустос Српске куће на Крфу Љубомир Сарамандић – на Крф долази туриста, а са Крфа се враћа ходочасник. Однос према прошлости пре поласка и при повратку је битно другачији. У томе је значај места сећања за изградњу националног идентитета. У томе треба тражити смисао колективних посета какве су организоване током прошле године. Зато је потребно такве посете организовати поново. Ове године, следеће и после ње. Нису довољни војни празници и свечани стројеви, минути ћутања и почасни плотуни, пригодна предавања, календари... Ми треба да идемо тамо! То је прави почетак рада на изградњи идентитета, националног и војничког. ■

Пише
Душан ГЛИШИЋ

УЗБУНА

Реч која је, бар у Војсци, обележила први део марта, свакако је – узбуна. По наређењу министра одбране и одлуци председника Србије и врховног команданта Војске, у Оперативном центру система одбране оглашена је, 6. марта увече, узбуна којом је отпочела тродневна провера оперативних способности јединица за брзо реаговање. Војска је, тако, уз велику пажњу јавности за догађај који је, по правилу, веома редак, рекла шта је имала. Показала је да има и снаге и знања за хитро и организовано реаговање у случају изненада указане потребе. У случају узбуне.

Узбуна и јесте везана за изненађење и хитно реаговање. Даје се ватрогасцима, полицијским јединицама, лекарима у хитној помоћи, добровољцима Црвеног крста, службама за ванредне ситуације... Свима који су потребни одмах и чија је помоћ неопходна за решавање проблематичних ситуација. Њихово деловање унапред је испланирано и до детаља организовано. Реализација не трпи импровизације, пропусте и произвољне поступке. Све је срачунато с циљем што бржег решавања насталог проблема. Зато се, узбуном, дигну или покрену сви који својим знањем, професионализмом, вољом и умешношћу могу да помогну. Узбуњени пред очима имају само један циљ – испуњење задатка. Кад се циљ оствари, наступа време за одмор...

Већ неколико година, да не кажем деценија, меродавни, што ће рећи футуролози, демографи, културолози, социолози, једном речју научна елита овог друштва, оглашавају узбуну упозоравајући да је Србија све старија, све сиромашнија, све некултурнија и све беспомоћнија. „Догорело је”, кажу, „до ноката”. Дотерали смо „цара до дувара”. Ни помена о Србији каква је некад била.

Недавно је и председник Српске академије наука и уметности осетио потребу да упозори на непрекинут „одлив мозгова” из земље која се некада поносила научним достигнућима. Удео „младе памети”, односно високообразованих стручњака у српском имигрантском контингенту, повећао се последњих година више од десет пута. Просечна старост оних који остају износи више од 40 година, а удео старих у српској популацији је забрињавајућих 17 одсто. О високој смртности и ниском natalитету у Србији не треба трошити речи. У ствари треба, јер са-

мо на основу природног прираштаја Србија годишње изгуби један омањи град. Беспарица, незапосленост, тешкоће у проналажењу партнера, економска и политичка несигурност, све су то разлози да се млади све теже одлучују на брак, а кад већ заснују породицу, мало је оних који се одлучују за више од једног детета, евентуално двоје.

Сиромаштво оптерећује и најхрабрије. Излазак из тунела немаштине све је даљи и неизвеснији, као и улазак у сопствени стан. А без тога нема сигурне и квалитетне будућности. Као ни без сигурног запослења, све ређе, не само у Србији, већ уопште у савременом свету. У коме, додуше, развијено тржиште рада омогућава честу промену радног места и сигуран приход.

Због свега што јој се дешава Србија је, зато, постала „рај за хејтере”. Критикујући све и сваког, заробљеници бројних друштвених мрежа који, за разлику од „лајкера”, ни за шта не налазе лепу реч, уживају у све већим могућностима виртуелног света. Добро знајући шта све не ваља и због чега могу да дигну свој забринути глас, хејтери заслужено добијају пажњу јавности и уживају у значају који изазивају. Критикујући све и свакога, од криминалне приватизације, смањења плата и пензија, оболелог здравственог система, застарелог образовног процеса, заостале науке, неваспитане културе... до све безнадежнијег стања у државним фирмама, они заборављају да понуде решење. Дижу узбуну, али не нуде излаз из тунела. Они га, додуше, и не знају. Лоше је кад то исто, или слично, поред хејтера, чине стручни и одговорни људи, они од којих се, поред оправдане критике, очекују и решења.

Увојсци је одавно познато правило да онај ко критикује и упозорава на негативне појаве треба истовремено да понуди и решење за отклањање проблема. Иначе се све своди на критизерство којим се светла рефлектора усмеравају на оне који критикују, уместо на појаву коју треба отклонити, или санкционисати.

Крајње је време да се одреди терапија, дијагнозу смо одавно поставили. Дата је и узбуна, потребно је још „само” да, уместо дијагностичара, на дело најзад ступе хирурзи. Од интелектуалне елите се више не очекују дијагнозе, већ лекови. ■

Већ неколико година, да не кажем деценија, меродавни, што ће рећи футуролози, демографи, културолози, социолози, једном речју научна елита овог друштва, оглашавају узбуну упозоравајући да је Србија све старија, све сиромашнија, све некултурнија и све беспомоћнија. „Догорело је”, кажу, „до ноката”. Дотерали смо „цара до дувара”.

СТРУЧНИ СКУП О ЗНАЧАЈУ ВАЉЕВА У ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ КАДА ЈЕ ГРАД БИО БОЛНИЦА

Ако би се све страхоте прве године Великог рата могле сабрати у једно место, онда би то било Ваљево. „Град болница“, или „престоница смрти“, како су га називали. У њега се тада сјатило више десетина хиљада људи – избеглица, рањеника, болесника. Цео град био је претворен у болницу, а његове улице постале су болнички ходници. Ту је од епидемије три тифуса, која се као страшна морија проширила земљом, страдало око 10.000 војника, цивила и заробљеника, а Србија је у кратком периоду остала без око 150.000 људи. Те трагичне бројке заслужују да се подсећамо, да уђу у колективно памћење српског народа.

– Прошлост треба поштовати и памтити, јер они који не памте прошлост осуђени су да је понављају – рекао је заступник начелника ВМА пуковник проф. др Мирослав Вукосављевић у поздравној речи на отварању стручног скупа посвећеног значају Ваљевске болнице у периоду велике епидемије 1914–1915. године, који је 16. марта 2017. одржан на ВМА у организацији Академије медицинских наука, Секције за историју медицине Српског лекарског друштва, Народног музеја Ваљево и ВМА.

Он је истакао да је период од децембра 1914. до маја 1915. један од незаборавних примера херојског пожртвовања српске војске и српског народа и веома значајан с медицинске тачке гледишта због начина организације медицинске помоћи у ратним условима и сузбијања епидемије пегавог тифуса. Уједно, скуп је симболично подсећање на главне јунаке те ваљевске ратне приче – лекаре, болничаре, грађане, уједињене око помоћи повређеним и оболелим.

У то историјско подсећање учеснике стручног скупа, како је рекао председавајући пуковник проф. др Драган

Микић, начелник Клинике за инфективне и тропске болести ВМА, организатори су повели на до сада јединствен начин – путем три медија.

Недавно је на Војномедицинској академији одржан стручни скуп посвећен значају Ваљевске болнице у периоду велике епидемије 1914–1915. године. Било је то симболично подсећање на време када је цео град постао болница, а малобројни лекари пример саможртвујућег херојства.

Представљена је нова књига др Александра Недока „Ваљево – српски ратни хируршки центар и град-болница у епицентру велике епидемије 1914–1915“, приказан је филм Слободана Раковића о холандском хирургу Аријусу ван Тинховену и презенто-

вана скраћена верзија изложбе Народног музеја Ваљево, на којој су приказани тадашњи услови живота и пружања медицинске помоћи.

Књига поноса и туге

Централно место на стручном скупу заузела је седма књига научног сарадника примаријуса др Александра Недока, који је, како је рекла проф. др Снежана Вељковић, најстарији, најважнији и највреднији члан Секције за историју медицине Српског лекарског друштва. Написао ју је у десетој деценији живота, а издао ју је Народно музеј Ваљево. И пре него што је изашла из штампе, рукопис је 2016. награђен другом наградом за историографију Фондације „Драгојло Дудић“. Дело је настало као резултат ауторовог вишедеценијског проучавања српског војног санитета и представља синтезу његових претходних радова, објављених и необјављених, с тим што је подацима и чињеницама до којих је дошао у ранијим истраживањима „додао неке до сада непознате детаље и изнео још јасније закључке“.

О аутору и књизи говорили су рецензенти, бригадни генерал у пензији доц. др Вељко Тодоровић и пуковник проф. др Драган Микић, генерал-мајор у пензији др Бранислав Поповић, који су његови сарадници и коаутори монографија и радова више од десет година. Резултате својих

истраживања заједно су излагали на пет симпозијума у Дому Војске и у Амфитеатру ВМА и објавили десетак књига. Потом је, у име издавача, говорио проф. др Владимир Кривошејев и, на крају, аутор. Сви су истакли како је др Недок имао и лични мотив, јер га је на то обавезивала стопедесетогодишња породична традиција и верност лекарској професији и санитету, а аутор је на крају рекао да је, заједно са његовом монографијом о повлачењу српске војске и народа 1915, ова књига најмотивније доживљена и написана.

У књизи је приказан рад српског санитета у првих дванаест месеци Великог рата. Био је то најтежи и најизазовнији период, праћен највећим људским губицима. Иако доминира опис рада санитета, аутор је, ради бољег разумевања тог времена, приказао стање на балканском ратишту, описао најважније битке и општу материјално-економску ситуацију, те утицај свих тих фактора на здравствено стање српске војске. Тако је и објаснио зашто је било толико рањеника и болесника и зашто је српски санитет имао толико посла приликом њиховог збрињавања.

На 123 странице, подељене у три дела, представљена су четири оригинална документа – топографске карте са војним тактичким позицијама; 24 табеле и графика; 67 фотографија, од којих су неке, из личног архива др Недока, први пут објављене; цитирано је 147 библиографских података, од којих су већина оригинални изворни документи, ратни извештаји јединица и Врховне команде српске војске, болнички протоколи, стручни радови лекара учесника рата.

У првом делу књиге, који је насловљен „Ваљево – град болница“, приказано је стање у Ваљеву од почетка рата до краја Колубарске битке. У другом делу описана је епидемија три тифуса, а у трећем су наведени подаци о санитарском особљу које је изгубило животе у ратним збивањима од 15. јула 1914. до 30. септембра 1915. године.

Хируршки и епидемиолошки период

У мирнодопско време Ваљево је било један од пет дивизијских обласних центара са две болнице, војном и грађанском, а за потребе смештаја рањеника и болесника планирано је 2.210 постеља. Почетком рата, пред масовним приливом рањеника, донета је одлука о отварању четири резервне болнице и стављању на располагање четири веће приватне и три јавне зграде. Током Церске битке у том граду радила су само четири хирурга.

Ваљево постаје град – болница за време битке на Дрини, кад се колоне рањеника крећу ка њему и њихов број се у граду свакодневно повећава до 27. септембра 1914. године. Тада се на улицама налазило око 7.000 рањеника, који су чекали на преглед, смештај или даљи транспорт, док је у болницама лежало око 1.600 рањеника и 700 болесника. Притом, у граду је радило само 25 лекара, али се нису сви

бавили рањенима и оболелима. Те бројке се битно нису смањивале до краја октобра. У новембру је, непуних месец дана, град био окупиран. Непријатељ је по ослобођењу из ваљевских болница евакуисао своје лакше рањенике, а 3.400 тешких рањеника и болесника оставио са само 13 лекара, уништивши притом, што је нечувено, залихе хране и санитарског материјала.

Иако је у том периоду српска војска извојевала велике победе, цена је била веома висока због великог броја погинулих и рањених. Аутор наводи да су у време најжешћих борби током Церске битке све државне зграде, школе, приватне куће и кафане претворене у места где се примају, превизију и лече рањеници и болесници.

По престанку ратних дејстава, када се очекивало пражњење болница, оне су биле све оптерећеније болесницима. Почетком децембра постоје нагавештаји да се улази у епидемију три тифуса – пегавог, повратног и трбушног, а у фебруару 1915. епидемија отела се контроли. Тако је Ваљево, до тада хируршки центар, претворено у град болницу за лечење заразних болести. Пољске болнице, препуне оболелих војника и новодошлих регрута, платиће велики данак епидемије: већина њихових лекара и бројних болничара помрли су борећи се пожртвовано против пошасту у тешким зимским условима. Доктор Недок наводи да је у граду сахрањено око 3.500 српских, око 2.000 аустроугарских војника и око 4.000 грађана, 22 лекара и непознат број болничара. На жалост, тачан број се никада неће знати.

Епидемија је у Србији трајала све до краја пролећа 1915. године. Према речима пуковника др Вилијема Хантера (шефа британске санитарске мисије, која је у марту 1915. стигла у Србију) била је „по својој експлозивности и по великом броју оболелих и по брзом сузбијању, до тада највећа позната епидемија“. Током ње је у Србији умрло, свесно жртвујући свој живот, 123 лекара, од којих 111 од пегавца.

Комплекс ваљевских болница постојао је све до јесење офанзиве савеза три царевине, а непријатељ је у Ваљево ушао 24. октобра 1915. године.

На скупу је истакнуто да је др Недок, радећи на књизи, помогао да се изврши периодизација рада Ваљевске болнице и да се Ваљево – град – болница сагледа као историјски процес, који има два потпуно различита основна периода и потпериоде. Први период је тзв. хируршки, а други епидемиолошки.

Били су то, како је аутор рекао, периоди поноса и туге. Поноса, јер је српска војска победила моћну аустроугарску силу и српски санитет успео да се избори са рањенима и оболелима, а туге због многобројних жртава. У тој беспоштедној борби умрли су сви српски санитарски поручници и већина санитарских капетана 2. класе, и наша војска остала је без медицинског подматка. Управо овакви скупови служе као подсећање да та жртва није била узалудна и да се, за наук, из историје мора учити. ■

Мира ШВЕДИЋ

Снимио Томислав РАДОСАВЉЕВИЋ

РУСКА ПАМЕТНА МУНИЦИЈА ЗА ТОП У КАЛИБРУ 57 МИЛИМЕТРА

ГРАНАТЕ СА ПРОГРАМИРАНИМ УПАЉАЧЕМ

Руска војна индустрија започела је развој нове генерације „паметне“ муниције за топ ове у калибру 57 mm који ће бити саставни део перспективних борбених средстава. На тим пројектима ради компанија НПО „Прибор“, која је део великог руског концерна „Техмаш“. Тај задатак поверен је главни конструктору те компаније Олегу Чижјевском.

Програм развоја перспективног наоружања за савремене образце борбене технике, који тек треба да уђу у оперативно наоружање руске војске, интензивно добија на својој динамици. Посебно се то односи на развој нових типова муниције, која ће у себи имати програмирани упаљач. Неколико пројеката који се баве развојем оваквог типа муниције већ су далеко одмакли и налазе се у стадијуму уводних тестова. Пре свега, реч је о усвајању нове генерације муниције за топ калибра 57 mm, која ће бити опремљена програмираним упаљачима.

Модернизација

Тренутно је извесно да се посебна пажња усмерава на развој муниције за топ калибра 57 mm, за који се претпоставља да ће бити основни борбени топ који ће бити интегрисан на пројекат дубоке модернизације БМП-3, на-

КУПОЛА БАЈКАЛ

Беспасадна борбена купола/модул АУ220М „Байкал“ опремљена је аутоматским топом у калибру 57 mm, којег је на бази ПА топа С-60 развила компанија ЦНИИ „Буревестник“. Модулом АУ-220М управља се даљински, из унутрашњости корпуса носеће платформе. Њена основна намена је ватрена подршка пешадијским и механизованим борбеним саставима. Захваљујући високим техничко-тактичким карактеристикама основног топа, опремљеног савременим СУВ-ом, знатно је увећан спектар циљева који се ефикасно могу неутралисати (окопна борбена средства и ваздушни циљеви).

зван „Деривација“, али и на перспективна борбена средства (тешко оклопно возило на бази пројекта „армата Т-15“, затим „курганец-25“ и „бумеранг“).

Та конфигурација представљена је јавности прошле године. Она се састоји из гусеничне борбене платформе БМП-3 на којој се налази борбени модул са даљинским управљањем АУ-220М „Байкал“. У саставу тог борбеног модула је топ високих перформанси у калибру 57 милиметара. Према основној замисли конструктора који раде на развоју пројекта „Деривација“, главни циљ уградње тог топа је знатно повећање ватрене моћи такве платформе, и то за неколико пута у односу на основну верзију.

Поред модернизације БМП-3 на стандард „Деривација“, руски конструктори планирају интеграцију борбеног модула АУ-220М „Байкал“ и на модернизовану верзију извиђачког оклопног возила БРМ-3К „Рысь“, као и на пројекат оклопног возила точкаша БМП „Атом“.

Такође, за овај борбени модул заинтересовани су и произвођачи оклопног возила точкаша „Барыс“, који је настао у кооперацији војне индустрије Јужноафричке Републике и Казахстана. Као могућа платформа за борбену куполу АУ-220М „Байкал“ спомиње се и руски основни борбени транспортер БТР-82А.

Пројекат развоја

Пројекат развоја муниције за топ у калибру 57 mm налази се у самом врху листе приоритета, када је реч о руском ВИК (војноиндустријски комплекс). Сразмерно с његовом важношћу, очекује се да пројекат у најскорије време буде уведен у финалну етапу – где се изводе завршна техничка испитивања, после којих креће серијска производња. Пројекат развоја муниције у калибру 57 mm под-

Модернизација БМП-3
на стандард „Деривација“

разумева израду неколико типова граната са програмираним упаљачима. Очекује се да ће се борбени комплекти руских оклопних возила, опремљени оваквим типом муниције појавити већ 2019–2020. године.

Паралелно са развојем граната у овом калибру, у компанији НПО „Прибор“ раде на развоју нових типова муниције и у калибру 30 mm, која ће користити сличну технологију. Та муниција ће, уз минималан пакет надоградње СУВ-а, бити компатибилна са постојећим топовима који се налазе у јединицама руске војске, и очекује се да ће радикално повећати њихову укупну ефикасност у борбеним условима.

Гледајући споља, нова муниција биће слична класичној муницији за аутоматске топове. Основна разлика биће приметна у делу који подразумева упаљач гранате. Наиме, механизам упаљача биће ојачан блоком специјалне електронике, која ће имати извесне елементе вештачке интелигенције. Употреба „паметног“ упаљача дозвољава оператеру да програмира место, тј. време његове активације, чиме се постиже знатно повећање ефикасности муниције. После опаљења „паметни“ упаљач израчунава пређени пут путање и на задатој тачки проузрокује детонацију гранате и уништава циљ.

Приликом детонације, тело гранате разлеће се на неколико хиљада ситних фрагмената, који онеспособљавају

ТЕХНИЧКО-ТАКТИЧКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ БОРБЕНОГ МОДУЛА АУ220М

Дужина	5.820 mm
Ширина.....	2.100 mm
Висина	1.300 mm
Муниција	57×348 SR mm
Максимална каденца.....	120 граната у минути
Максимални домет	12.000 m
Почетна брзина гранате	1.000 m/sec
Борбени комплет	80 граната

живу силу непријатеља и елементе његове борбене технике. То се посебно односи на ефикасну борбу против летелих објеката, у овом случају разних типова извиђачких беспилотних летелица, које су све присутније на бојишту.

Прецизно програмирана распрскавајућа муниција са кошуљицом која се састоји из огромног броја фрагмената, за неколико пута ће повећати ефикасност борбе против минијатурних ваздушних циљева, али и против пешадије која се налази иза природних и вештачких препрека (зидови, ровови). ■

Слободан ЂУКИЋ

ЗАБРИЊАВАЈУЋЕ ВЕЛИКА СМРТНОСТ ОД ГЛАДИ У СВЕТУ

СУША, РАТ, НЕМАР

Најновија истраживања показала су да више од двадесет милиона људи, у само четири земље, годишње страда од глади. Светске агенције наводе, позивајући се на шефа Канцеларије УН за хуманитарна питања Стивена О'Брајана, да ће без координисаних глобалних напора међународних организација ови људи „једноставно умрети“. Реч је о Јемену, Јужном Судану, Сомалији и Нигерији и, према његовим речима, за спречавање катастрофе потребно је што пре пружити финансијску помоћ.

– Без тог новца деца неће моћи да расту, развијају се и иду у школу. Њихова будућност ће бити изгубљена – нагласио је О'Брајан.

ПОТРЕБНО 4,5 МИЛИЈАРДИ ДОЛАРА

УНИЦЕФ је до сада упозоравао на то да је ризику од смрти изложено 1,4 милиона деце, јер глад прети деловима угрожених земаља. Фонд је предложио да се до јула ове године прикупи 4,5 милијарди долара како би се на неки начин превентивно помогло унесрећеном становништву. Власти Јужног Судана недавно су објавиле да у тој земљи, разореној вишегодишњим ратом, влада забрињавајућа несташица хра-

У БРОЈКАМА

Према подацима Организације за храну и пољопривреду УН, 793 милиона људи пати од хроничне глади, 161 милион деце млађе од пет година је неухрањено и закржало, а 3,4 милиона људи умре сваке године због прекомерне тежине и гојазности. Према последњим подацима из истраживања Института „Батут“, објављеним крајем октобра 2016. године, свака пета особа у Србији је гојазна, а скоро половина смртних исхода повезана је с проблемом прекомерне тежине.

не, те да је за скоро половину становништва потребно набавити основне намирнице.

Такође, УНИЦЕФ месецима упозорава на неухрањеност становништва на североистоку Нигерије, а процењује се да ће у тој земљи скоро пола милиона деце ове године бити суочено са опасношћу смрти од глади. Према наводима УНИЦЕФ-а, суша је и у Сомалији, а у Јемену пола милиона деце гладује због ратних сукоба.

Канцеларија УН за хуманитарна питања проценила је да је за скоро половину целокупног становништва Сомалије неопходна помоћ. Око 363.000 деце захтева хитну по-

И ГЛАД

Према последњим подацима канцеларије Уједињених нација за хуманитарна питања, ово је највећа хуманитарна криза од 1945. године

моћ и подршку у исхрани, међу којима и 71.000 озбиљно неухрањене деце.

„ТРАНЗИЦИЈА У ДОСТУПНОСТИ ХРАНЕ“

С друге стране, „Регионални извештај о доступности хране: Европа и централна Азија“, који је пре неколико дана објавила Организација за храну и пољопривреду УН (ФАО), указује на пораст броја становника у централној Азији и Европи који имају проблем прекомерне тежине, гојазности и осталих пратећих болести. Како се наводи, порастом богатства земаља, становништво мења навике, при чему долази до нових здравствених проблема и претњи. Тај феномен стручњаци су назвали „транзиција у доступности хране“.

У извештају је приказано да у већини земаља становништво више не пати од неухрањености и недостатка микроелемената у исхрани, већ од дегенеративних обољења насталих услед повећаног уноса шећера, меса, масти, млечних производа и прерађене хране. Такође, наведени су различити приступи решавању тог проблема и проблема искорењивања глади. Они су испробани у пракси и показали су се као успешни, а примењени су у складу с приходима становника једне земље и њиховим навикама у исхрани – едукација становни-

ЧИЊЕНИЦЕ

Интернет портал www.mic.com објавио је у септембру прошле године осам чињеница о једном од највећих проблема у свету – глади.

1. Око 11 одсто светске популације је неухрањено.
2. Шест одсто неухрањених су жене.
3. Приближно 16.500 деце дневно у свету умре од глади, а већина има мање од пет година.
4. Годишње се произведе довољно хране да се нахрани цео свет, али се велике количине баце.
5. Четвртина становника супсахарске Африке је гладно.
6. Глад би могла да се умањи за више од 150 милиона људи ако би женама била дата већа моћ одлучивања у домаћинствима.
7. Више људи умире од глади него од болести као што су СИДА, маларија и туберкулоза.
8. Могуће је зауставити глад у свету, али то још није учињено.

штва, субвенције или порези на производњу одређених врста хране, промена састава готове хране и остало. ■

Приредила Сања АНЂЕЛКОВИЋ

ПРИСТУПАЊЕ ТРОЈНОМ ПАКТУ

Уочи потписивања споразума с Цветковићем, Хитлер је сматрао да је приступање Југославије Тројном пакту од највеће важности с погледом на будуће немачке војне операције у Грчкој. Неизвесно држање Југославије оставило би изложеним један бок немачке армије на неких 350 километара, а евентуално непријатељско дејство Београда могло је довести до турске интервенције, што би могло да угрози развој немачких војних операција на Балкану.

Министар иностраних послова Краљевине Југославије Александар Цинцар-Марковић

С а Топчидерске железничке станице 24. марта, у 22 сата, посебним возом, кренули су за Беч председник Владе Драгиша Цветковић и министар иностраних послова Александар Цинцар-Марковић. Сутрадан, у уторак 25. марта, у бечком дворцу Белведере, у 14 часова отпочела је свечаност поводом потписивања Протокола за приступање Југославије Тројном пакту. За столом као домаћин седео је Јоаким фон Рибентроп, шеф немачке спољне политике. Десно од њега седели су почасни гости: председник Југословенске владе Цветковић и министар иностраних послова Цинцар-Марковић; лево, италијански министар иностраних послова Галеацо Ћано и јапански амбасадор у

Берлину Хироши Ошима. Поред њих, са обе стране стола, били су представници раније примљених држава Мађарске, Румуније, Словачке и Бугарске.

Свечану седницу отворио је Рибентроп. Цветковић и Цинцар-Марковић потписали су одмах Протокол о приступању Југославије Тројном пакту. То исто учинили су Рибентроп, Ћано и Ошима. Потписан је искључиво немачки текст, док је на српскохрватском језику био само савршен. Између Рибентропа и Ћана, с једне, и Цветковића, с друге стране, измењане су ноте (и потврде о њима) које су имале да буду објављене заједно с Протоколом. Тајне ноте о војној помоћи и о уступању Солуна Југославији, као и Цветковићева потврда на српскохрватском о пријему тих нота, предате су на дискре-

тан начин. Потом је Цветковић одржао говор о жељи своје земље да живи у миру и да сарађује на изградњи „Новог поретка“ у Европи у оквиру Тројног пакта.

У име трију сила које су закључиле Тројни пакт, као и у име држава које су му накнадно приступиле, Рибентроп је одговорио прикладним фразама. После тога званице су отишле на пријем и ручак код Фирера у суседној дворани. У то време стигао је и телеграм од кнеза Павла који је уручен Хитлеру: „Молим Вашу екселенцију да на дан када Краљевина Југославија приступа Пакту трију сила прими моје нарочито срдчане жеље за лично добро Ваше екселенције, као и моје искрене жеље за даљи процват, и напредак немачког народа“.

У 17 часова министри Цветковић и Цинцар-Марковић имали су састанак са Хитлером и Рибентропом у хотелу „Империјал“. Хитлер је био више него задовољан

жељкивао преврат и радио на његовом остварењу неколико година раније. Он каже:

„Још првих дана после ослобођења 1918. осетило се да је створено такво државно уређење, какво нису захтевали ни државни, ни народни интереси... Отприлике пре пет година (1936), када сам већ стигао до једног положаја с кога сам обимније могао да радим на прикупљању свих позитивних снага, правих и истинских родољуба, донео сам одлуку да оборим једном за увек срамне режиме забушаната, мародера и вагабунди, који су, после уједињења, пристизали један за другим, смењивали се и спремали народну пропаст. Систематски сам радио да прво духовно припремим и прикупим све млађе људе с којима сам сарађивао у свом службеном животу и то не само међу својим ваздухопловним официрима, већ и у целом београдском гарнизону“.

Председник Владе
Драгиша Цветковић

што је привукао Југославију под своје окриле. „Он сматра“, записао је Ђано разговарајући тог дана с њим, „да је приступање Југославије Тројном пакту од највеће важности с погледом на будуће немачке војне операције у Грчкој. Неизвесно држање Југославије оставило би изложеним један бок немачке армије на неких 350 километара, а евентуално непријатељско дејство Београда могло би довести до турске интервенције, што би могло да угрози развој немачких војних операција на Балкану“.

Два разлога за војни пуч

Ваздухопловни генерал Боривоје Мирковић био је командант ваздухопловства и један од оних који је при-

Министар иностраних послова
Ишалије Галеацо Ђано

Међутим, да би његов „духовно већ припремљени похват у потпуности и успео“, а тиме се избегле непотребне жртве, генерал Мирковић тражио је „сарадњу и потпору“ појединих команданата на високим положајима у београдском гарнизону. Каже да их је било врло мало који су с њим делили исто мишљење и имали храбрости да прихвате план...

Без сарадника на вишим положајима, морао је да одуговлачи. Једино је могао да рачуна на млађе официре. Будући да је већ три деценије био у активној војној служби, познавао је детаљно све догађаје и људе, који су прошли кроз стару српску, а после и југословенску војску, који би могли да дођу у обзир за „спасавање земље“. Два века која су највише привлачила његову пажњу били су

дугогодишњи командант ваздухопловства армијски генерал Душан Симовић и армијски генерал Богољуб Илић, познати ратни командант пешадијских пукова. У то време за генерала Мирковића у војсци није било светлијих имена... „Ја ни под којим околностима нисам хтео да преузем власт 27. марта 1941, јер сам желео да мој рад остане за народ и да буде апсолутно анониман“.

У току припрема затекли су га догађаји у вези с потписивањем Протокола. Неколико дана пре тога све је било спремно и чекао се најпогоднији моменат за извршење удара. „Осетио сам да у народу постоји једна страховита

мржња према влади Драгише Цветковића, која се оријентисала према Немцима, а затим још страшнија мржња према Кнезу намеснику. Осетио сам да је народ већ био зрео за побуну. Постојала је могућност да догађаје, и управљање њима, преузме народ, маса, руља, улица и да се од једног народног револта направи грађански рат, да најрођенија браћа изгину међу собом, или да једна уређена организација преузме ту иницијативу у своје руке и да догађање поведе правилним током, па ма дошло и до оружаног сукоба са спољашњим непријатељем. Решио сам да пошто-пото спречим прву могућност“.

Коцка је пала... 25. марта

Тако је генерал Мирковић сачекао потписивање Протокола ради што бољег успеха планираног подухвата и „када је 25. марта потписан Пакт, пала је коцка“. Извршење свих задатака фиксирано је за 2.20 часова, 27. марта и свака група – јединица имала је да подеси свој покрет тако да учесници буду на свом циљу, односно одређеном објекту, тачно у 2.20 часова. Часовници су били сравњени. Сматрао је да отмени, односно монденски Београд стиже код својих кућа отприлике у времену од 1 до 2 часа после пола ноћи, па ће почетак удара већину затећи у њиховом

првом сну. Тако је од 2.20 ч па до сванућа, према предвиђеном плану, у тишини и мраку могао да се оствари постављени циљ.

Генерал Мирковић се у међувремену консултовао с генералом Симовићем, који је, у начелу, прихватио завернички план, додајући да „треба нешто да се ради, али треба још чекати“. Мирковић је послушао савет свог команданта, али само до повратка потписника бечког пакта, пошто се плашио да би у случају њиховог задржавања у Немачкој могли да се врате на челу Фирерових батаљона и тако формирају нову, квислиншку, владу.

Претресајући у мислима извршење државног удара, у канцеларији је остао све до 13 часова. Неколико месеци раније у два маха обијан му је радни сто, што га је натерало да не оставља никакве писане трагове. Његови главни сарадници и извршиоци били су пешадијски пуковник Милоје Динић у Земунском и пешадијски мајор Живан Кнежевић у Београдском гарнизону. Они су последњих година имали задужење да по његовим смерницама врбују млађе официре за идеју удара. Позвао их је да одмах дођу у Штаб ваздухопловства.

ПРОТОКОЛ

о приписивању Југославије Тројном пакту Владе Италије, Јапана и Немачке, с једне стране и Влада Југославије, са друге стране, утврђују преко својих доле пописаних пуномоћника следеће:

чл. 1.

Југославија приступа Пакту трију Сила, потписаном у Берлину 27. септембра 1940. године, између Немачке, Италије и Јапана.

чл. 2.

Кад заједничке техничке комисије, предвиђене у чл. 4, буду расправљале питања која дотичу интересе Југославије, биће исто тако и представници Југославије позвати да учествују у саветовањима комисија.

чл. 3.

Текст Тројног пакта приложен је овом Протоколу. Предњи Протокол састављен је на италијанском, јанпанском, немачком и српскохрватском језику...
(пописано у Бечу 25. марта 1941. године)

ТРОЈНИ ПАКТ

Владе Јапана, Немачке и Италије, сматрајући да је предуслов сваког трајног мира да сви народи на свету добију своје право место, одлучиле су да се удруже и међусобно сарађују у својим настојањима у Великој Источној Азији и односним областима Европе, где им је основни циљ да изграде и одрже нов поредак, срачунајући да допринесе заједничком најрејку и благостању заинтересованих народа.

Поред тога, жеља трију влада је да сарадњу прошире и на оне народе у другим сферама света који би били склони дејствовати у њиховом смеру, те њихове крајње жеље ка светском миру могу тако бити остварене.

Сходно томе, Владе Јапана, Немачке и Италије сагласиле су се у следећем:

чл. 1.

Јапан признаје и пошtuje вођство Немачке и Италије у изградњавању новог поретка у Европи.

чл. 2.

Немачка и Италија признају и поштују вођство Јапана у изградњавању новог поретка у Великој Источној Азији.

чл. 3.

Јапан, Немачка и Италија саглашавају се да сарађују у својим настојањима према горе споменутиим смерницама. Они се уз то обавезују да се узајамно помажу

свим политичким, економским и војним средствима кад једна од трију Сила сговорница буде најаднија од неке Силе која сад није уљешена у европском рату или кинеско-јапанском сукобу.

чл. 4.

Ради привођења у дело овога Пројекта, заједничке техничке комисије, чије ће чланове именовати односне Владе Јапана, Немачке и Италије, састаће се без одлагања.

чл. 5.

Јапан, Немачка и Италија изјављују да горње одредбе ни на који начин не утичу на политички стањус који сада постоји између сваке од трију страна сговорница и Совјетске Русије.

чл. 6.

Овај Пакт ступиће на снагу чим буде потписан и остварен у важности 10 година од дана када почне важити. Благовремено пре истека тога рока високе стране сговорнице, на тражење ма које од њих, ступиће у преговоре за његово обнављање.

Потврђујући горње потписници надлежно ојачаноћени од својих односних влада потписали су овај Пакт и оверили га својим печатима.

Потписан у Берлину 27. септембра 1940.

Потписници: Joachim von Ribbentrop, Galeazzo Ciano, Saburo Kurusu.

У међувремену шеф обавештајног одсека Штаба ваздухопловства мајор Душан Бабић довео је и свог рођака, артиљеријског мајора Властимира Рожђаловског, команданта дивизиона 2. артиљеријског пука. Мирковић му је саопштио одлуку о почетку војног пуча и наредио да на извршење задатка поведе цео пук. Конкретне задатке добијаће у току ноћи, али основно је било да спречи долазак у касарну команданта свог пука.

После одласка мајора Рожђаловског, Мирковић је одлуку за почетак акције у току ноћи између 26/27. марта саопштио и мајору Кнежевићу, коме наређује да обавести и узбуди све непосредне учеснике. Мајор Кнежевић показао му је скицу распореда два батаљона Краљеве гарде, чете подофицирске школе, батаљона борних кола и противавионске артиљерије. Сигуран да је Кнежевић савесно извршио све предвиђене припреме из свог делокруга, генерал Мирковић одобрио је замишљени распоред трупа...

Око 17 часова у Штаб ваздухопловства стиже и генерал Симовић. Између двојице генерала пучиста водио се следећи разговор:

Мирковић: „Господине ђенерале, ја сам донео одлуку да ноћас извршим удар за народно ослобођење!”

Симовић: „Ама ниси требао још... Изгледа да ће то бити прерано...”

Мирковић: „Господине ђенерале, ја сам донео одлуку! Ви немате никакве везе с евентуалним неуспехом. Будите слободни, а када буде моменат, то јест када буде све свршено, ја ћу вам послати аутомобил да Вас до-

везе у Министарство војске и да преузмете даље вођење државне управе”.

Симовић: „Па нека ти Бог буде у помоћи. Ја не могу учествовати, али ако будете пали и ствар не успе, ја ћу вас бранити у том случају”.

Мирковић: „Немојте, Ви да браните ништа. Пут којим сам пошао озбиљан је и тамо може или да се успе, или да се изгуби глава. Средине нема”.

На те речи генерал Симовић загрлио је генерала Мирковића, изљубили су се и потекле су сузе... Војничке, тешке.

На повратку из Беча, у салон-вагону, где су поред Цветковића били још и немачки посланик Херен и немачки аташе за штампу Берге-Хрибовшек, новинар Данило Грегорић упитао је о чему све постоји тајни споразуми. Цветковић је изреком подвукао да, поред нота о Солуну, и о војној помоћи, постоје још три споразума. Радило се о Споразуму о укључењу југословенске економије у немачки привредни систем, Обавези Југославије да сузбија антинемачку пропаганду и Обавези пропуштања транспорта са ратним материјалом и рањеницима преко југословенске територије.

У закључаној актенташни Цветковић је, међутим, носио још неколико тајних докумената, потписаних у Берлину 25. марта. Пре свега, била је ту Нота о уступању Солуна Југославији, документ који немачка нацистичка влада никада није објавила, као и Нота владе Рајха о пружању војне помоћи Југославији (не и обрнуто). О постојању тајних нота сведоче писмене потврде о пријему, које је Драгиша Цветковић послао Рибентропу и Ђану понаособ. ■

(Наставак у следећем броју)

ТОМИСЛАВ ПЕТЕРНЕК, МАЈСТОР ФОТОГРАФИЈЕ

Страст дуга КОЛИКО И ЖИВОТ

Човек сам који се увек трудио да никад не слаже с фотографијама. Да сам само једном то урадио, више нико никад не би веровао ономе што радим", каже о својих неколико деценија искуства с камером Томислав Петернек, легенда наше фотографије. Објашњава да је фотографија коју би већина посматрача, помало симболички, оценила као излазак сунца, а коју је назвао „Оборен је F117", заиста снимак експлозије те мартовске ноћи 1999. године. „Не знам да ли је то била експлозија од удара ракете у авион или нешто друго, али то је оно што сам снимео те вечери", каже он.

Фотографија је изложена у Малој галерији Дома Војске Србије, заједно с још 23 друге. Део је приче о пролећу кад се небо над нашом земљом претворило у олује огња, метала и отрова, пристојност и правда били згажени и бачени у блато, а лицемерје сила завладало (неки би рекли и произвело све оне потоње ратне авантуре неких сила и друга зла). Изложба „45 паклених ноћи над Београдом" део је обележавања годишњице агресије НАТО-а на тадашњу Југославију.

У фотографији нема ништа без људи. Дигиталној фотографији фали мало душе. Сlike бомбардовања су многи у свету оценили као ужас претворен у лепоту. И било је важно нека од тих места снимити годину дана касније, да би свет видео да нисмо баш поклекли.

ласка". И био је, донекле, у праву – фотографија никад није заменила сликарство. Ипак, скоро муњевито после првих почетака, постала је један од основних медија данашњице, начин да човек изрази своје стваралачко „ја", те проговори о свету и догађајима. Тако је ушла и у ред важних историјских извора. За почетнике лакша од киста и оловке, за многу децу постала је права

страст, животно опредељење. Тако је било и са Томиславом Петернеком, југословенским и српским фотографом и фото-репортером чији радови данас спадају у дела трајне уметничке вредности и верна сведочанства о преломним историјским тренуцима. Откако му је мајка као дечаку у родним Винковцима купила прву камеру, до данас, та страст води га више од шест деценија.

Та страст била је повезана с радом у многим новинским редакцијама, почев од крагујевачке „Светлости",

Кажу да је својевремено дворски сликар краљице Викторије, на питање мисли ли да ће фотографија једног дана заменити сликарство, одговорио: „Не, јер не уме да

„Борбе“, „Спорта и света“, „Младости“, до чувеног „НИН“-а (у његовом „најјачем“ издању), затим „Политике“, „Асошијетед Преса“, „Ројтерса“ и многих других светских агенција и медија. Сликао је и за УНИЦЕФ. Радио је и на Индијском океану, у Карипском и другим морима, обишао ратишта света, да би на крају доживео да сведочи и о оном најважнијем и најболнијем за нас – грађанском рату на тлу бивше Југославије. И, наравно, тај пут био је праћен наградама – више од двадесет, а „Златни беочуг“ је последња у низу. Јер новинску фотографију Томислав Петернек претворио је у уметничку форму. Основао је и фотографску секцију при Удружењу ликовних уметника Србије.

Човек, увек и у свему

„Нема ништа без људи“, каже Петернек. И заиста, на скоро свакој његовој фотографији присутан је човек. Почев од оне чувене на којој људи посматрају фудбалску утакмицу кроз тарабе, до демонстрација испред белгијске амбасаде после убиства Патриса Лумумбе, радника који чисте куполу највеће хале Београдског сајма, контрабасисте који се с инструментом на леђима, након новогодишњег дочека, по магловитом јутру враћа кући.

У Паризу, на Монпарнасу, сатима чекајући праву фотографију, дочекао је лепу црнкињу, сиромашну, у танком белом капуту, како се смрзава испред кафеа у коме су седеле четири старије, богате даме, у бундама. У Риму су то биле часне сестре у дугим црним одорама, које пролазе кроз башту кафеа у коме се сунчају голишаве даме. На Новом Београду, 1968. године, био је то студент кога вуку два полицајца. Увек и свуда – човек. Чак и кад га нема, виде се последице његових дела, као на фотографијама бомбардовања 1999. године.

О ратиштима

Бити фото-репортер – значи сведочити. То нарочито важи за крупне догађаје попут ратова. Многе наше легенде тог заната прошле су рат, виделе и светска и домаћа попришта сукоба, људску врсту у њеном најгорем издању. И Петернек. На Синају, у време Шестодневног рата Израела против Египта, гледао је како дивљи пустињски пси развлаче тела погинулих египатских војника. „Југославија нас је послала да пратимо повлачење нашег мировног контингента са Синаја“, прича он. Но, ниједно ратиште није му било тако страшно као југословенско. Каже, ту је свашта испливало на површину.

У Вишеграду, у који је отишао да слика руске козаке који су наводно дошли да ратују, срео је Милана Лукића, касније осуђеног за злочин у Штрпцима, како ногом отвара врата просторија за официре Војске Републике Српске, и нико му није могао ништа. Петернек није био баш сигуран да ће се извући из тог сусрета, али усуд је хтео да све буде у реду.

У Вуковару је гледао како хрватска снајперска ватра погађа дечака са школском торбом на леђима док са другима покушава да се извуче из неког подрума, у коме су се заједно крили и Срби и Хрвати. Рањеног дечака с улице је извукао један од оних који су доцније осуђени за злочин на „Овчари“. Због слике тог извлачења, и бешчашћа неких, некад угледних новинара, Томислав Петернек је касније о том догађају сведочио пред Судом за ратне злочине. Вуковар је за њега био најстрашнији део југословенске крваве бајке у њеној завршници, због кога се губи

сан. Убрзо потом дошло је ново ратиште – косовско – и бомбардовање коме је посвећена изложба у Дому Војске.

Над Србијом 1999.

Укрштене линије од низова светлећих тачака парају ноћно небо и румене кровове града – слика је деловања „прага“ и других противавионаца 1999. године над Србијом. Те „маказе“ и „лепезе“ обишле су свет, као и остале слике, и ушле у антологије ремек-дела светске фотографије. Придружиле су се другим симболима нашег отпора агресији НАТО-а. Има ту свега. Црни се небо иза беле цркве која је део комплекса Рафинерије у Панчеву. Ватрогасци у Рафинерији боре се с пламеном, над којим се диже тај отровни облак и шири Балканом. Гори небо над Београдом, много пута. Зграда некадашњег Централног комитета, сада пословни центар Ушће, погођена је с неколико „томахавка“. Али одолева.

„У то време постављао сам се углавном на три зграде – „Генекс апартмане“, затим на врх старог хотела Славија и на још једну зграду на Дорћолу. Нисам могао много да мењам позиције, да ме не би прогласиле „локатором“. „Једном нам се замало баш то десило“, прича Петернек. Наиме, једне ноћи на врху хотела „Славија“ био је заједно са екипом „Застава филма“. Страствени пушач луле, морао ју је потпаљивати стално. Нису, међутим, знали да је у новом делу хотела био смештен један тадашњи министар. Убрзо се на врху појавила полиција, да види шта се то дешава, јер упаљач се стално палио и гасио и то је некоме било сумњиво...

Међу сликама ужаса налазе се и оне наше мале, а значајне победе. Многе од њих су на „фризовима“ испод сваке веће фотографије. Испод „маказа“ противавионске артиљерије, снимци обореног F16, али и оног „невидљивог“ F117.

„Стигнемо ујутру на то место у Буђановцима, а оно делови, разбацани“, сећа се наш саговорник. „Снимим све, али кренем и да трагам, и налетим на седиште pilota које је било неколико стотина метара одатле. Седнем у то седиште, и сликам се. Радио сам за једну француску агенцију, а како нису могли да поверују да је заиста тај авион оборен, решио сам да се сликам са седиштем.“

Обаране су тада и ракете. На једну од њих, оборену над мостом код Бешке, навалио се резервиста који ју је и оборио. Кад је Петернек дошао да је фотографише, резервиста је рекао: „Не може, нека си ушица себи једну па нека је слика!“ Разуме се, на крају је ипак пристао.

Те фотографије, као и многе друге, представљене су и на изложбама у земљама из којих су полетали авиони НАТО-а на Србију. У Италији су гостовале у три града: Модуњу, Конвесцану, Биселеу. Коментари у књигама утисака могу се свести на – ужас претворен у лепоту.

За епитаф једној земљи

Рат 1999. године и посткосовски циклус само су завршница једне дуге драме, чијим је кључним годинама и догађајима присуствовао и Томислав Петернек. И то у времену када су нашим медијима кормиларили врхунски но-

винари и уредници, као и фотографи. Том окулару нису побегли ни бројни светски државници као што је Бруно Крајски, на пример, нити догађаји попут потписивања још важећег споразума „САЛТ 2“ између САД и СССР-а о ограничењу нуклеарног оружја. Судбина Југославије, ипак, има посебан значај. Његових 700 насловних страна у „НИН“-у били су врхунац маштовите и непогрешиве поруке читаоцима о стању у југословенског друштва. Без обзира на границе које је један застарео једнопартијски систем успостављао свима, нарочито медијима.

„Када бих међу радовима бирао некакве маркере за судбину СФРЈ, то би на првом месту биле фотографије с једног од заседања Централног комитета, нешто пре 21. седнице у Карађорђеву“, присећа се маестро. „Одржано је у Палати Федерације. Није било преноса седнице ван сале, па је већина колега отишла. Ја сам остао код столова за послужење, рачунајући – ако су се посвађали, то ће се видети током паузе, па ћу то снимити. На седници су били сви – Председништво, Тито, сви републички централни комитети. Излазе они, и ја снимим Марка Никезића и Мику

КОРИСНО ВОЈНИЧКО ИСКУСТВО

Мој први сусрет с војском био је током служења војног рока у Крагујевцу, у тенковској бригади. У то време, иако су већ стигли модерни амерички „шермани“, бригада је имала совјетске Т-34 из Другог светског рата. Био је то добар оклопњак, иако је за гађање морао најпре да застане – био је врло прецизан и многи су га управо по томе упамтили. Мој посао био је да поправљам унутрашње кварове и каблове. Ту ме је затекла и Тршћанска криза. Сећам се и данас митинга у Крагујевцу и парола које смо узвикивали – „Пела цукела“, јер се тако звао италијански председник.

Убрзо је бригада кренула пут Трста, ешелони су ишли возом, а тенкови су укрцавани ноћу. Путовали смо до Диваче у Словенији, где је била искрцна станица. Народ нас је поздрављао узвикујући – „Не дајте Југославију“! Схватио сам зашто смо, заправо, с Т-34 послати у сукоб – иако су с друге стране Американци имали своје „шермане“, „тридесетчетворке“ су Тршћани добро упамтили као прецизне и неуништиве, за време ослобађања Трста у рату.

По повратку у Крагујевац прешао сам у дивизијску радионицу и радио на оправци и замени радио-станица. Стари Т-34 имао је радио-станице с лампама, а мењали смо их новијим станицама, с кристалима, какве је имао „шерман“.

Иначе, то војничко искуство много ми је помогло касније – научиш се стрпљењу, али и како да се понашаш у кризним ситуацијама. Мислим да је штета што данас немамо редовно служење војног рока, макар и краће време. Да се људи обуче за ванредне ситуације. Не мора та ванредна ситуација да буде рат, довољне су поплаве, у шта смо се уверили. Мислим да је то веома добро искуство за сваког мушкарца.

Трипала како један другом збуњени шире руке, као да кажу „зашто нас Тито сада грди“?! Кренем онда с Титом, и у једном тренутку ухватим како почиње да грди и прети Савки Дабчевић Кучар. А она извирује, и правда се, каже му отворено: „Али ми смо радили све како сте Ви хтели“. У редакцији Фране Барбијери, уредник који је током обрачуна са либералима страдао као великосрпски националиста иако је био Италијан, каже да то не можемо сада да објавимо... Притисак је био превелики. Убрзо потом дешава се 21. седница у Карађорђеву и обрачун с МАСПОК-ом...”

Маркери југословенске драме биле су свакако и фотографије из рудника Стари трг на Космету, кад су се албански рудари затворили и почели наводни штрајк глађу у окнима. „Снимим сам их обријане и уредне, што значи да су излазили отуда и да уопште нису штрајковали глађу. Све светске агенције преузеле су фотографију. Махмут Бакали ме је питао отворено колико ме плаћају, циљајући на то да би Албанци понудили више, а да их не разоткривам“, присећа се саговорник „Одбране“. Недуго потом дошао је коначни распад и рат...

О неком будућем музеју

„Кад смо пре неколико година радили филм о мени, уђемо у старе просторије НИН-а у Цетињској улици, и одемо у документацију. Тамо мрак, све разбацано, ја осећам да газим под ногом нешто дебело. Кад погледам – НИН-ова издања из 1938. године. Подигнем и покажем екипи као доказ тога како се данас многи односе према архивским фондовима. А један Тијанић, кад је доведен у НИН после завршене школе, прво је био задужен да исеца из новина исечке и комбинује их“, прича Петернек. И он сам чини тренутно један, како му за сада делује, залудан напор – да нађе установу којој би оставио своју архиву и оних 300 старих фото-апарата из 19. и 20 века, који су прави приказ напретка технике. Чини се да то што нема коме да остави те камере, посебно му тешко пада. Јер, маестро више воли стару фотографију од ове данашње, дигиталне.

„Показало се да дигитални запис није трајан, за разлику од филма који је неуништив и може стајати дуже од сто година. У Француској је изгубљена огромна документација, због преласка на дигитално чување. Али има и нешто друго“, каже он. „Реч је о уживању у процесу израде, што изискује знање. За дигиталну фотографију, с друге стране, неко знање вам и не треба. Али кад гледам ту дигиталну фотографију, она је мени стерилна. Као када слушате дигитални запис звука, кад нема оног гребања од игле на грамофону, које значи душу... Фали душа у дигиталном.“

Фотографије с изложбе у Дому Војске поклониће Министарству одбране и Војсци Србије. Недавно је у Македонији имао изложбу фотографија земљотреса у Скопљу и радове је поклонио македонској Академији наука и уметности. За остало, нада се, наћи ће се неки интересент. На молбе пријатеља и колега да покрене оснивање Музеја фотографије, за сада одговора подсећањем на судбину Народног музеја, чија се реконструкција претворила у зидане Скадра. Нада, наравно, остаје... ■

Милена МИЛЕТИЋ

ОТКРИВЕНО СПОМЕН-ОБЕЛЕЖЈЕ ПОСВЕЂЕНО СРПСКИМ МАЈКАМА

Мајка је светиња

Председник Републике Србије Томислав Николић открио је у петак 24. марта, на згради Дома Војске Србије, бронзано спомен-обележје посвећено српским мајкама.

Рад вајара Мирка Мркића Острошког, бронзано знамење „Српским мајкама“, приказује ликове знаменитих мајки узетих као симболи за све жене које су, како наш славни књижевник Милован Витезовић каже, „бдијући над колевкама бделе над судбином народа“. Дародавац одливка у бронзи који краси престоички споменик културе је Момчило Моша Тодоровић са породицом.

Свечаности су присуствовали државни секретар у Министарству одбране Ненад Нерић, представници Кабинета председника Републике, Министарства одбране и Војске Србије и посетиоци, а присутнима су се обратили председник Николић и директор Медија центра „Одбрана“ пуковник Стевица С. Карапанцин.

Ратнице и хероине

Председник Николић је истакао да су на тај дан, пре осамнаест година, „пале прве бомбе на једну суверену државу која је, као и увек у својој историји, била принуђена да брани своје“. Он је додао да се сваке године, 24. марта, „сећамо жртава бомбардовања и у тишини, пламеном упаљене свеће, обасјавамо имена невинно страдалих људи, наших невиних суграђана, без обзира на то да ли су страдали као војници, цивили, деца, нејач“.

– Али овај датум од данас ћемо памтити и као дан када је, на здању подигнутом добровољним прилозима српских војника и официра из балканских ратова и Првог светског рата, откривена спомен-плоча српским мајкама. Никада нећемо довољно захвалити, довољно се одужити храбрим, одважним женама које су писале историју Србије онако како само мајка уме. Хранитељке и ратнице, чу-

Никада нећемо довољно захвалити, довољно се одужити храбрим, одважним женама које су писале историју Србије онако како само мајка уме – рекао је председник Томислав Николић откривајући бронзано знамење у Дому Војске

варкуће и хероине, мајке су незаобилазни део повесне приче о страдању, победи и уздигнућу Србије кроз читаву њену прошлост – рекао је Николић.

Према његовим речима, мајка је сачувала нејач и пламен на огњишту док је свака мушка глава „дорасла цефердару, пушкама, топу, одлазила да диже буне, води ратове, ослобађа и чува прадедовску земљу“.

– Мајка је на прагу чекала ратнике, сахрањивала и носила црну мараму целог живота. Мајка је светиња. У мукама је дозивамо, у њу се кунемо, уметници јој посвећују најмилије стихове, најлепша платна, ноте. А оне, скромне, увек негде иза нас, срећне кад им је дете срећно, здраве кад им је чедо здраво, живе кад им се син из рата врати. Бдију над нама од дана рођења, нежне кад нас милују пред сан, снажне кад нас бране, рањиве на наше муке и непобедиве кад се боре за нас – поручио је Николић.

Председник Србије поручио је и да спомен-плоча треба да буде „симбол наше захвалности мајкама које су хиљадама година рађале државнике и јунаке, хлеботорце и ратнике-победнике, које су водиле земљу кад није имао ко, спасавале своју и туђу децу, биле ратнице и хероине, али пре свега и увек мајке које су сачувале кућу, Србију и живот“.

Да их није било...

Пуковник Карапанцин истакао је да „откривањем спомен-обележја српским мајкама, одајемо признање свим нашим мајкама, које су кроз целокупну историју поднеле величанствену жртву“.

– Мајкама које су испраћале и стрпљиво чекале своје синове, али и кћери, а многе их и нису дочекале, мајкама које су се прса уз прса бориле, храбро и децу и оружје носиле, мајкама наших ратника. Овим спомен-обележјем одајемо и признање женама које данас раме уз раме са мушкарцима ревносно служе у систему одбране, а које само у овом здању чине више од половине запослених.

БДЕЛЕ НАД СУДБИНОМ НАРОДА

Композицију рељефа *Српским мајкама* чини крст са ореолом. У средишту је лик Соке Лолић, мајке потпоручника Живадина, који је остао на Кајмакчалану. У ореолу се нижу ликови мајке Светог Саве – преподобне Анастасије, кнегиње Милице – преподобне Евгеније, Ангелине Бранковић, Макрене Спасојевић, чији је син Маринко остао у албанским гудурама, Милунке Савић и Дијане Будисављевић, која је спасила више од 15.000 деце из усташких логора у НДХ. Композицију заокружују стојеће фигуре Мајке са Козаре, из породице славних Тепића, за коју је као инспирација послужила фотографија Жоржа Скригина и Мајке са Комета, рађене на основу фотографије Миољуба Јелесијевића.

Дом Војске Србије, некадашњи Ратнички дом, пре свега је споменик српске ратне славе. Надамо се да ће наше, или неко будуће покољење, смоћи снаге да изглед и намену овог симбола одбрамбене моћи отаџбине, тврђаве на Позоришном тргу, како се некада говорило, врати у првобитно стање, али и да ће довршити замисао наших предака, а његових градитеља – истакао је директор Медија центра „Одбрана“.

Како је нагласио, да није било мајки да своју децу задоје вером и љубављу према отаџбини, према врлини и правди, мајки које су храбро стајале на прагу куће и испраћале синове и кћери у одбрану отаџбине, не одступајући од часних, правилних и херојских принципа, спремних да по сваку цену сачувају огњишта, понос, истину, правду и част своју и своје породице, не би било ни ратничких подвига и херојства њихове деце.

– Не би било ни Милоша Обилића, ни Ивана Косанчића, ни Топлице Милана, Карађорђа Петровића, Стевана Синђелића, Петра Бојовића, Милунке Савић, Александра Берића, Милана Тепића, Борка Никитовића, Горана Остојића, Миленка Павловића, Зорана Радосављевића. Не би било ни Светог Саве, Николе Тесле, Иве Андрића, Надежде Петровић, Драгиње Бабић, Михајла Пупина, Његоша. Зато је највећи херој српска мајка – поручио је пуковник Карапанџин.

После откривања спомен-обележја, у Свечаној сали изведен је уметнички програм према сценарију Катарине Симоничић и у режији Божидара Ђуровића. У програму су учествовали Хор „Краљица Марија“, под диригентском палицом Иванке Стојков и глумци – студенти Академије лепих уметности и мултимедија. ■

Сања АНЂЕЛКОВИЋ
Снимио Горан СТАНКОВИЋ

УНИВЕРЗИТЕТ ОДБРАНЕ У БЕОГРАДУ
ВОЈНА АКАДЕМИЈА
расписује

ЈАВНИ КОНКУРС

за избор и поновни избор у звање наставника у образовно-научном пољу друштвено-хуманистичких, техничко-технолошких и природно-математичких наука

А) ПОЉЕ ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

1. избор једног наставника за ужу научну област Економска теорија и политика у звање доцента.

Б) ПОЉЕ ТЕХНИЧКО-ТЕХНОЛОШКИХ НАУКА

1. избор једног наставника за ужу научну област Систем логистике у звање доцента,
2. избор једног наставника за ужу научну област Опасне материје у звање доцента,
3. избор једног наставника за ужу научну област Снабдевање у звање доцента,
4. избор два наставника за ужу научну област Сигнали и системи у звање доцента,
5. избор једног наставника за ужу научну област Бродошашинство у звање ванредног професора и
6. поновни избор једног наставника за ужу научну област Радарски системи у звање ванредног професора.

В) ПОЉЕ ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИХ НАУКА

1. избор једног наставника за ужу научну област Заштита животне средине у звање доцента.

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА

1. да кандидат поседује научни степен доктора наука из области за коју се бира,
2. да кандидат није правоснажно осуђиван за кривично дело против полне слободе, фалсификовања јавне исправе коју издаје високошколска установа или примања мита у обављању послова у високошколској установи,
3. да је кандидат професионално војно лице за избор у звање наставника на редном броју А1, Б1, Б3, Б4, Б5, Б6 и В1 и војни службеник за избор у звање наставника на редном броју Б2.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА

1. да испуњава услове за избор и поновни избор у звање доцента и ванредног професора из члана 16. и члана 17. Правилника о стицању звања наставника на Универзитету одбране („Службени војни лист” број 21/16);

2. кандидати за избор у звање доцента приступно предавање одржаће пред комисијом за приступна предавања дана 4. 4. 2017. године. Приступно предавање траје најдуже 20 минута. Тему бира кандидат, с тим да она мора да буде из уже научне области за коју конкурише за избор у звање доцента.

ДОКУМЕНТАЦИЈА КОЈА СЕ ПОДНОСИ УЗ ПРИЈАВУ НА КОНКУРС

Уз пријаву на конкурс кандидати прилажу:

1. документацију према Упутству за припрему конкурсне документације и израду извештаја за избор у звање наставника (Одлука Сената број 7/56 од 20. октобра 2016. године) које је објављено на интернет страници Универзитета (Војне академије),
2. попуњен одговарајући образац Извештаја комисије о пријављеним кандидатима за избор у звање наставника (СД),
3. уверење надлежног органа МУП-а о непостојању правоснажне пресуде за кривично дело против полне слободе, фалсификовања јавне исправе коју издаје високошколска установа или примања мита у обављању послова у високошколској установи,
4. сагласност претпостављене команде за ангажовање у наставном процесу у оквиру студијских програма Војне академије.

Правилник о начину, поступку и ближним условима стицања звања наставника и Упутство за припрему конкурсне документације и израду извештаја комисије за избор у звање наставника налази се на интернет страници Војне академије.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА

Пријаве на конкурс за избор и поновни избор у звање наставника подnose се на адресу Војне академије: Генерала Павла Јуришића Штурма 33, Београд, са назнаком „конкурс за избор у звање наставника”.

У пријави обавезно навести адресу и телефон, ужу научну област и звање за које се пријава подноси.

Непотпуне и неблаговремено поднете пријаве неће бити разматране.

Конкурсна документација се неће враћати кандидату.

Конкурс је отворен 30 дана, рачунајући од првог наредног дана од дана објављивања.

ВАЖНА НАПОМЕНА

Кандидати који буду изабрани у звања наставника неће бити постављени на формацијска места наставника у Војној академији, већ ће права и обавезе наставника остваривати са формацијског места на ком су већ постављени, а у складу са чланом 73. став 4–6 Закона о високом образовању („Службени гласник РС”, бр. 76/2005, 100/2007-аут. тум., 97/2008, 44/2010, 93/2012, 89/2013, 99/2014, 45/2015-аут. тум. и 68/2015). ■

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
ГЕНЕРАЛШТАБ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

Управа за људске ресурсе (Ј-1)

р а с п и с у је

ИНТЕРНИ КОНКУРС

За пријем у професионалну војну службу у својству
подофицира на неодређено време, у:

49

Бригаду везе

1. радио-телепринтерист, ВЕС 21801, 1 извршилац
2. телефониста-линијаш, ВЕС 21803, 1 извршилац
3. радио-релејац, ВЕС 21803, 1 извршилац
4. техничар, ВЕС 22136, 1 извршилац

УСЛОВИ КОНКУРСА

На конкурс могу учествовати лица која испуњавају следеће услове:

а) ОПШТИ УСЛОВИ:

- да је пунолетан;
- да је здравствено и психофизички способан за службу у Војсци Србије;
- да има прописано образовање – средње образовање у трајању од четири године;
- да му раније није престајао радни однос у државном органу због теже повреде дужности из радног односа;
- да није осуђиван на казну затвора од најмање шест месеци;
- да није старији од 35 година живота;
- да је безбедносно проверен и да нема безбедносних сметњи за пријем у професионалну војну службу, у складу са прописима којима је уређено вршење безбедносне провере у Министарству одбране;
- да је одслужио војни рок са оружјем;

б) ПОСЕБНИ УСЛОВИ:

- да је подофицир на одређено време;
- да је оспособљен за обављање одговарајуће војновиденционе специјалности;
- да током службе није негативно оцењен и да има просек службених оцена најмање „истиче се“;
- да има препоруку старешине на положају команданта батаљона – дивизиона, њему равном или вишем положају, односно непосредно претпостављеног руководиоца.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА

Пријаву на конкурс, која треба да садржи основне личне податке, адресу и контакт телефон, краћу биогра-

фију, јединицу, број и назив формацијског места за које конкурише, кандидати треба да доставе Управи за људске ресурсе (Ј-1) Генералштаба Војске Србије, редовним путем преко непосредно претпостављеног старешине са следећим документима:

- уверење о држављанству (оригинал или копија оверена у суду или општини – не старије од шест месеци);
- потписану изјаву о прихватању распореда по потреби службе на целој територији Републике Србије (својеручно потписана изјава).

Конкурсна комисија ће по службеној дужности од јединице у којој је кандидат на служби прибавити документа из њихових досијеа персоналних података, по следећем:

- извод из матичне књиге рођених;
- диплому о стеченом образовању;
- потврду надлежног старешине о периоду обављања дужности подофицира на одређено време, у ком роду, односно служби и просек службених оцена у току службе;
- препоруку старешине на положају команданта батаљона – дивизиона, њему равном или вишем положају;
- мишљење главног подофицира;
- налаз, оцену и мишљење надлежне војнолекарске комисије о здравственој способности за пријем у професионалну војну службу у својству подофицира;
- безбедносну проверу за пријем у професионалну војну службу у својству подофицира.

Лица примљена у професионалну војну службу остварују сва права и обавезе у складу са Законом о Војсци Србије.

Рок за подношење пријава на конкурс је 8 (осам) дана од дана објављивања у магазину „Одбрана“.

Кандидат који је учествовао у изборном поступку има право да у року од 15 дана од дана пријема одлуке о избору кандидата изјави жалбу.

Некомплетна и непотпуна документа неће се узимати у разматрање, а документа кандидатима који не буду изабрани неће се враћати.

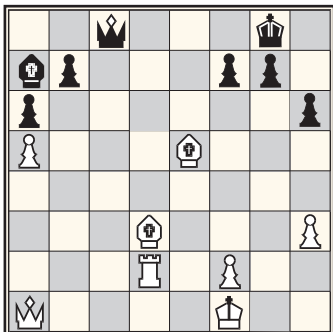
Све информације везане за конкурс могу се добити на сајту Војске Србије www.vs.rs, на телефон 011/2063-332 или локал 290-332. ■

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА СРЕЋНА ПОБЕДА МИРОЉУБА ЛАЗИЋА

Драматичну партију у дербију Екипног шампионата Србије (Прве лиге) између ШК „Јелице ПЕП” и Новосадског ШК ДДОР одиграли су интернационални мајстор Милош Рогановић и велемајстор Мирољуб Мирче Лазић. Победио је Лазић жртвујући топа у цајтноту са циљем да освоји даму, а бели предаје не видећи да има добитак! Тако је меч завршен нерешено, а ево те сјајне и драматичне партије.

Милош РОГАНОВИЋ – Мирољуб ЛАЗИЋ 0 : 1
Прва лига Србије, Крагујевац, 2016.
Италијанска партија

Бели: Kf1, Da1, Td2, Ld3, Le5
пешаци: a5, f2, h3 (8 фигура)

Црни: Kg8, Df3, Tc8, La7 пешаци:
a6, b7, f7, g7, h6 (9 фигура)

(1) e4 e5 (2) Sf3 Sc6 (3) Lc4 Lc5 (4) d3 Sf6 (5) 0-0 d6 (6) c3 a6 (7) a4 La7 (8) Sbd2 0-0 (9) h3 Se7 (10) Te1 Sg6 (11) d4 h6 (12) Lf1 Te8 (13) a5 c6 (14) b4 d5 (15) dxe5 Sxe5 (тек у 15. потезу је дошло до размене фигура, што говори о жељи обојице играча да се надигравају и дођу до што боље позиције) (16) exd5 Sxf3+ (17) Sxf3 Se4 (18) Txe4! Txe4 (бели први отвара „паљбу”) (19) Ta2 cxd5 (20) Td2 Dc7 (21) c4 Ld7 (22) Ld3 Tee8 (23) cxd5 La4! (24) Df1 Tac8 (бели није смео узети ловаца на a4 јер му је високо ловац на c1) (25) Lb2 Df4 (26) Da1 Lb3 (27) d6 Ld5 (28) Le5 Dxb4 (29) d7 Lxf3 (30) Lc3 Df4 (31) dxc8D Txc8 (32) gxf3 Dg3+ (33) Kf1 Dxf3 (34) Le5?

(види дијаграм)

(Уместо Le5 бели је требало да игра (34) Da4 са шансама на реми, али сада и црни греша што бели не уочава и предаје партију?)

(34) ... Tc1+? Бели предаје!? Обојица играча су у цајтноту превидели да би и црни остао без даме, са фигуром мање, после свега три потеза: (35) Dxc1 Dh1+ (36) Ke2 Dxc1 (37) Tc2!! и црни је приморан да жртвује даму да би спречио мат на осмом реду!

Коњићеве скокови

Крените од обележених поља, као скакач у шаху, по путањи у облику слова Г, тако да добијете два цитата о Богу.

	-ба	-ко	
	-сто-	и-	тре-
га	А-	-ти.	Бог
по-		-ји,	-зми-
	-сли-	не	

Што	-ру-	-тра-	
-жу-	Бо-	-ше	-јем
ве-	ви-	-мос,	ис-
-га.	-јем	у	ви-
	све	-ше	кос-

Решење судоку – водоравно: 9-3, 1, 2, 2-5-1, 4-6-9, 3-7-8, 6, 3-8, 1, 4-5, 8, 2-6, 9-6, 5-2-1, 3-7, 3-7, 4, 8-1, 7, 4-5, 1, 5-3-2, 7-1-8, 9-6-4, 1, 6, 7-2.

РЕШЕЊЕ ШАХОВСКИХ ПРОБЛЕМА ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА:

Проблем број 1. – 1. Db6! Tf2 (Tg3, Df2, Le2, Lf6, Lg7) 2. Sxe6+ (Sb3+, Sxd3+, Sb3+, Sd7+, Sb7+), Ke4 3. Sxg5 мат (Sxd2 мат, Sxf2 мат, Sxd2 мат, Sxf6 мат, Sd6 мат)
Проблем број 2. – 1. Le6! Lg4 (Lb3, Lc2) 2. Lg8! (Lf5! Df7!) L по вољи (L по вољи, Lxh7) 3. Db2 мат (Db2 мат, Df6 мат)

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

Припремио Жарко ЂОКИЋ

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
17								18							19		
20									21							22	
23			24							25							
26					27							28					
29							30						31				
32								33							34		
35		36							37								
38				39						40							
41						42						43					
44							45						46				
47								48									
49			50							51							

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА ВОДОРАВНО: проспект, песимист, вео, р, станарка, трактори, р, ИМТ, тера роса, спираман, Марчи, Аталанта, вињете, осванак, панкерка, е-мол, пасирати, Кориолан, ма, Ри, триминзи, акредитив, Енио, чанколиз, иниција, Дан ВМА, тенорист, рачун, араканга, Стојанка, ИМО, ј, раскорак, Невистиф, н, ари, таласифи, акроними.

ВОДОРАВНО:

17. Киднапери; пљачкаши, 18. Жаљење самог себе (по Ниоби!), 19. Сат, 20. Сабља која је добила име по Алеманима, 21. Трупe које се налазе иза борбене линије, 23. Академски одбојкашки клуб (скр.), 24. Трећи одељак желуца код преживара, 25. Пушка са две цеви, 26. Град у Камеруну (претметнуто ВЕНАМ), 27. Танак врбов прут, 28. Онај који вади песак, 29. Прилог: као небо, 30. Припадник аријевског народа, 31. Дивне, 32. Отац логике, 33. Женско име, 34. Информационе технологије (скр.), 35. Иницијали тенисера Мареја, 36. Земља Татара, Татарска, 37. Падати у очајање, 38. Део чизме, 39. Четврти падеж (грам.), 40. Следбеник верске секте богумила, 41. Спортски учитељ, 42. Надарено, талентовано, 43. Староегипатски писац, 44. Изветрити (о води), 45. Стручњак за аретологију, 46. Свечана гозба, 47. Алкалоид из корена једића (хем.), 48. Одредити тежину таре, 49. Артур одмила, 50. Ратиминова имењакиња, 51. Стилска фигура, асонанција.

УСПРАВНО:

1. Датум Дана Војне академије, 2. „Понос Израела”, 3. Иницијали тенисера Лендла, 4. Музички инструмент, 5. Славни модел „Ситроена”, 6. Расвит, 7. Бог Сунца код Инка, 8. Навирање, 9. Опцијски избори, 10. Ауто-ознака Бора, 11. Едитор књига, часописа и сл, 12. Град у Авганистану (обрнуто ВА3), 13. Усвајање детета (лат.), 14. Старе забавне игре, 15. Птице из породице врана, 16. Трговиња старинама, 18. Активност катализатора, 19. Недостојан, 20. Холандски фудбалер, Марк, 21. Цртач у анимираном филму, 22. Вође спортских екипа, 24. Ишчезнуће, 25. Потпуна, целокупна, 27. Велики котар (за сено), 28. Главни град Мериленда (САД), 30. Учени људи (лат.), 31. Турска крива сабља, 33. Другари, пријатељи, 34. Арабљанин, 36. Који има реп (ђаво!), 37. Име словачке политичарке Радичове, 39. Грешка (лат.), 40. Назив за пет Мојсијевих књига, 42. Староримско мушко име, Титус, 43. Народно коло, 45. Иницијали одбојкаша Миљковића, 46. Ова.

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
УПРАВА ЗА ОДНОСЕ СА ЈАВНОШЋУ
МЕДИЈА ЦЕНТАР „ОДБРАНА“
ЗАДУЖБИНА „МОМЧИЛО МОМО КАПОР“

момчило.

par lui meme

ПЕТАК, 7. АПРИЛ 2017. у 19.00 ЧАСОВА

ВЕЛИКА ГАЛЕРИЈА ДОМА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ, Браће Југовића 19

Изложба је отворена од 7–27. априла 2017. године

12 ДАНА ОТПОРА

Број погинулих југословенских војника у Априлском рату 1941. године није тачно утврђен. Познат је само укупни број од 375.000 заробљених југословенских војника и официра, односно податак да је у немачко заробљеништво одведено 210.000 војника, већином Срба, а у италијанско још 20.000 њих. Априлски рат је био катастрофалан војни пораз, који је за последицу имао разбијање државе и њену поделу међу победницима. Хитлер је већ 27. марта савезницима понудио поделу Југославије: Италији далматинску обалу, Бугарској Македонију, а Мађарској Банат.

Пише др Миљан МИЛКИЋ

Рат у коме је 870.000 увежбаних војника сила Осовине напало око 600.000 неупореди-во слабије наоружаних и опремљених војника Краљевине Југославије није довршен победом нападача и поразом нападнутог. Историчар Бранко Петрановић истиче да се Југословенска војска распала пре коначног пораза и да је „Априлски рат имао још једну димензију која није увек била примећивана: извесну недовршеност, бар са српске и црногорске стране гледано. У питању су грађани земаља који су имали државе пре 1918, славну војну традицију и самопрегор народа у сличним историјским ситуацијама, који су тешко схватили да се држава губи без стварне битке. Овај чинилац је више него важно да буде уочљив у ситуацији која је настала након војног пораза. Недовршен је и са становишта официјерског кадра, који се није показао у краткотрајном рату, ишчекујући тренутак свог искупљења настављањем отпора. За комунисте је рат тек почињао. Рат се могао сматрати недовршеним и са становишта отпора окупационим режимима и терору заведеним над Србима, посебно у НДХ, на Косову и Метохији, у окупационој зони под Мађарима и Бугарима”.

Директива 25

После дугог убеђивања и притисака, југословенска влада приступила је Тројном пакту 25. марта 1941. године. Овај споразум требало је да обезбеди сигурно залеђе за планиране немачке операције у Грчкој, а касније и у Совјетском Савезу. Међутим, официјерски пуч 27. марта пореметио је Хитлерове планове, јер и поред тога што је нова влада објавила да остаје при Тројном пакту, вођа Трећег рајха је био бесан и решен да уништи Југославију као државу. Зато је истог дана кад се у Београду догодио преврат, почео припреме за рат и на саветовању са својим сарадницима наложио да Оперативно одељење немачке Врховне команде изради ратни план за напад на Југославију, што је и учињено. Шифровани назив ратног плана био је Директива бр. 25. Сам план операција био је следећи: „По могућству што ранији почетак операције Марита са ограниченим циљем освајања грчке Тракије и Солунског басена, све до задобијања планинског предела Водена; при томе замахнути преко југословенске територије. Удар из предела јужно од Софије у правцу Скопља ради растерећења бока италијанског фронта у Албанији. Удар јачим снагама са простора око Софије у правцу Ниша и даље ка Београду. Продор јачих немачких снага са простора око Граца и

Целовца у југоисточном правцу, са циљем да се разбије југословенска армија. Ваздухопловству припашће као главни задатак да отпочевши што је могуће пре – разбије југословенску организацију аеродромског обезбеђења и узастопним нападима разори главни град Београд; поред тога да потпомаже наступни марш копнене војске”.

Хитлерово муњевито реаговање на преврат у Београду 27. марта било је одређено и војним разлозима,

односно потребом рашчишћавања ситуације на југу Европе пре него што Вермахт крене у напад на Исток. О томе је раније, у децембру 1940, био утврђен војни план. Нова влада у Београду била је неприхватљива и, по Хитлеровом мишљењу, показала је невиђену дрскост тиме што је срушила режим који је показао спремност да се приклони његовој вољи. Опасност по немачке интересе на Балкану представљала је и могућност да нову владу у Београду искористе Британци и

Грци ради образовања јединственог јужног фронта. Нападом на Југославију и Грчку, а касније и на Крит, где је била ангажована велика ваздухопловна сила са падобранским јединицама, Хитлер је морао да одложи почетак операције „Барбароса“, најпре за четири, а касније за пет недеља (од 15. маја на 22. јун 1941. године).

Југославију су нападе Немачка, Италија и Мађарска. Границе земље, дуге више од три хиљаде километара, чиниле су ефикасну одбрану земље немогућом.

Бугарска није активно учествовала у операцијама против Југославије и Грчке да не би дала повода Турској, док је Румунији била намењена превентивна улога према СССР-у. Мађарске трупе почеле су с дејствима 10. априла 1941, после проглашења тзв. Независне Државе Хрватске. Хитлер је у говору немачком народу, 6. априла 1941. око 6 часова преко радија, осудио „војну клику“ у Београду, која је вечито организовала војне ударе и састојала се од британских „плаћеника“, извела противудар и срушила владу која је тежила миру с Немачком. Кривица је приписана оним „креатурама“ које су још 1914, Сарајевским атентатом, одвукле свет у ратну катастрофу. Чињеница да је Хитлер југословенску владу називао српском владом говори о томе колико је његова акција била уперена против Срба. Био је изричит, истичући да немачки народ нема никаквог повода да се бори против Хрвата и Словенаца, али жели да се обрачуна са оном „српском издајничком кликом у Београду која мисли да може Балкан по други пут ставити на располагање британском атентату против европског мира“. Од тада, 27. марта, па до свог краја, без обзира на нека тактичка одступања, Хитлер је задржао оштри и непомирљиви антисрпски комплекс ко-

Министар иностраних послова Краљевине Југославије Александар Цинцар-Марковић

Председник Владе Драгиша Цвејковић

ји је утицао на немачку политику и мере против српског народа за време рата.

Немачка влада је у својој Декларацији о нападу на Југославију преврат назвала „глупим“ и „злочиначким“. Наглашавала је континуитет између 1914. и 1941, јер се наводно радило о „озлоглашеним завереницима чија су терористичка дела одвајкада чинила Балкан несигурним“. Немачка акција је тумачена као успостављање мира и безбедности на југу Европе војничким снагама Трећег рајха. Истовремено је издат Меморандум владе Трећег рајха, у коме је стајало да је „владајућа српска милитаристичка клика“, објављивањем опште мобилизације, ставила до знања своје нападачке намере. Југославија је изједначавана са Србијом, наводним преузимањем од „старе Србије“ улоге потпаливача рата. Одговорност за рат пребацивана је на Југославију. У записнику са конференције од 27. марта, на којој је Хитлер донео Одлуку о уништењу Југославије као државе, забележено је да треба рачунати да ће Хрвати приликом напада бити на немачкој страни, те да ће им се загарантовати прикладан политички поредак. Унутрашња политичка затегнутост у Југославији појачаће

се политичким обећањима Хрватима, стајало је у Директиви за напад на Југославију. Хитлер је у писму Мусолинију, упућеном у ноћи 27/28. марта, ставио до знања да се поред бугарске, а пре свега мађарске сарадње, мора водити рачуна и о сепаратистичким тенденцијама Хрвата, које репрезентује Анте Павелић. „Смернице за пропаганду против Југославије“ Врховне команде немачке копнене војске од 28. марта 1941. наглашавале су да према Хрватима и Македонцима треба наступити као према пријатељима, које немачка војска жели да сачува како их српски шовинисти не би бацили на ратиште, где ће без користи гинути за енглеске интересе.

претерано забринут за одбрану државе. Аустрија, Мађарска и Бугарска биле су мање више разоружане, Југославија је имала потписане војне уговоре са савезницима из Мале Антанте и Турском, поправљени су односи са Бугарском, а велико самопоуздање уливало је савезништво са Француском. Имајући у виду скромне економске потенцијале, Краљевина Југославија је издржавала прилично велику мирнодопску армију, која није располагала довољним средствима за модернизацију. Према подацима које је у марту 1936. у Сенату изнео министар Војске и Морнарице Љубомир Марић, Југославија, у којој је тада живело 14.000.000 становника, имала је војску од 141.840 људи и за њено снабдевање

Војска Краљевине Југославије

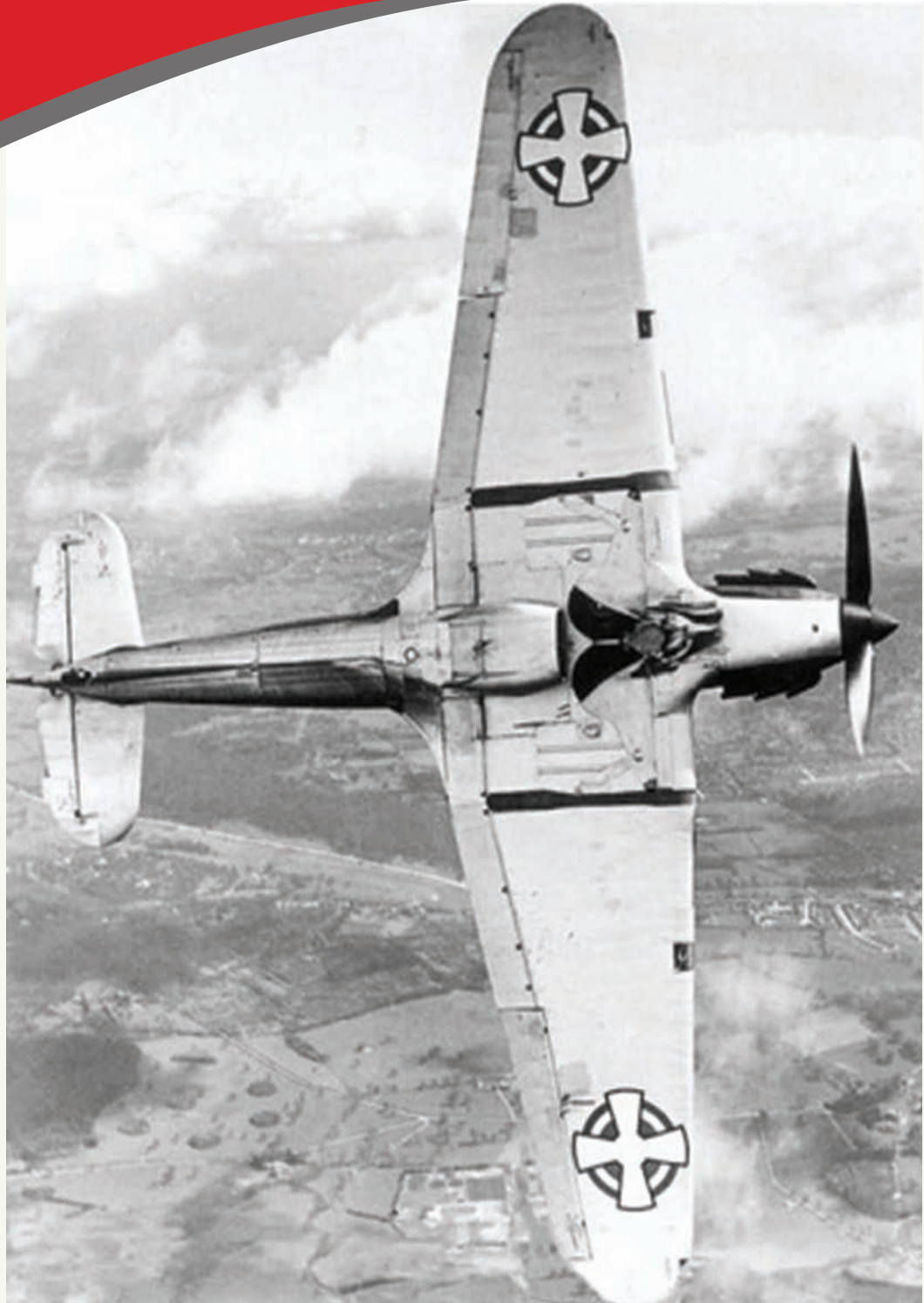
Читав низ повољних међународних околности у периоду после Првог светског рата утицао је на то да југословенски Генералштаб све до почетка 1935. не буде

издвајала је 2.309.397.737 динара. За Граничну трупу, мирнодопску војну формацију са задатком да чува и надзире државне границе, коју је чинио 8.381 човек, издвајано је 15.000.000 динара. Током 1938. године, када је 22,7% југословенског државног буџета издвајано за војску, Министарство Војске и Морнарице указива-

ло је на потребу повећања војног буџета. Истовремено, издавања за војску у неким другим државама била су знатно већа – у Јапану 46%, Турској 30%, Пољској 33%, Албанији 36,7%, Бугарској 31,5%, Грчкој 23,5%, Енглеској 22,9%. Војни буџет је 1939. године повећан за 5,7 одсто.

Краљевина Југославија није била спремна за рат пре свега због тога што је њена војна индустрија била у почетној фази развоја, а наоружање које је у међуратном периоду купљено у иностранству било је нестандардизовано, што је изузетно отежавало његову употребу и смањивало борбену готовост југословенске војске. Рад на запречавању граница, који је почео 1936/1937, није био у потпуности завршен, а најлошије утврђена граница била је ка јужној Бугарској, која је и била прва на удару непријатељских снага. Озбиљан проблем треба тражити и у чињеници да је југословенски Генералштаб тек током фебруара и марта 1941. израдио ратни план Р-41, према коме је требало организовати одбрану земље у случају напада сила Осовине.

Задржавајућа одбрана на свим фронтима била је основна идеја овог ратног плана, осим у вези са фронтом у Албанији, за који је била предвиђена офанзива са циљем да се што пре ухвати веза са грчким трупима које се боре са Италијанима, као и да се омогући пролаз наших трупа преко албанске територије. Према Задру су такође била предвиђена офанзивна дејства, а сам град требало је заузети препадом. Ратним планом била је предвиђена и могућност да, уколико не буде могуће задржавање на територији Краљевине Југославије, војска одступи у Грчку, где би се заједно са Грцима и Британцима организовао нови солунски фронт. Такав план је захтевао одлучне акције како би се сачувао правац који води моравско-вардарском долином ка Солуну, а који је био жила куцавица Краљевине Југославије. То су били разлози због којих је на фронту према Бугарској требало пружити одсудан, а не задржавајући отпор. Изузетном се показала одлука југо-

словенског Генералштаба да брани све границе, чиме је у првој линији одбране развучено 27 од 31 дивизије. У резерви су остале четири дивизије, које нису биле довољне да пруже потребну помоћ, тим пре што нису биле моторизоване и нису имале могућност брзог пребацивања са једне на другу страну државе. Према оценама југословенског ратног плана Р-41, које је дао британски војни историчар Џон Киген, ниједна земља није толико ирационално извршила дисперзију сопствених снага као Југославија у априлу 1941. године. Стратегијски развој извршен је типично кордонски на свим фронтима, дужине око 3.000 километара, без дубине и изразитог тежишта. Осим тога, није било јаким стратегијских резерви за прихват првих ешалона на одређеним положајима по дубини. У складу са максимумом Фридриха

Великог „Ко брани све, не брани ништа“, брзи слом југословенске војске могао се лако предвидети.

Југословенска војска, укупне јачине 31 дивизија и 416 авиона (од чега свега 265 савремених), налазила се у време отпочињања ратних дејстава у фази „општег активирања“. До дана напада на Југославију, 6. априла, само се 11 некомплетних дивизија налазило на мобилизацијским просторијама, док већина дивизија није ни завршила мобилизацију. Југословенска Морнарица имала је у тренутку напада потпуно мобилисану Ратну флоту, Поморско ваздухопловство и извесне јединице Речне флотиле.

Непријатељске снаге

Пре напада на Југославију немачка војска се већ годину и по дана налазила у рату и одмах је могла да пређе на концентрацију и стратегијски развој својих снага. Немачка 12. армија се већ током марта налазила у Бугарској, вршећи припреме за напад на Грчку, тако да јој није било потребно пуно времена да део својих јединица концентрише на јужном делу југословенско-бугарске границе. Команда немачке 12. армије одре-

дила је 40. армијски корпус да са простора Ђустендил – Горња Џумаја нападне Краљевину Југославију и потуче југословенске снаге које се налазе на простору Куманово – Скопље – Штип, како би што пре било заузето Скопље, а затим да настави напредовање ка албанској граници општим правцем Призрен – Тетово. Поред 40. армијског корпуса, за напад на Краљевину Југославију била је одређена и 2. оклопна дивизија из састава 18. армијског корпуса.

Према ратном плану за операције на Балкану против Југославије и Грчке, Хитлер је предвидео ангажовање укупно 34½ дивизије, од којих 24½ према Југославији и пет према Грчкој, једну према Турској и пет у резерви Врховне команде. Касније је овај број повећан за једну дивизију. У операцијама је учествовало 29½ немачких дивизија, од чега шест оклопних. У оквиру немачке Друге армије, јачине 11 дивизија, која се прикупљала на простору Целовец – Грац – Велика Кањижа, са задатком да продре са северозапада у Југославију ка Загребу и потом концентрично надире ка Београду, налазио се 46. оклопни корпус, са задатком да форсира Драву и Муру на правцу Вараждина, Копривнице и Барча, садејствује са мађарском армијом при наступању

из Барање, а затим да надире између Саве и Драве ка Београду, да би у садејству са деловима 1. оклопне групе 12. армије уништио југословенске снаге у северном делу земље, док би 14. оклопна дивизија имала да продре ка Загребу. У саставу немачке 12. армије, јачине 18½ дивизија, која је главним снагама била груписана на територији јужне и југозападне Бугарске, а мањим у Румунији, те имала задатак да једновремено и изненада упадне у Југославију и Грчку, били су 14. оклопни корпус, 18. армијски корпус и 40. оклопни корпус. За извршење овог задатка, командант немачке 12. армије фелдмаршал Фон Лист образовао је четири ударне групе. Прва, прикупљена на јужној бугарској граници, имала је задатак да нападне Грчку, с тим да је 2. оклопна дивизија требало да продре преко југословенске територије струмичким правцем, а потом да окрене на југ и надире ка Солуну, ради обухвата утврђене Метаксасове линије са запада и одсецања грчких снага које су се налазиле источно од Вардара. Друга група, прику-

пљена на простору Ђустендил–Горња Цумаја, имала је задатак да напада преко Криве Паланке и Царевог Села ка Скопљу и Велесу, ради пресецања железничких и друмских комуникација између Југославије и Грчке, хватања везе са италијанским снагама у Албанији на правцу Призрена и Тетова и изоловања југословенске војске. Трећа ударна група, прикупљена око Софије, требало је да надире према Нишу и Крушевцу и даље ка северу, ради заузимања Београда и отварања комуникације Софија–Ниш–Београд. Четврта група, прикупљена у рејону Темишвара, имала је задатак да преко Баната наступа ка Београду. Ове јединице подржавала је из ваздуха 4. ваздухопловна флота јачине око 1.500 авиона (око 840 бомбардера, 480 ловаца и 180 извиђача).

Италијанске снаге имале су задатак да нападну у правцу Заграда, те да буду у дефанзиви у Албанији, а мађарске снаге требало је да упадну у Војводину. Италијанска ратна морнарица имала је задатак да неутра-

лише дејство југословенске морнарице, подржава операције 2. италијанске армије у рејону Ријеке и осигура поморски саобраћај између Италије и Албаније. Према Југославији је било груписано укупно 58 дивизија и 2.170 авиона.

Италијанско ваздухопловство је за напад на Југославију припремило 262 бомбардера, 295 ловаца и 109 тактичких извиђача, груписаних у три формације и распоређених око Јадрана. Четврта ваздухопловна ескадра, базирана у Калабрији, чинила је главну снагу италијанског ваздухопловства. Сектор њеног дејства био је од Шибеника и Сплита до албанске границе, по дубини до Сарајева, уз подршку 2. ваздухопловне ескадре чија је главна база била у Пули и која је покривала територију северно од Сплита. На територији Албаније било је лоцирано италијанско тактичко ваздухопловство, са задатком да пружи подршку на фронту према Југославији. Немачки 10. ваздухопловни корпус са укупно 168 авиона, размештен по базама у јужној Италији, на почетку рата имао је задатак да пружа подршку италијанским ваздухопловним снагама. Италијанско ваздухопловство је већ почетком рата остварило ваздушну превласт, коју није губило до краја рата. Срећа у несрећи по југословенске снаге било је то што је лоше време онемогућило италијанско ваздухопловство да своје снаге искористи у пуном капацитету. Координиране нападе 6. априла ујутро на све значајније луке и војне објекте дуж јадранске обале извршила је 4. ваздухопловна ескадра и немачки 10. корпус. Југословенско ваздухопловство повукло је дан раније 102. ловачку ескадрилу из Мостара за Београд, тако да на те нападе практично није било одговора. Малобројна југословенска авијација није могла да пружи адекватну заштиту аеродрома, као ни да покрије простор од Задра до Боке которске. На аеродрому „Благај“ налазило се само пет оперативних ловаца и још два застарела авиона, која су тог јутра одлетела на дежурство у Подгорицу. У Мостару, на аеродрому Станчиновцу, где је била базирана и 81. бомбардерска група, било је 14 бомбардера типа „савој“. На аеродрому Доња Јасеница код Мостара била је оформљена самостална аеропланска извиђачка ескадрила Приморске армијске области, са четири авиона.

Закасна мобилизација

Након избијања Другог светског рата у Краљевини Југославији почеле су да се примењују извесне мере ради заштите безбедности земље. У циљу јачања борбене готовости, у септембру 1939. обвезници су позвани на вежбу и активирани су ратне јединице. Сличне мере настављене су и у наредном периоду, све до 27. марта

1941. године. Поједине јединице слате су на утврђивање граничног фронта. Тако је 59. пешадијски пук послат у Барању, док је 74. пешадијски пук упућен у Банат.

После преврата у Београду било је јасно да ће Краљевина Југославија бити нападнута. Међутим, влада је сматрала да је могуће дипломатским и политичким средствима одложити немачку агресију. Како би се неумитност што спремније дочекала, Главни генералштаб је већ 27. марта предложио објављивање опште мобилизације. Међутим, влада је тај предлог одбила из страха да Немцима не пружи повод за напад. Уместо опште мобилизације, министар Војске и Морнарице генерал Богољуб Илић наредио је 27. марта само активирање појединих јединица, да би три дана касније; 30. марта, наредио тајну мобилизацију, с тим да први дан активирања буде 3. април. Општа мобилизација наређена је тек 7. априла. Парадоксалност ситуације показују и подаци да је било случајева када је истовремено са уласком немачких јединица у неко место, стизала и наредба о општој мобилизацији. Осим трупа за заштиту и затварање граница и осигурање унутрашњости и трупа за одбрану из ваздуха и ваздухопловства, ниједна друга оперативна јединица није била у потпуности мобилисана.

Напад на Југославију почео је без објављивања рата у ноћи 5/6. априла 1941. заузимањем Сипа, на Дунаву. Око 5.10 часова немачка авијација је бомбардовала југословенске аеродроме код Скопља, Куманова, Ниша, Загреба, Брежица и Љубљане. Око 6.30 италијанска авијација је са база у Италији и Албанији напала аеродроме, пристаништа и поморске базе на тлу Црне Горе, Херцеговине, Далмације, Босне и Словеније. Око 6.45 часова Немци су са аеродрома у Мађарској, Румунији и Аустрији извели терористички напад на Београд, који је 3. априла био проглашен за небраћен град. Напади на Београд поновљени су још три пута 6. априла, у ноћи 6/7. априла и следећег дана, 7. априла. Немачка авијација је својом активношћу спречавала мобилизацију, концентрацију и груписање југословенске војске.

На главном и првом удару 4. ваздушне флоте Трећег рајха, којом је командовао генерал-пуковник Александар Лер, нашао се главни град Југославије. Операција је имала изразито осветнички печат. Трећи рајх и његов вођа светили су се Београду и његовим становницима за слободарско расположење исказано после преврата. У операцији „Казна“ Команде ваздушне флоте, усвојеној у Бечу 31. марта 1941, стајало је да је задатак ваздухопловства „разарања Београда великим нападом“. Први напад извело је 234 бомбардера, уз пратњу ловаца. Поред државних надлештава, војних и цивилних, објекти напада биле су и стамбене четврти, болнице, подземна склоништа по парковима. Поред

освете, требало је изазвати панику, сломити дух грађанства, парализати рад државних установа, изазвати деморализацију најширих размера. Бомбардовања главног града наставила су се истог дана око 11 часова, око 14 часова и предвече. Ваздушна одбрана показала се немоћном пред навалом немачке ваздушне силе, иако су пилоти 6. ловачког пука оборили 10 немачких авиона, али је и изгубљено 13 авиона. Бомбардовани су железничка станица, електрична станица, зграда Поште, телеграфа и телефона, зграда Министарства Војске и Морнарице, Главног генералштаба и Војне академије, Двор на Дедињу, Гардијска касарна у Топчидеру, Команда жандармерије, Земунски аеродром, Учитељски дом, Дорћол, Каленића пијаца, школске зграде, болнице, стамбене зграде, склоништа по парковима. Бомбардовањем Народне библиотеке Немци су извршили и културни геноцид. Према извештају Техничке дирекције општине града порушено је 714, а теже оштећено 1.888 зграда. Погинуло је 2.271 лице; према немачким изворима око 4.000 грађана. Немци су из Главног генералштаба и Министарства Војске и Морнарице добили од својих људи скицу мобилизацијских места, услед чега је било и много људских жртава.

На мети аеродроми, путеви, железнице...

Владимир Крен, као организовани усташа, 3. априла 1941. пребегао је из Загреба у Аустрију и Немцима дао податке о летачком распореду Југословенског ратног ваздухопловства. Немачка авијација истовремено је бомбардовала и саобраћајне објекте у Македонији, Србији, Хрватској и Словенији, као и аеродроме код Скопља, Урошевца и Приштине. Иако је непријатељ успео првог дана рата да уништи део авиона ратног ваздухопловства на тлу, ловачка и бомбардерска авијација показала је патриотизам и хероизам у сукобу са далеко надмоћнијом немачком и италијанском „ваздушном армадом“. Немци и Италијани првог дана рата загосподарили су небом, оборили 38 авиона у ваздуху и 77 уништили на земљи, док су немачки губици износили 21, а италијански два авиона. Југословенска бомбардерска авијација узвраћала је нападима на немачке аеродроме, железнички саобраћај и оклопне и моторизоване колоне у области Софије, Радомира и Ђустендила, затим на правцу Ђустендил–Крива Паланка, а у Румунији у рејону Темишвара и Арада, северно од Марибора и у подручју Скадра, али су противници и у ваздуху и на копненом фронту били неравноправни. Југословенска авијација бомбардовала је и градове у Албанији (Скадар, Љеш, Драч), као и Задар, Печуј, Грац, Темишвар, Арад. Немачко бомбардовање покидало је везе између јединица, ономогућавало њихово кретање без ваздушне заштите, изазивало неверицу у отпор ис-

казаној сили, проузроковало страх и панику у позадини и на фронту.

Трећа група армија југословенске војске, која се налазила под командом армијског генерала Милана Недића, имала је практично најважнији задатак: да одбраном Македоније и упадом у Албанију обезбеди одступање Југословенске армије према југу, као што је било предвиђено ратним планом. На правцу Ћустендил – Крива Паланка–Куманово–Скопље дејствовала је немачка 2. оклопна група, састављена од три дивизије са 600 тенкова. Тој групи снажан отпор пружила је Моравска дивизија код Страцина, претрпевши велике губитке од технички далеко надмоћнијег непријатеља, кога су помагале ваздухопловне снаге. Тиме је био отворен пут ка Куманову и Скопљу. Било је више него јасно да је главни немачки удар на југословенску војску, усмерен из Бугарске, имао за циљ да муњевито заузме Македонију, пресече евентуално одступање југословенске војске према Грчкој и спајање са Британцима и Грцима, а затим да се снаге групе армија опколе, униште и принуде на предају. Немци су 7. априла, другог дана рата, заузели Скопље, а главне снаге Треће армијске области су разбијене. Заузимањем Скопља и избијањем у долину Вардара Немци су сасвим прекинули везу Врховне команде са југословенским трупама у Македонији, чиме је њихово разбијање било само питање времена. Тиме је био отворен и пут ка Приштини и Косову.

Југословенска војска није постигла замишљене успехе ни против Италијана на албанском фронту. Зетска дивизија је од 8. до 13. априла успела да продре у дубину према Скадру тек 15–20 km, јер је задржана од италијанских оклопних јединица. Десна колона Косовске дивизије, која је из Ђаковице продрала према Скадру, при повлачењу је имала знатне губитке од албанских снага које су је нападале из заседа. Између Зетске и Косовске дивизије дејствовао је Комски одред. Трупe Треће армијске области нису успеле да обезбеде одбрану фронта према Бугарској, тј. да затворе струмички, царевоселски и криворечки правац, услед чега је наступило расуло. Пета армија, такође, није успешно задржала гранични фронт према Бугарској, на правцу Босиљграда, Трна, Пирота, Књажевца, Зајечара и Неготина. Немце, који су напали нишавским правцем, такође нису успели да зауставе или да бар успоре њихово напредовање на неколико дана, како би се организовала одбрана на Јужној Морави и затворио пролаз долинама Велике и Западне Мораве. Немачка је на јужној граници према Југославији, Југоисточном фронту, имала најјаче снаге – 12. армију, јачу и спремнију од 2. армије на северозападу, која је кренула у напад пре концентрације свих предвиђених снага; јер је југ и био главни правац немачког удара.

Немци су већ првог дана рата пробили одбрану југословенске војске на правцу Ниш–Пирот–Софија. Тиме је био отворен пут према Београду с јужне стране. Јединице 11. немачке оклопне дивизије већ 10. априла избиле су у долину Велике Мораве. Немачки тенкови су преко Лапова напредовали према Београду. Слабе снаге југословенске војске неуспешно су успоравале кретање Немаца преко Младеновца. Сабантски одред није успео спречити продор немачких тенкова из Јагодине ка Крагујевцу. Продором немачких снага према Београду и Тополи раздвојене су јединице 6. армије. Делови немачке 8. оклопне дивизије кретали су се на северу правцем Шабац – Ваљево и Шабац – Обреновац – Лазаревац. Прва армија почела је да се повлачи из Бачке после 10. априла 1941. и уласка Мађарске у рат. Брзи продор немачких оклопних и моторизованих снага преко зоне Друге армије онемогућио је њено уредно повлачење преко Саве, тако да су многе јединице заробљене у пределу Срема. Усташке побуне принудиле су Другу армију да се повуче на десну страну Саве. Приликом не-

мачког продора у Мачву, 3. коњичка и Потиска дивизија пружиле су снажан отпор немачким снагама.

Саботаже, издаја, сепаратизам

На дан проглашења Независне Државе Хрватске, 10. априла 1941, распала се Четврта армија, којом је командовао генерал Петар Недељковић. Већ 8. априла дошло је до побуне 108. пешадијског пука у Бјеловару. У побуни, разарању позадине и покушају заробљавања Штаба Четврте армије учествовали су петоколониши генералштабни пуковник Фрањо Николић, начелник Оперативног одељења Прве групе армија, Јулије Маканец и Иван Мрак, резервни ваздухопловни капетани, који су од раније били повезани са немачком обавештајном службом. Побуњени пук добио је подршку 40. пешадијског и делова 42. пука. Хрвати су напуштали јединице, заробљавали и убијали српске официре и војнике. Хрвати команданти бомбардерских и ловачких пукова нису извршавали наређења, предавали су се Немцима, откривали положаје ваздушних снага, изостајали су са узлетања и поред наређења (мајор Фрањо Џал, пуковник Драгутин

Рупчић, пуковник Зденко Горјуп, мајор Мато Чулиновић, потпуковник Леонид Бајдак и други).

Саботажом је била захваћена и Речна флотила. Штаб Речне флотиле, којем су се на челу налазили капетан бојног брода Едгар Анжели и начелник штаба капетан фрегате Борис Сторов, држао се саботерски и за време непријатељске акције у Ђердапу у ноћи 5/6. априла 1941. године. Непријатељ је у Загребу дочекан као ослободилац. Приликом доласка немачких трупа бугарофили су у Скопљу и Велесу истицали бугарске заставе, клицали Хитлеру, Мусолинију и краљу Борису. Петоколониши су у унутрашњости Србије разносили лажне вести, саопштавали о спуштању немачких падобранаца, упали у команде места и на немачком издавали лажна наређења, утицали вестима да јединице југословенске војске напусте поједине градове (Крагујевац и Краљево), пошто су претходно палили војне магацине и авионе на аеродрому.

Словеначки политичари у југословенској влади Фран Куловец и Михо Крек су 5. априла 1941, преко посланства Словачке у Београду, нудили Трећем рајху издвајање Словеније из састава Краљевине Југославије под условом да се гарантује интегритет издвојене Словеније. Народни савет или Национално веће Словеније, образовано 6. априла од словеначких политичких

првака, отказало је послушност Врховној команди и влади већ 10. априла. Од југословенске војске захтевано је да напусти словеначку територију. Хрватска и Словенија испале су 10. априла 1941. из рата, који је у општем расулу формално настављала да води Краљевина Југославија.

Већ 10. априла 11. немачка оклопна дивизија наступала је од Јагодине у правцу северозапада. На крају тога дана југословенска влада и Врховна команда могле су констатовати да су Прва и Трећа група армија престале да постоје, да су се трупе Приморске армијске области растуриле без борбе, да је Пета армија разбијена, да се Ратна морнарица распада и да су само Прва, Друга и Шеста армија донекле способне за борбу, као и то да су веза и командовање са преосталим снагама скоро сасвим паралисани.

Отпор је пружан јужно од Београда, али ограничених размера и могућности. Немци су у борбама са Книћким одредом, код села Драгобраћа, изгубили седам тенкова. Руднички (Горњомилановачки) одред код села Баре уништио је пет немачких тенкова. Једанаеста немачка оклопна дивизија морала је код села Марковца да сломи отпор јединица Дунавске дивизије. На правцу Велика Плана – Смедеревска Паланка–Младеновац дивизија је морала да савлађује отпор Унске ди-

визије и 2. коњичке бригаде, али је ипак ноћу 12. априла стигла до подножја Авале. Немцима је пружен отпор и надомак Аранђеловца. Јединице 41. немачког корпуса надирале су кроз Банат без отпора и предвече 12. априла 1941. заузеле Панчево. Због надирања Немаца преко Баната и Срема, наређено је рушење мостова на Дунаву и Сави код Београда, које је извршено у ноћи 11/12. априла 1941. године. Једна немачка извиђачка група са девет војника ушла је у Београд, који је поседнут тек сутрадан, 13. априла.

Примери отпора на мостобрану код Кленка 12. априла 1941, борбе Шабачког одреда и 3. коњичког пука, новообразованог Мачванског одреда, Противавионског дивизиона код Зворничког моста, нису могли утицати на општи пораз и расуло. Јединице Друге југословенске армије нису успеле одржати фронт на десној страни Саве, као што је то захтевала Врховна команда.

Мађарски регент Миклош Хорти је ноћу 10/11. априла 1941. издао прокламацију за рат против Југославије. Протумачио је 27. март као насилно свргавање са положаја законитог поглавара Југославије. Као и Хитлер, и Хорти је сматрао да су ову насилну промену припремиле исте силе које су и 1914. нанеле Европи „толико суза, крви и патње“. По његовом мишљењу, пучисти су намерно изазвали сукоб с великим народима Немачке и Италије, с којима Мађарску обавезује пријатељство и одредбе Тројног пакта. Мађарску акцију Хорти је објашњавао применом заштитних мера због бомбардовања мађарске територије и покушаја продора југословенских снага, занемарујући чињеницу да су са тла његове земље полетали авиони Трећег рајха на Београд и да је Мађарска служила као одскочна даска за напад на Југославију. Поздравио је одлуку вођа хрватског народа да прокламују независност и самосталност, државу Хрватску, чиме је, по регенту, Југославија престала да постоји јер се распала на саставне делове. Хорти је то сматрао својом светом националном дужношћу, а улазак у рат оправдавао заштитом Мађара који живе у јужном подручју од анархије и пустошења. У Прогласу од 11. априла Хорти је поздравио хрватски народ који је 10. априла прогласио независност.

Спречено спајање грчке и југословенске војске

Одвајање Македоније од осталог дела Југославије, па самим тим и спречавање да се снаге Југословенске војске споје у Грчкој са Грцима и Британцима, представљало је главну карактеристику ратних операција на тлу Југославије. Немци су главним снагама 12. армије фелдмаршала фон Листа одвојили војишну просторију Македоније од Србије. Листове снаге су истовремено са два корпуса прешле и у остваривање плана „Мари-

та“, напавши са бугарске територије Грчку у правцу Тракије и Македоније. Немачки напад започео је 6. априла ујутру. Тог јутра око 5.30 часова бомбардовани су аеродром Петровац код Скопља, где је немачко ваздухопловство уништило 30 од 35 апарата југословенског ваздухопловства који су се ту налазили, те аеродром код Куманова. У истом том налету бомбардована је и железничка станица „Војвода Мишић“ код Скопља.

У другом налету немачких авиона, који се догодио нешто после 9.00 часова, бомбардовано је Скопље и погођен један део Штаба Армије код Гвозденог моста, који је том приликом и срушен. Удар снага Дванаесте армије из правца Бугарске био је неодбрањив, о чему сведочи и чињеница да је Скопље пало пре Загреба, јер се радило о јединицама изванредно наоружаним и спремним за извођење најсложенијих операција, које су, на једној страни, имале сигурно бугарско упориште са којег су нападале, а на фронту у Албанији Италијане с којима је требало да се сретну. Југословенска Трећа група армија успела је да изврши постављени задатак и да одбраном Македоније и заузећем Албаније обезбеди одступницу југословенске војске према југу. Командант Вардарске дивизије генерал Крстић касније је изјавио: „Ја сам био и командант дивизије, и командант армије и Врховна команда, ни са ким нисам имао везе, имао сам са фронта Италијане, а у позадини Немце...“. Рат је био завршен оног дана када је сломљен македонски фронт и када југословенске трупе, и поред упада на албанско тло, нису успеле да освоје Албанију, потисну Италијане у море и заробе велики ратни материјал, као што се олако очекивало, јер се наводно радило о слабом противнику.

Циљ 2. армије генерал-пуковника Максимилијана фон Вајкса био је да раздвоји Хрватску и Словенију од Србије, фронт северно од Саве и Дунава од оног јужно од ових река, од чега су у време немачког политичког и дипломатског притиска на Краљевину Југославију да приђе на страну сила Осовине страховали кнез Павле и други званичници намесничког режима. Бомбардовањем Београда, супротно правилима међународног ратног права, Немци су доприносили општем растројству одбране нападнуте стране. Три немачке маневарске формације биле су од првог дана усмерене према главном граду Југославије. Најснажнија оклопна група надирала је ка северу од правца Софија–Ниш–Београд; 41. оклопни корпус са моторизованим пуком „Грос Дојчланд“ са простора североисточног Баната (Темишвар – Вршац) и 46. оклопни корпус кретао се из Међумурја преко Барча, кроз Славонију и Срем ка Београду. Рат је на Северном и Северозападном фронту завршен за четири дана.

Пружиле су нарочито снажан отпор непријатељу јединице Шумадијске, Брегалничке, Моравске, Топличке, Дринске, Тимочке, Дунавске, Церске, Унске, Дравске, 2. и 3. коњичке дивизије. Оне су немилосрдно ту-

кле вишеструко намоћнијег непријатеља. Примери херојства надилазили су све што је Немцима до тада било познато. Пилоти су показивали невиђени хероизам. Авијатичари 51. ловачке групе 6. ловачког пука са земунског аеродрома тукли су се са неупоредиво надмоћнијим немачким снагама, бранећи небо Београда. И над другим градовима Југославије било је примера појединачног и групног хероизма. Наредник пилот-ловац Ђорђе Цветковић оборио је два италијанска авиона над Подгорицом, а оставши без бензина и муниције ударио је у италијански авион. Над Печујем је 7. априла 1941. погинуо мајор Добросав Тешић с друговима, а у рејону Сегедина мајор Лазар Доновић, командант групе.

Краљ Петар је са владом, 14. и 15. априла, са никшићког аеродрома напустио земљу и одлетео за Грчку. Симовић је без сагласности владе, иако у њено име, 14. априла овластио армијског генерала Данила Калафатовића да закључи примирје, односно капитулацију. Прет-

ходно га је обавестио да је са места команданта позадине Врховне команде постављен за начелника штаба Врховне команде. Том приликом Калафатовићу је предао и писмено овлашћење, стављајући му до знања да га је краљевска влада на седници на Палама 13. априла 1941, с обзиром „на стање војске, после првих неуспеха и нарочито с обзиром на деликатну ситуацију наше војске због догађаја у Хрватској и Далмацији“, овластила да одмах затражи примирје од непријатеља, како би се добило у времену и олакшала ситуација војске.

Немци су, међутим, захтевали безусловну капитулацију, која је искључивала свако примирје. Капитулација, односно Одредба о примирју, потписана је 17. априла 1941. у Београду, у згради бившег чехословачког посланства. Потписници су били генерал-пуковник Максимилијан фон Вајкс, с немачке стране, а с југословенске Александар Цинцар-Марковић и генерал Радивоје Јанковић.

Дејство немачке обавештајне службе

Априлски рат је добар пример изванредно успешног дејства пете колоне на фронту и у позадини. Обавештајна служба Трећег рајха је после 1935. године развила тако снажан привредни продор, да је Југославија уочи самог рата већ била претворена у економски сателит Немачке. Поред немачког министарства спољних послова, на челу са Рибентропом, питањима у вези са Југославијом бавили су се и спољнополитички органи Националсоцијалистичке странке под управом др Розенберга, који је одржавао бројне везе са идејно сродним политичким групама на Балкану. Важне послове у Југославији обављала је „Auslandsorganisation der NSDAP“ под руководством Геринговог опуномоћеника инг. Франца Нојхаузена, који се првенствено бавио привредном шпијунажом и сматран је главним организатором и руководиоцем немачке обавештајне службе у Југославији и организатором покрета у редовима немачке мањине. Исто тако, полицијски аташе Гестапоа при посланству у Београду створио је разгранату политичко-обавештајну мрежу и све време врло активно деловао.

Франц Нојхаузен је, уз личну подршку Геринга, годинама био творац немачке привредне политике и експанзије у Југославији и вешт организатор привредне и војне обавештајне службе. Његов Саобраћајни биро у Београду био је главна немачка централа за шпијунажу и диверзије у Југославији, а он је био земаљски вођа нацистичке партије у Југославији. Агентурни рад био је знатно олакшан након прикључења Аустрије Немачкој, кад је Трећи рајх добио непосредну границу са Југославијом, јер су на аустријској територији формиран бројни обавештајни центри.

У периоду од 1938. до 1940. немачка обавештајна служба испољила је нарочиту активност на пољу привредне шпијунаже у Југославији. Њен посебан циљ била је југоисточна Европа, као економска база Немачке у рату. Том шпијунажом биле су обухваћене све гране привреде у Југославији (рудници, саобраћај, пловидба, све врсте фабрика и постројења уопште), а у обавештајну службу упала су многа службена лица. Организовањем чланова пете колоне у Југославији бавио се Карл Краус Лот, чиновник Саобраћајног бироа и касније шеф Гестапоа у окупираној Србији. Он је у јулу 1940. године боравио у Берлину и по повратку у Београд причао својим сарадницима да је у Берлину поднео исцрпан извештај о организацији пете колоне у Југославији и да су у Немачкој веома задовољни његовим радом.

У Југославији је и пре Априлског рата 1941. године, поред војне обавештајне и контраобавештајне службе, деловала и Служба безбедности СС. Она је имала обавештајне задатке опште природе и извештавала је

о приликама на разним пољима јавног живота, привреде, културе, науке, цркве. Са почетком рата у Европи петоклонашка активност фолксдојчера у Београду толико је ојачала да је влада Цветковић–Мачек морала против њих да предузима мере.

Као главни опуномоћеник немачке обавештајне службе за Југославију, у Београд је био упућен инжењер Карл Краус. Њему је као специјални опуномоћеник за Хрватску био потчињен СС-штурмбандфирер Насенштајн, са сарадницима Ролфом Блумом у Кутини и Фрицом Улрихом у Сплиту. Насенштајн је пре свега успостављао везе са хрватским националсоцијалистима, фолксдојчерима и присталицама Хрватске сељачке странке. Упркос званичној незаинтересованости владе Рајха за хрватско питање и одговарајућој забрани министра иностраних послова Рибентропа, немачка оба-

вештајна служба је и даље одржавала везе са хрватским сепаратистима. У јесен 1940. године у Загреб је упућен Руди Коб, са задатком да мотри на аутономистичке и сепаратистичке хрватске групације

Након Хитлерове одлуке од 27. марта 1941. године да разбије Југославију, Валтер Шеленберг, касније шеф обавештајне службе за иностранство, задужен је да састави приручник за Југославију и Грчку. У њему су дате све важније информације апарата обавештајне службе и полицијског аташеа, а требало је да служи јединицама СС и полиције као основ њихове делатности. Приручник је, поред приказа најновијих политичких догађаја, садржао списак свих лица за која се сматрало да их треба ухапсити. Да би се обезбедио континуитет обавештајне службе, предвиђено је да њени опуномоћници остану на својим местима и за време ратних операција током Априлског рата.

Борба против петоколонаша

Главни генералштаб војске Краљевине Југославије увиђао је опасност од активности „Културбунда“ по безбедност и одбрану земље и покушавао да сузбије и ограничи његову антидржавну делатност. О томе сведоче многобројни извештаји и препоруке штабова Дравске, Дунавске и Потиске дивизијске области, шта-

бова Прве и Четврте армијске области и многа наређења и директиве Главног генералштаба и министра Војске и Морнарице у току 1939. и 1940. године. Ови органи су откривали и делимично сузбијали шпијунско-диверзантску активност немачке мањине на својим територијалним подручјима. Начелник Главног генералштаба и министар Војске и Морнарице у више наврата су скретали пажњу влади Цветковић-Мачек на непријатељску активност „Културбунда“ и изражавали негодовање због концесија које је влада давала тим непријатељима.

Са своје стране, Генералштаб је упућивао Немце у тзв. радне чете, уклањао резервне официре немачког порекла из оперативних јединица, хапсио неке немачке агенте у Словенији, откривао упућено оружје из Немачке преко Марибора и Мађарске. Немачка штампа и радио ширили су лажне вести о наводним нападима на фолксдојчере да би се оправдао напад на Југославију. Непосредно пред инвазију на Југославију немачка штампа је у насловима и уводницима крупним словима доносила следеће вести: Планско прогањање фолксдојчера у Југославији, укључујући и палеж немачких села од стране српске солдатеске, бацање фолксдојчера у концентрационе логоре и телесно злостављање особа које говоре немачки; Српска влада наоружава српске бандите; Плутократи подстрекавају Југославију

против Немачке; Пораст противсрпског расположења у Хрватској; Хаос у економским и социјалним односима у Југославији.

Немачка агентура се укључила у телефонску мрежу Београда и дезинформацијама и деморализацијом стварала забуну у руководству државе. На читавом подручју Југославије активирани су немачке мањине, подређене националној дисциплини и наредбама немачког националног вођства, као саставни део „немачког националног организма“. Оне су у априлским данима 1941. биле драгоцене корист за немачку војску, нарочито извођењем саботажа и диверзија у позадини југословенског фронта, поседујући важних упоришта, мостова, пошта, установа и преузимањем власти. Све је то било плански синхронизовано са војним операцијама немачких трупа. Директиве о томе шта и како треба радити ишле су радио-путем преко организације „Јупитер“ у Бечу, као и Хитлерово наређење да се фолксдојчери не смеју одазивати позиву за мобилизацију. Зато је пропао покушај југословенских власти да узимањем талаца у Петроварадину принуде немачку мањину на покорност, јер су фолксдојчери убрзо дигли устанак у Војводини и предузели разноврсне саботерске акције, које су ишле од ширења панике, кидања телефонских линија, вршења групних и појединачних напада на југословенске јединице и посаде, па до заузимања мостова на Драви код Осијека.

Италијанска обавештајна служба

С обзиром на то да у Југославији није имала тако јаку националну мањину као Немци, фашистичка Италија је, углавном, рачунала на усташки покрет, фашистичке елементе на Косову, ванчомихајловце у Македонији и појединце италијанске народности у Далмацији. Успешан рад италијанске обавештајне и контраобавештајне службе омогућавали су латински менталитет, склоности ка конспирацији, вековно искуство у подземном раду и фашистичка идеологија.

Фашисти су у оквиру својих полицијских и црнокошуљашких организација стварали посебне обавештајне и контраобавештајне групе. У оквирима Фашистичке милиције за националну безбедност, чије су јединице носиле назив „легије“, постојали су посебни контраобавештајни центри, тзв. политичко-иследни уреди. Слично као што су у немачким амбасадама и конзулатима постојали органи Гестапоа, тако су и у италијанском поштанству у Београду и италијанским конзулатима у Југославији постојали обавештајни органи, наводно за стручна питања, чији је задатак било стварање шпијунске мреже, која је поред обавештајних, имала и саботажне и диверзантске циљеве.

Делатност италијанске фашистичке пете колоне нарочито је дошла до изражаја после окупације Алба-

није, кад је на југословенским границама створено још једно чврсто упориште. Квалификовани италијански шпијунски и шпијунске почели су да се убацују у Југославију. Најјачи и посебни центри различитих италијанских фашистичких обавештајних служби налазили су се у Трсту.

Дејство пете колоне у копненој војсци

Организованом издајом и петоклонашким радом старешина и војника из редова сепаратистичких и фашистичких организација, као и мањинских народа, умањена је борбена способност југословенске војске. Многи од њих уопште нису дошли на мобилизацијско место, неки су изазивали побуне, расуло и бекства, а трећи су са оружјем ступали у редове сепаратистичких и фашистичких организација и борили се против југословенске војске. Борбена способност била је ослабљена и екстериторијалним распоредом старешина, јер су неки официри и подофицири српске народности убијани или заробљавани од усташа, или су усташки настројене старешине саботирале рад својих јединица избегавајући борбу, односно своје јединице су на превару предавале непријатељу. Било је случајева да су чланови усташке организације разоружавали или заробљавали јединице, групе или појединце југословенске војске у Хрватској, Далмацији, Босни и Херцеговини и потом их предавали Немцима или Италијанима. Побуњени Албанци на Косову и у Метохији пљачкали су војне магацине и садејствовали немачким и италијанским јединицама, те нападали војне комуникације у непосредној позадини Косовске дивизије, која је била ангажована на Албанском фронту. Због тога је ова дивизија била принуђена да знатан део снага упути са фронта у позадину. Овакви догађаји су негативно утицали на морал и снагу југословенске војске.

Генералштабни пуковник Фрањо Николић, начелник Оперативног одељења Прве групе армија, Јулије Маканец и Иван Мрак, резервни ваздухопловни капетан, били су организовани немачки шпијунски. После 27. марта југословенска контраобавештајна служба нашла је у стану пуковника Фрање Николића довољно доказа да буде процесуиран, али то се није догодило, већ је тај пуковник уочи рата био начелник одсека у Саобраћајном одељењу Главног генерал штаба. Уз оправдање да лично мора да обави неке послове у Бјеловару, у штабу Четврте армије, Николић је дошао у тај град да координира акцију с Маканецом и Мраком. Градоначелник Бјеловара имао је у свом стану шпијунску радио-станицу. Пошто су најпре побунили 108. пешадијски пук, завереници су камионима упутили један одред петоклонаша да зароби штаб Четврте армије. Побуњеном пуку придружио се 8. априла и 40. пешадијски, а затим и делови још једног пука. Команду над том по-

буњеном војском преузео је Иван Мрак, касније један од најсвирепијих усташких злочинаца и командант „Мракове легије“. У таквим околностима слаба одбрана Бјеловара била је принуђена на капитулацију. Убрзо након тога Маканец је с балкона градске скупштине прогласио Независну Државу Хрватску, у чему је за два дана претекао Кватерника. Десети април је био дан потпуног распада и расула југословенске Четврте армије. Преостале јединице започеле су повлачење према Босни, неке преко Саве, док су друге одступале преко Карловца и Слуња, с намером да се пробију ка Бихаћу.

Услед петоклонашке акције у 33. пешадијском пуку, који је мобилисан у Бањалуци, коњи нису добили потребну опрему тако да се нису могли употребити, муниција није одговарала моделу и калибру пушке, велики број војника није добио ципеле већ је по снегу, киши или блату ишао у својој обући. Истовремено, војни магацини су били пуни опреме, али руковоаоци нису хтели да је издају или су с тим одуговлачили.

Југословенске оклопне јединице

Због неразвијене путне мреже и велике површине под планинама и шумама, у Краљевини Југославији преовладало је мишљење да не треба журити са механизацијом и моторизацијом армије. Ипак, војска Краљевине Југославије добила је прву тенковску јединицу почетком 1930. године, али је њихов даљи развој текао врло споро. Упркос плановима за проширење формације, до почетка Априлског рата југословенска војска располагала је са само два тенковска батаљона и једним ескадром брзих коњичких танкета. Штаб, Прва чета и Помоћна чета Првог батаљона борних кола били су лоцирани у Београду, Друга чета у Загребу, а Трећа у Сарајеву. Комплетан Други батаљон борних кола био је стациониран у Београду. Ескадрон брзих борних кола организацијски је припадао коњици и био је непосредно под њеном командом. Југословенска војска је пред Априлски рат располагала са укупно 55 тенкова Renault FT17 и Renault Kegresse M28, 54 тенка Renault R35, као и осам танкета Шкода SID.

У тенковским батаљонима југословенске војске пред Априлски рат било је укупно 43 официра, од којих је њих 19 до 1940. године било специјализовано за службу у јединицама борних кола. Тако су, када су тенковске јединице у питању, и бројке и искуство били на страни нападача. Распоред оклопних јединица уочи рата био је такав да је Другој, Трећој и Четвртој армији била придодата по једна чета тенкова из састава Првог батаљона борних кола. Штаб и помоћна чета овог батаљона били су у Београду, Прва чета у Скопљу, Друга чета у Загребу и Трећа у Сарајеву. Други батаљон борних кола налазио се у резерви Врховне команде у

Београду, с тим што је његова Прва тенковска чета у јесен 1940. године упућена у Скопље и стављена на располагање Команди армије, тако да су се уочи 6. априла 1941. године у Скопљу нашле две тенковске чете, што је било у складу са југословенским ратним планом. Ескадрон брзих борних кола Коњичке школе тек је у фебруару 1941. премештен из Београда на стално становање у Земун, у објекте Коњичке школе, где је дочекао и почетак ратних операција у Југославији.

Тенковске јединице су, према пројекту стратегијског развоја снага предвиђеном у југословенском ратном плану Р-41, биле у саставу Треће групе армија, Прве групе армија и резерве Врховне команде. Трећа група армија (Трећа армија, трупе Треће армијске области, резерва Треће групе армија) имала је задатак да поведе офанзиву према Албанији и да организује одбрану према Бугарској. У њеном саставу биле су две тенковске чете у рејону Куманова. Првој групи армија (Четврта армија, Седма армија, резерва Прве групе армија) задатак је био да брани фронт према Мађарској, Немачкој и Италији, од реке Чађавице до Карлобага на мору. У саставу њене Четврте армије, чији је задатак био да брани фронт од реке Чађавице до Радгоне и да обезбеди време за повлачење Седме армије, а затим да води задржавајућу одбрану и да се под притиском надмоћнијих снага повлачи преко Босне ка југоистоку, био је један батаљон тенкова у рејону Бјеловара, где је био и штаб армије. У резерви Врховне команде (Динарска, Личка, Унска и Церска дивизија) биле су две чете тенкова.

Када је рат почео, 6. априла ујутру, мобилизацијским наређењем било је предвиђено да се сви делови Првог батаљона борних кола (осим Прве чете) прикупе код Велике Планае. Штаб и помоћна чета из Београда отишли су у Велику Плану без тенкова. Због продора немачких трупа у правцу Ниша, Врховна команда је 8. априла увече наредила команданту Шесте армије да железницом упути Први тенковски батаљон из Милошевца у Владичин Хан, као помоћ Петој армији. Штаб и помоћна чета чекали су у Великој Плани долазак осталих чета. С обзиром на то да се до 9. априла није појавила ниједна од ових чета, људство из штаба и помоћне чете кренуло је у повлачење ка Босни. Пут до Босне није био превише дуг, јер су у Ужицу наишли на Немце и ту су се предали.

Друга тенковска чета имала је још неславнији ратни пут. Будући да је била стационирана у Загребу, чета није ни изашла из касарне, већ је сачекала улазак Немаца и цела се предала. Касније су Немци све тенкове предали усташама. Трећа чета Првог батаљона борних кола, стационирана у Сарајеву, упућена је возом у рејон Аранђеловца, где је 9. априла искрцана и упућена на положај близу Орашца, у састав Унске дивизије. Трећег дана по доласку на положај у близини Орашца,

тенковска чета добила је задатак да изврши марш ноћу преко Аранђеловца у правцу Лазаревца, где је требало да штити одступање једног гардијског пука. Чета није наишла на делове пука. У зору се нашао у подножју планине Рудник, без горива. Командант дивизије наредио је да се тенкови онеспособе, а људство врати у Сарајево. У близини Ужичке Пожеге командир је изјавио да свако може понети своје оружје и ићи у свој родни крај, јер је немогуће и несигурно ићи за Сарајево.

Прва чета Првог батаљона борних кола требало је да уђе у састав Шумадијске дивизије у Струмичком пољу. Шумадијска дивизија била је на струмичком правцу готово сасвим разбијена када је чета, у ноћи 6/7. априла, утоварена на железничке вагоне у Скопљу. Ујутро 7. априла чета се искрцала на железничкој станици Струмица код Удова, до 9 сати извршила је марш до села Пирова, а око 10 сати посела положај на Стрелишту, северно од комуникације Валданово–Удово.

Око 13 сати наишли су извиђачки делови немачке СС дивизије „Адолф Хитлер“ путем од Валданова. У то време преостале снаге Шумадијске дивизије биле су поражене и једина препрека на путу према Ћевђевији остала је југословенска тенковска чета. Командир чете наредио је да нико не отвара ватру у случају наилаaska немачких снага. Један командир вода супротставио се командиру чете због те одлуке, али су њихову жустру расправу прекинули непријатељски авиони. Бомбардовање још није било ни завршено, а чета као формацијска јединица више није постојала.

Други батаљон борних кола добио је наређење за покрет 4. априла и из Београда кренуо железницом, у ноћи 5/6. априла, преко Срема, у сусрет снагама немачке 16. моторизоване и 8. оклопне дивизије. Оне су, после форсирања Драве, надирале од Вировитице према Винковцима и Београду. Када је батаљон стигао у Славонски Брод, Немци су већ били у Винковцима. Славон-

ска и Осјечка дивизија биле су захваћене расулом изазваним деловањем пете колоне, тако да је Немцима био практично отворен пут према Београду. Због пробоја фронта Славонске дивизије 10. априла 1941, Друга југословенска армија била је принуђена да одваја снаге за осигурање свог левог бока, који је до тада затварала Славонска дивизија, те да врши минирање комуникација. Командант Друге армије ангажовао је јединице Другог батаљона борних кола заједно са моторизованом пионирском четом, 10. пешадијским пуком и једном брдском батеријом из састава Босанске дивизије, чије су јединице пролазиле кроз Славонски Брод, са задатком да на линији Вуковље–Врановац затворе друм Капела–Батрин–Славонски Брод и спрече евентуално надирање немачких тенкова тим правцем. Југословенска Врховна команда је крајем дана, услед тешке ситуације код Четврте армије, која се под дејством пете колоне практично распала, наредила да се Прва и Друга армија повуку јужно од Саве. Према том наређењу, Друга армија, у чијем је саставу био и Други тенковски батаљон, требало је да одступи у Босну, поседне одсек Рача–ушће Врбаса и затвори правац Брод–Добој–Сарајево. Према истом наређењу,

артиљерија је требало да буде употребљена за тучење комуникација. На том правцу наступала је немачка 14. тенковска дивизија. Приликом одступања Други батаљон борних кола у Добоју напале су усташе, покушале да разоружају војнике и старешине и заплене тенкове.

Приликом упорних и жестоких борби јединица југословенске Друге армије са немачком 14. тенковском дивизијом код Добоја, 15. априла уништено је, односно избачено из борбе, око 20 југословенских тенкова. Жестоке борбе код Добоја трајале су до пред подне, након чега су се преостали југословенски тенкови повлачили под борбом долином реке Босне ка Сарајеву. Према немачким извештајима, једно немачко тенковско извиђачко одељење 14. тенковске дивизије, којим је командовао извесни потпоручник Мендеслох, док је извиђало пут којим се кретала дивизија, наишло је на југословенске тенкове, који су такође били на извиђачком задатку. То одељење успело је у борби која је уследила да избаци из строја још шест југословенских тенкова.

Предаја надмоћнијим снагама

Југословенска Врховна команда је 15. априла пре подне, у вези са ултиматумом команданта немачког 46. корпуса од 14. априла, издала команданту Друге групе армија и Четврте армије наређење да је закључено примирје са непријатељем пред фронтом Друге групе армија, која је дејствовала на фронту од пута Зворник–Сарајево па на запад, те да с тим у вези нареди свим трупима и установама да остану на својим местима и да не отварају ватру. У случају наиласка немачких трупа да не пружају отпор, већ да положије оружје. Због наређеног примирја командант Другог батаљона борних кола није успео да сачува преостале тенкове, али је успео да избегне заробљавање и заједно са краљевском владом напусти земљу.

Трећа чета Другог батаљона борних кола извршила је 6. априла 1941. године марш из Скопља са циљем да уђе у састав Брегалничке дивизије у рејону Штипа. У складу са добијеним борбеним задатком, у поподневним часовима 6. априла чета је посела рејон за одбрану Јежево поље и распоредила се око пута, где су биле и јединице 23. пешадијског пука. У ноћи 6/7. априла организовано је садејство тенковске чете са пешадијом и придодатом артиљеријом. Ујутру 7. априла из правца Штипа појавили су се предњи делови из састава немачке СС дивизије „Адолф Хитлер“. У борби која се развила, придодата југословенска брдско-хаубичка батерија тукла је положаје сопствене тенковске чете. У преподневним са-

тима 7. априла 23. пешадијски пук повукао се са положаја правцем село Олујић–Велес, док је тенковска чета добила задатак да се под борбом повлачи на десну обалу Вардара код Велеса, где је Брегалничка дивизија организовала положај за упорну одбрану. Чета се повлачила под борбом од положаја до положаја и предвече истог дана нашла се по водовима у одбрамбеном рејону испред села Олујић, затварајући комуникацију село Олујић–Велес. Немци су одлучили да разбију чету енергичним нападом. Пошто њихови тенкови нису имали панцирне муниције, прикључили су за тенкове топове ПАК 75 mm и тако их привукли до најпогоднијег заклона, на око 500–600 m од предњег краја распореда југословенске тенковске чете. Топови P10 калибра 37 mm на југословенском тенковима Renault R35 били су ефикасни на домету од око 400 метара, док је домет немачких противоклопних топова 75 mm био до једног километра. Немачки топови су откачени од тенкова и постављени на ватрене положаје за гађање непосредним нишањењем. Испред тенкова и топова била је истурена пешадија. Док су немачки топови гађали југословенске тенкове, њихови тенкови и пешадија предузели су снажан јуриш. Преживела посада уништених тенкова је заробљена, са командиром чете капетаном Радомиром Турудићем.

У саставу војске Краљевине Југославије у Априлском рату 1941. деловао је и ескадрон брзих борних кола. Он је био смештен у Земуну, са задатком да штити земунски аеродром од евентуалног ваздушнoг десанта и да

води борбу са немачким тенковима уколико продру кроз Срем према Београду. На његовом челу налазио се коњички мајор Душан Г. Радовић, који је основну обуку за тенкисту прошао у Моравицама у Чехословачкој.

Од 6. до 10. априла ескадрон се налазио у Земуну. Због продора немачких оклопних јединица из Бугарске ескадрон је, по наређењу команданта Београда, 10. априла упућен на правац Београд–Ниш. Требало је да изврши марш према Нишу, да успостави контакт са јединицама које се бране на том правцу и да на лицу места добије задатак. Истог дана ескадрон је на авалском путу стављен под команду команданта Сремске дивизије и по његовом наређењу продужио је марш путем Младеновац–Аранђеловац, где је у току ноћи стављен под команду команданта Четврте армије, који је лично наредио да ескадрон пређе у Тополу. Рано ујутру 11. априла ескадрон се распоредио на положај за одбрану, затварајући пут Младеновац – Топола. Око 10 сати командант армије наредио је да се два тенка упуте у извиђање правцем Топола–Крагујевац. При томе, командир тенковског вода није добио никакве податке о непријатељу, већ му је речено да дејствује према конкретној ситуацији. У међувремену, пошто су заузели Крагујевац, Немци су са 4–5 тенкова пре подне тога дана продрили до Тополе. Један југословенски тенк, од два која су била у извиђању, успут се покварио, а други је продужио покрет док се није иза једне окуке изненада сусрео са немачким тен-

ковима. Немци су први отворили ватру. Пошто није имао панцирних граната, командир тенка поручник Љубомир Михајловић наредио је возачу да тенк повуче назад, а затим је известио команданта армије да је наишао на немачку колону. Приликом извлачења и на овом тенку је дошло до квара. Наишли су немачки тенкови. Пошто није имала чиме да се супротстави, а у близини није било ни пешадијских јединица, посада је искочила из тенка и склонила се поред пута.

Здружени одред из састава 11. немачке оклопне дивизије је преко Наталинаца око 13 сати изненада упао у Тополу, где се развила улична борба, која је трајала до 15.30 сати. Према извештају команданта југословенске Шесте армије, у току борби неколико југословенских тенкова извршило је противнапад и зауставило немачки напад. Сам командир ескадрона брзих борних кола мајор Душан Радовић успео је, према сведочењима, да уништи три немачка тенка и командно оклопно возило, али је приликом напуштања свог погођеног и запаљеног тенка покошен митраљеском ватром. У току борби у Тополи био је уништен цео југословенски тенковски ескадрон. То је био крај једине оклопне јединице из састава југословенске коњице.

Резултат дејстава југословенских јединица састављених од борбених оклопних средстава био је без већег значаја. Тенковске чете које су употребљене у саставу два здружена одреда (Куманово и струмички правац)

нису успеле да пруже иоле озбиљнији отпор непријатељу. Остале оклопне јединице, односно два непотпуна тенковска батаљона и једна чета коњичких танкета, такође нису постигле значајније борбене резултате. Први тенковски батаљон није успео ни да се окупи. Чета у Загребу се предала без борбе, тенкови из састава помоћне чете били су уништени у бомбардовању Београда, а преостале тенкове из чете из Сарајева онеспособиле су саме посаде. Други батаљон, попуњен искуснијим и обученијим људством, учествовао је у жестокиим борбама око Добоја и био изложен нападима усташке пете колоне из сопствене позадине. Овај батаљон изгубио је у борби највећи број оклопних борбених средстава (26 од 37 тенкова), што само сведочи да и најмодернији југословенски тенкови нису били у стању да се супротставе тактички и технички супериорнијим немачким јединицама.

За успешно неутралисање југословенских тенковских јединица Немци су вешто користили и противоклопне топове 75 mm, какве југословенска војска није ни имала у наоружању, док су југословенски „ренои“ R35 могли да се носе са добрим делом немачких тенкова који су учествовали у инвазији на Југославију, али су се немачка тактика и увежбаност посада показале као супериорније. Једини донекле успешан отпор непријатељу пружио је ескадрон брзих борних кола у борбама у Тополи, али је и он уништен у току борби. Укупан утисак о дејству југословенских тенковских јединица у Априлском рату се, према свему, ни у чему не може разликовати од оцене о држању целокупне војске, која је уз неке појединачне примере храбрости и испољавања самоиницијативе била захваћена дефетизмом, деловањем пете колоне и ненавикнута на борбу са савременим ратним средствима, те је успела да пружи само спорадичан и краткотрајан отпор. Ипак, ако се узме у обзир да су Немци рат на Западном фронту 1940. године добили не снагом бројки већ супериорнијом тактиком, у случају Југославије на страни Вермахта је, поред тактике и увежбаности трупа, била и бројност и квалитет технике.

Пред Априлски рат војска Краљевине Југославије имала је 39 тешких моторизованих батерија (124 артиљеријска оруђа), од чега 18 најмодернијих (72 оруђа) и 21 батерију старијег типа (52 оруђа), распоређених у пет ратних пукова тешке моторизоване артиљерије. Према пројекту стратегијског развоја снага предвиђеном у југословенском ратном плану Р-41, јединице југословенске тешке моторизоване артиљерије биле су у саставу Треће групе армија, Пете армије, Шесте армије и Прве групе армија. У саставу трупа Треће артиљеријске области налазио се здружени одред који су чинили 7. коњички пук, две чете тенкова и један тешки моторизовани артиљеријски пук у рејону Куманова. У саставу Пете армије налазио се 113. тешки моторизовани артиљеријски пук, заједно са артиљеријским деловима у резерви у околини Ниша. Два тешка моторизована пука налазила су се у са-

ставу Шесте армије у резерви, заједно са артиљеријским деловима око Раље и Младеновца. У оквиру Прве групе армија (Четврта армија, Седма армија и резерва Прве групе армија) налазио се у резерви један самостални артиљеријски дивизион у околини Загреба. Југословенске јединице тешке артиљерије биле су немоћне да зауставе продор немачких оклопних јединица у Априлском рату. Неспремност дела командног кадра (претежно хрватског порекла) да пружи отпор Вермахту, као и чињеница да су југословенске јединице тешке артиљерије са механичком вучом, уместо на гусеницама, биле на точковима и захтевале изузетно добре путеве и издржљиве мостове, главни су разлози овог неуспеха.

Југословенско ваздухопловство

У првих пет дана Априлског рата авијација је била веома активна. Југословенска авијација дејствовала је под најтежим околностима, не само због дејства против непријатељских трупа и објеката на земљи на својој и на непријатељској територији већ и због ваздушних борби против непријатељских ловаца и бомбардера. Они нису бирали циљеве. Код југословенских авијатичара био је присутан изузетан борбени морал, чак су се отимали за извршење борбених задатака. Тиме се могу објаснити и велики губици авијације у 4–5 дана рата, када је југословенско ваздухопловство само у ваздушним борбама и од противавионске артиљерије изгубило више од 50 авиона.

Према расположивим подацима, у ваздушним борбама и од непријатељске противавионске артиљерије погинуло је 42 пилота. Међу погинулима је било преко 50% бомбардера, што значи да је погинуло још најмање 40 извиђача и радиста-стрелаца. Више од 20 ваздухопловаца било је рањено, а 20–30 авиона било је теже оштећено. Према томе, у борбама у ваздуху за неколико дана рата избачено је из строја око 28% укупног расположивог бројног стања авиона и посаде која је активно учествовала у борбеним дејствима. Над југословенском територијом непријатељ је изгубио преко 50 авиона, док се из немачких података види да су имали и 10% оштећених авиона. Према изјави једне немачке оборене посаде, само 6. априла над Београдом Немци су изгубили 20 авиона. И поред слабог руковођења и издајства, југословенски ваздухопловци су и у току априла 1941. године испунили свој дуг према отаџбини, захваљујући херојском залагању млађег кадра. Брзи слом југословенских сувоземних снага значио је и „губитак тла под ногама“ за пилоте.

Храброст југословенских пилота није могла да надомести лоше југословенско ваздухопловно командовање, које није било дорасло немачком. Аеродромски маневар, који је био неопходан под оваквим ратним условима, био је отежан, а често и онемогућен услед недостатка оперативних аеродрома. С друге стране, правилна употреба југословенске авијације била је још више отежана због тога што ваздухопловне јединице нису имале везу са Командом ваздухопловства, а она са Вр-

ховном командом, као, уосталом, ни Врховна команда са осталим јединицама на фронту.

Авијација није употребљена у садејству са сувоземним трупама, већ као самостална ударна снага против надирућег непријатеља. Јасно је да се после тих удара непријатељ консолидовао и настављао свој задатак, јер га сама авијација, која је располагала тако малим снагама, није могла задржати. Садејство ловачке и бомбардерске авијације није постојало, а пратња бомбардера ловцима није представљала уобичајену праксу. Обавештајни подаци су касно стизали, тако да пресретање непријатеља није било могуће. Јављање је вршено примитивним, спорим и несигурним телефонским путем, због чега су обавештења ловцима стизала са закашњењем од пола часа до пола дана. Јављање о линији фронта такође није постојало.

Издаје је било и у редовима ваздухопловаца. Много већи проблем био је у томе што су многи виши руководиоци били малодушни и плашљиви. Међутим, југословенско ваздухопловство је као целина највише трпело због слабости највишег војног и ваздухопловног командовања, како у припреми за рат, тако и у вођењу рата. Храбро држање и успешну борбу младих југословенских ваздухопловаца признао је и командант немачке Ваздухопловне флоте 4, који је руководио немачким ваздушним операцијама против Краљевине Југославије.

Југословенско ратно ваздухопловство пожртвовано се ангажовало и супротставило непријатељском ваздухопловству, иако су услови за дејство били врло непо-

вољни. Наиме, ратна летелишта нису имала бетонске стазе, већ затрављено земљиште, које је због кише и снега постало неупотребљиво, тако да је изванредан број авиона уништен на земљи због немогућности полетања. Проблем је представљао и то што јединице нису биле технички опремљене за летење и дејство ноћу и дању при неповољним метеоролошким приликама. Због тога је југословенском ваздухопловству знатно умањена оперативна способност, тако да око 50% ратних задатака није извршено због невремена. У бојевим комплетима авиона није било запаљиве муниције, чиме је знатно ослабљена нападна и одбрамбена моћ југословенских авиона, што се нарочито одразило на дејство ловачке авијације. Око 45% авиона уништено је на земљи, поред осталог и због недостатка савременог противавионског оружја. Дејство ваздухопловства знатно је отежавала пета колона, која је била врло упорна у саботажама веза, ширењу панике и лажних вести, саботирању наређења за дејство, избегавању ратних задатака и уништењу или оштећењу авиона.

Упркос постојећим слабостима, оперативно ваздухопловство се пожртвовано ангажовало у вршењу ратних задатака. У периоду од 6. до 15. априла 1941. године извршено је укупно 1.349 авио-полетања, од чега 414 летова бомбардерске, а 945 летова ловачке авијације.

Бомбардерска авијација ангажована је највише за нападе на непријатељске оклопне и моторизоване јединице, затим мањим делом за бомбардовање непријатељских аеродрома, железничких и друмских комуникација. У току ових напада јединице бомбардерске авијације наишле су на снажан отпор непријатељске авијације и врло јаку ватру земаљске противавионске одбране, што је за последицу имало велике губитке. Изгубљен је 41 бомбардер и 76 летача, међу којима и командант пука пуковник Фердо Градишник, три команданта групе (мајор Бранко Фанедл, Добросав Тешић и Лазар Доновић) и три командира ескадрила (капетани I класе Никола Иванчевић, Владимир Јовичић и Сергије Војинов). Упркос пожртвованости летачког кадра, југословенска бомбардерска авијација није била у стању да својим нападима нанесе веће штете непријатељској авијацији, нити да заустави продоре непријатељских оклопних и моторизованих јединица. Бомбардерске јединице ограничиле су своје дејство само на дневне нападе под повољним метеоролошким условима. Међутим, у току Априлског рата таквих дана било је врло мало, због чега су могућности искоришћене само око 50 одсто. Ефикасност југословенске бомбардерске авијације знатно је умањена губитком око 80 бомбарде-

ра на земљи нападом непријатељске авијације, чиме је број бомбардера смањен на половину.

Ловачка авијација била је већим делом ангажована у систему ваздушне одбране на задацима патролирања и пресретања непријатељских авиона, а мањим за дејство по земаљским циљевима, односно мотомеханизованим и оклопним јединицама. За пратњу других врста авијације употребљена су свега два авио-полетања. Том приликом ловачка авијација је претрпела велике губитке у борби са знатно надмоћнијом непријатељском авијацијом. Током Априлског рата ловачка авијација је изгубила 52 авиона, од којих је 14 оборено и 38 оштећено, и 42 pilota, од којих 27 погинулих и 15 рањених, с тим што је погинуло пет командира ескадрила (капетани Милош Жунић, Драгиша Милојевић, Војислав Поповић, Константин Јермаков и Данило Грбић). Упркос пожртвованом залагању, југословенска ловачка авијација није била у стању да спречи нападе непријатељске авијације.

Ловачка авијација, у већини случајева, непосредно је бранила поједине објекте и зоне. Та тактика је противна упутствима Инструкције број 2 за ловачку авијацију из 1939. године, која је изричито забрањивала овај

вид ваздушне одбране и захтевала да се ловачке јединице не везују за поједине објекте, већ да се они бране посредном ваздушном одбраном. Ова посредна маневарска ваздушна одбрана била је неопходна с обзиром на 2.350 километара дуг гранични фронт, од којих 1.300 километара према Немцима и 1.050 километара према Италијанима. Ову погрешну тактику ваздушне одбране применила је 1. ваздухопловна ловачка бригада. Као последица тога, ваздушна одбрана Београда пала је искључиво на 6. ловачки пук, док је 2. ловачки пук остао пасиван, надлетајући индустријску зону Србије, коју непријатељска авијација није уопште нападала.

С обзиром на мали број авиона и њихову малу аутономију лета, ловачка авијација није могла своје авионе да држи стално у ваздуху, већ је било неопходно да авиони полете после пријема извештаја о доласку непријатељских авиона. Међутим, дејство ловачких авиона после обавештења са земаљске осматрачке службе није могло бити тренутно, већ 15 минута после примљеног извештаја, с обзиром на време потребно за припрему и полетање ловачких авиона, хватање висине, достизање тачке пресретања и извођење нападаог маневра. За то

време непријатељски авиони, летећи брзином 400–500 километар/час, прелећу 100–150 километара. То јасно показује да југословенска ловачка авијација није била у стању да пресретне непријатељске авионе у приграничној зони дубине до 150 километара.

Армијско ваздухопловство у току Априлског рата није се довољно ангажовало за непосредну подршку и тактичку сарадњу са трупама армија којима је било придодато. Оваква недовољна активност може се објаснити чињеницом да армије југословенске војске нису завршиле мобилизацију, концентрацију и стратегијски развој, због чега нису могле да предузму нормалне операције, у којима би извиђачке ескадриле вршиле предвиђене ратне задатке непосредне подршке и тактичке сарадње. Такође, команданти армија нису довољно познавали начела тактичке употребе армијског ваздухопловства. Последица тога било је недовољно коришћење армијског ваздухопловства, које је било мобилисано још 12. марта 1941. године и спремно за ратна дејства. Команда Оперативног ваздухопловства није могла да интервенише јер је тактичка употреба армијског ваздухопловства била у надлежности команданата армија. Ефикасност дејства армијског ваздухопловства била је умањена и великим губицима авиона на земљи после напада непријатељске авијације, када је уништено око две трећине авиона, затим због слабих тактичко-техничких особина извиђачких авиона „бреге-19” и „потез-25” и недостатка ловачке заштите. Дана 13. априла 1941. године армијско ваздухопловство изгубило је последње авионе и није било способно за даље вршење ратних задатака.

Југословенско ратно ваздухопловство супроставило се непријатељу пожртвовано, организованије и са релативно бољим резултатима него јединице копнене војске и ратне морнарице. Томе је знатно допринела чињеница да су јединице ваздухопловства биле мобилисане и спремне за ратно дејство, као и високи морал и патриотски дух летачког кадра. Међутим, ефикасно дејство југословенског ваздухопловства, поред низа других чинилаца, било је делимично ослабљено и петоклонашким дејством мање групе профашистичких ваздухопловних официра, који су свесно и плански саботирали ратне припреме и операције ваздухопловних јединица. У току Априлског рата Југословенско ратно ваздухопловство претрпело је велике губитке у људству и материјалу. Изгубљено је око 95% борбених авиона, а погинуло је око 120 летача официра и подофицира и око 400–500 нелетача старешина и војника.

Ратна морнарица

Као и остали део југословенских оружаних снага, Ратна морнарица је имала сличне негативне ка-

рактеристике, које су биле неминовна последица лоше кадрoвске политике Краљевине Југославије. Субјективни и објективни разлози који су нарушавали копнену војску, а донекле и Ратно ваздухопловство, дошли су до пуног израза у Ратној морнарици, где је било више појава које су допринеле да брзо постане плен непријатеља. У Ратној морнарици су од самог почетка постојали нешто другачији унутрашњи односи, начин васпитања, традиције и нарочито састав и бројно стање старешинског кадра који је држао кључне положаје и знатно утицао на развој и свеукупно стање у њој.

Врховна команда и југословенска влада

Имајући у виду чињеницу да већ од првог дана рата није имала организовану везу са својим командантима и штабовима, Врховна команда југословенске војске није могла да прати операције, као ни да благовремено утиче на њихов ток. Радећи под веома тешким условима, Врховна команда је и у комуникацији била присињена да се ослања само на слабе међуградске телеграфске и телефонске линије и неке радио-станице. Разумљиво је да су такви разговори најчешће били прислушкивани. Врховна команда војске Краљевине Југославије није имала готово никаквих резерви којима би могла брзо интервенисати тамо где је ситуација била најкритичнија, а многе команде и штабови нису дисциплиновано извршавали наређења генерала Симовића. Како је рат трајао, све више су се нагомилавале тешкоће, које су посебно долазиле до изражаја јер су збуњеност и дефетизам били честе појаве. Упркос свим тешкоћама у којима је од 6. до 17. априла деловала Врховна команда, грешке у руковођењу операцијама вероватно се не би догодиле да је било више залагања и упорности. С обзиром на то да је у исто време начелник штаба Врховне команде био и председник владе, генерал Симовић је од 6. до 13. априла био стално одвојен од владе. Током Априлског рата он је присуствовао само једној њеној седници – 13. априла на Палама.

Проблеми у раду Врховне команде југословенске војске били су пре свега везани за проблеме које је имала и сама југословенска влада, која по у погледу вођења рата није била јединствена. Истовремено, неки од команданата група армија, армија, дивизија и Ратне флоте нису ни желели да се боре, што је било равно издаји. Поједини генерали су од раније према генералу Симовићу осећали нетрпељивост и мржњу, због чега су се често готово саботерски односили према наређењима Врховне команде. Од првог дана Врховна команда Југословенске војске није контролисала ситуацију. Директиве и заповести упућиване су јединицама које више нису ни постојале. Тражена је одбрана линија које су већ биле пробијене. У општем растројству друштва и вој-

ске нестварно су изгледале и комбинације Врховне команде да се непријатељ заустави на воденим и планинским препрекама Сави, Уни и Велебиту, а касније организује отпор на масивима Комова, Дурмитора, Прења, на рекама Бојани и Неретви. Влада се повлачила од првог дана рата. Није постојала веза између владе и Врховне команде. Слободан Јовановић, Марко Даковић и Богољуб Илић оптуживали су Хрвате за издају. Мачек је напустио југословенску владу 8. априла, заједно са осталим хрватским министрима, Јосипом Торбаром, Баришом Смољаном и Иваном Андресом. Владу је напустио и Џафер Куленовић. Напуштање владе, у ствари бекство министара, било је слика априлског расула.

Конфузну ситуацију у којој се нашла влада пред априлску катастрофу, Симовић је изложио у једној изјави после Другог светског рата: „Све што се радило од 27. марта до 6. априла 1941, радило се да би се добило у времену. Како је за ове припреме ратне радње било потребно време од око месец дана, то је влада настојала да се овим преговорима и помирљивим држањем обмане непријатељ и добије у времену”.

Окупаторска подела Југославије

Број погинулих југословенских војника у Априлском рату 1941. године није тачно утврђен. Познато је само да је било 375.000 заробљених југословенских војника и официра, односно да је у немачко заробљеништво одведено 210.000 војника, већином Срба, а у италијанско 20.000.

Априлски рат је био катастрофалан војни пораз, који је за последицу имао поделу државе међу победницима. Хитлер је већ 27. марта савезницима понудио поделу Југославије: Италији далматинску обалу, Бугарској Македонију, а Мађарској Банат. Важно је нагласити да је Хитлер, говорећи о Банату, под тим подразумевао целу Војводину. То обећање поновио је и у разговору са мађарским министром рата Бартом 4. априла и са мађарским амбасадором Стојанијем 6. и 19. априла.

На дан немачког напада на Југославију, 6. априла, издате су „Опште смернице“ за поделу Југославије. У њима је немачка окупациона управа предвиђена за територију Србије пре балканских ратова 1912/1913. го-

дине. Хитлер је намеравао да казни Србе, које је сматрао главним кривцима за пуч од 27. марта и да Србију смањи на границе које би јој онемогућиле да угрози поредак који ће наметнути Немачка. У нападу на Југославију рачунао је на помоћ својих савезника, али је због њихових територијалних аспирација та помоћ представљала не само предност, већ и отежавајућу околност. Колико су те територијалне аспирације оптерећивале Хитлера видело се већ на почетку напада. Румунска влада је 3. априла била обавештена да ће мађарске трупе окупирати Банат, па је због тога запретила да ће и румунска војска окупирати југословенски део Баната. Већ наредног дана румунски амбасадор у Берлину Раул Боси службено је протествовао против планиране мађарске окупације, изјавивши да Банат ни у будућности не може бити предат Мађарској. Суочен са тим отпором, Хитлер је 5. априла решио да мађарске трупе не учествују у освајању Баната. У „Привремене смернице за поделу Југославије“ 12. априла унета је одредба да ће Банат окупирати немачке трупе. На тај начин је река Тиса одређена за границу између немачке и мађарске окупационе зоне у Војводини.

Мађарска, која се 11. априла придружила нападу на Југославију, није била спремна да прихвати овакав развој догађаја. Мађарска војска је прешла Тису, а мађарско становништво Новог Кнежевца, Новог Бечеја и Падеја дочекало их је као ослободиоце. Код Сенте су између 15. и 17. априла формирали мостобран, а њихове трупе су правиле продоре до близу Кикинде и Мокрина на северу и Титела у средњем Банату. Међутим, због немачких захтева мађарска војска је морала да се повуче. Хитлер је морао да смирује важне савезнике, који су већ дуже време били у великој завади. Било је политички тешко наградити Мађарску, а оглушити се о румунске захтеве. Хитлер је морао да одуговлачи и обећава Мађарској да ће јој Банат бити предат, а с друге стране, да уверава румунске функционере да ће ситуација бити решена после рата. Ипак, српски део Баната остао је под немачком управом до краја окупације.

У привременим смерницама из априла 1941. наведено је како треба поделити Југославију. Према том плану, „Јужна Србија“ је као подручје настањено „бугарским Македонцима“ следовала бугарској управи, док је „Стару Србију“ требало ставити под немачку власт. Сходно раније постигнутом споразуму из Беча, на коме су спољни министри Италије и Немачке договорили поделу Југославије, Вардарска Македонија је подељена између Бугарске и Италије. У Србији је успостављен немачки окупациони систем на чијем се челу налазио Штаб војног заповедника Србије. Управни Штаб војног заповедника био је највиши управни орган на окупираној територији, са задатком да преузме све послове који су били страни војсци и за које је била неопходна сарадња домаћих органа. Управни штаб се у свом раду

ослањао на домаћи административни апарат, који је обновио свој рад под врховном влашћу окупатора.

Немачке власти су одлучиле да се ослоне на старо уређење, а да оне врше функцију надзорног органа. На тај начин задржан је постојећи административни апарат Краљевине Југославије, који је требало да буде руковођен личностима које су окупационе власти сматрале погодним. Не само што је била окупирана, Србија је била и додатно кажњена: била је обавезна да плаћа контрибуције немачком окупатору за издржавање окупационе војске, што је био случај без преседана на тлу војно поражене Краљевине Југославије.

Страдање Београда

Према изјави генерал-пуковника Еварда фон Клајста, команданта оклопних јединица Друге армије, план за бомбардовање Београда Strafgericht (Казнена пресуда) „био је терористички и имао је у првом реду политичке, а не војне циљеве“.

Званично саопштење владе генерала Душана Симовића од 4. априла о Београду, Загребу и Љубљани као „отвореним градовима“, које је немачки војни аташе пуковник Рудолф Тусен одмах проследио Берлину, немачки генерали су сакрили од Хитлера, „јер то за њега није ништа значило“. Немци су из Румуније послали једну извиђачку групу авиона, која је 5. априла потврдила да у Београду не постоји противваздушна одбрана, да су војне јединице повучене, а касарне напуштене. Осим недоумице коју је оставила код становника Београда, Уредба о проглашењу Београда, Загреба и Љубљане за отворене градове није имала никакву фактичку снагу и ефекат, пошто је није прихватила и верификовала и непријатељска страна.

Према новијим истраживањима, у Београду је погинуло више људи и извршено веће разарање него у целој Југославији током Априлског рата 1941. године. На аеродромима око Беча у Аустрији, Капошвара, Печуја и Сегедина у Мађарској, те Арада и Темишвара у Румунији, за напад на Београд било је концентрисано 917 авиона. То је до тада било највеће груписање немачког ваздухопловства за напад на појединачни циљ. Током четири дана бомбардовања Београд је напало око 600 бомбардера и око 320 ловаца. На град је избачено 1.097 тона класичног експлозива, 67 запаљивих бомби и 38 падобранских мина. Према Техничкој дирекцији Управе Града Београда, број сахрањених износио је 2.007 лица. Потпуно је срушено 714 зграда, тешко оштећено 1.888, а лакше 6.615, што је било 51% укупног стамбеног фонда Београда. У Београду је потпуно уништено 10 главних војних објеката, 44 државне установе од значаја за функционисање града и земље, 39 научних, културних, просветних и здравствених објеката. Међу жртвама нису евидентирани погинули становници

Београда који су се кретали у километарски дугим колонама на авалском и смедеревском путу, а које су непрекидно митраљирале немачке „штуке“. Нису евидентирани ни путници брода „Смедерево“, који је пун жена и деце, док је покушавао да се пробије из блокаде, био погођен и за неколико минута потонуо. На Сави и Дунаву било је потопљено на десетине већих и мањих барки и чамаца.

Званични извештај немачког војног аташеа Рудолфа Тусена, под називом Извештај о искуствима у ваздушном нападу на Београд, упућен Команди копнене војске 16. априла 1941. године, садржи податке о томе да је напад на Београд био посебно ефикасан и са пуно губитака, а морални утисак изузетно снажан. Тусен наводи како су и „мале запаљиве бомбе“ имале врло јак учинак због „старог начина градње кућа, неуклањања старудије и затајивања службе за гашење“, због чега су се куће „једноставно стропштавале у себи самој и нагомилавале као џиновска гомила крша преко подрумских просторија у којима се затим гуше становници који су ту потражили заштиту“. Карактеристика Београда јесте и то да су овај град од почетка Другог светског рата, 1. септембра 1939. године, почели да напуштају његови становници. Најпре стране дипломате и њихове породице, представници страних фирми и банака, као и страни стручњаци различитих професија. Процене указују да се до 6. априла из Београда одселило око 18.000 странаца. Затим су град почеле напуштати богате грађанске породице. Доста породица је било подељено, јер се део њихових чланова склонили у неутралне државе Швајцарску, Шпанију и Турску. Из Београда је у свој завичај отишло око 20.000 студената и ђака, а у јединице војске стациониране изван Београда око 20.000 мобилисаних војника и официра. До 3. априла 1941. године, када је Симовићева влада донела Уредбу о забрани исељавања из Београда, град је већ напустило око 60.000 људи. У прва два дана бомбардовања је из града побегло близу 150.000 људи. Коначно, у Београду је у тренутку уласка Немаца било око 70.000 до 80.000 људи.

Након отварања гробница и поновног консултовања књига умрлих 1973. године, констатовано је да је на Новом гробљу сахрањено 646 идентификованих и 1.361 неидентификованих жртава, укупно 2.007, од којих 393 жене и 59 деце. Истраживања указују да је број жртава од директног дејства бомбардовања Београда 6–7, 11. и 13. априла био око 5.000. Непознат је број жртава насталих у директно погођеним јавним склоништима, којих је укупно било седам. Међутим, због немогућности да се лече, становници Београда умирали су од задобијених рана и у наредном периоду. Процена је да је од укупно око 50.000 рањених, умрло близу 15.000. На основу свих података, може се тврдити да је Београд имао укупно око 20.000 жртава бомбардовања 1941. године. ■